

AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK
BAKANLIĞI

AB UZMANLIK TEZİ

AB VE TÜRKİYE'DEKİ TARIMSAL
DESTEKLEME POLİTİKALARI
(AB SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE
UYGULANABİLİRLİĞİ)

AB UZMAN YARDIMCISI
NESLİHANECE KORKMAZ TEZCAN

DANIŞMAN

ŞAHİKA GÜLİZAR ATILGAN
AB UZMANI

Ankara
Eylül 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel M¼d¼rl¼Đ¼

AB VE T¼RKİYE'DEKİ TARIMSAL DESTEKLEME
POLİTİKALARI
(AB SİSTEMİNİN T¼RKİYE'YE
UYGULANABİLİRLİĞİ)

AB UZMANLIK TEZİ

NESLİHANECE KORKMAZ TEZCAN
AB UZMAN YARDIMCISI

DANIŞMAN
ŞAHİKA G¼LİZAR ATILGAN
AB UZMANI

Ankara
Eyl¼l 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
AVRUPA BİRLİĞI VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

AB Uzman Yardımcısı Neslihanecce KORKMAZ TEZCAN tarafından hazırlanan “AB Ve Türkiye’deki Tarımsal Destekleme Politikaları (AB Sisteminin Türkiye’ye Uygulanabilirliği)” adlı tez çalışması aşağıdaki Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından OY BİRLİĞI / OY ÇOKLUĞU ile Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü AB Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Dr.Haldun DEMİREL

Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı V.

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Üye : Dr.Nevzat BİRİŐİK

Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Üye : Dr.İbrahim ÖZCAN

Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Üye : Selda COŞKUN

Unvanı : AB Uzmanı

Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Tez Savunma Tarihi: 26/09/2015

Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından kabul edilen bu tezin AB Uzmanlık Tezi olması için gerekli Őartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Çınar BAHÇECİ
Komisyon Başkanı
Genel Müdür V.

ÖZET

AB VE TÜRKİYE'DEKİ TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI (AB SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE UYGULANABİLİRLİĞİ)

Neslihanecce Korkmaz Tezcan

Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi

Danışman: Şahika Gülizar Atılğan

Eylül 2015, 120 sayfa

Tarımsal destekler, her ülke veya ülke grubu için önem taşımaktadır. Özellikle küresel piyasaların serbestleşme eğilimi sonrası, rekabetçiliğin önündeki engeller olarak görülmekte olan tarımsal destekleme politikaları, bu tarihten itibaren sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Buna yönelik olarak ülkeler veya ülke grupları, kendi tarımsal destekleme politikalarında da değişikliklere gitmişlerdir. Bunun yanı sıra, tarımsal destekler aynı zamanda ülkelerin ekonomisi ve spesifik olarak da çiftçilerin yaşam standartları için önem taşımaktadır. Dolayısıyla yapılan düzenlemelerin, çiftlerin yaşam standartlarına zarar vermeyecek; aksine bu standartları iyileştirmek amacıyla yapılması elzemdir. Bu noktadan hareketle bu tez, Türkiye ve Avrupa Birliği'nde geçmişten günümüze kadar olan dönemdeki tarımsal destekleme politikalarını incelemeyi ve bu ikisinin karşılaştırılması suretiyle Türkiye'nin AB tarımsal destek politikalarına uyum durumunu değerlendirmeye amaçlamaktadır. Bu kapsamda tezin ilk bölümünde, Avrupa Birliği'ndeki tarımsal destek politikaları, ikinci bölümünde Türkiye'deki tarımsal destek politikaları incelenmiş ve son bölümde ise ikisi arasındaki farklılıklar ortaya konmuş ve Türkiye'ye Avrupa Birliği'ndeki tarımsal destek sisteminin uygulanabilirliği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB, Türkiye, Tarımsal Destek, Ortak Tarım Politikası

ABSTRACT

AGRICULTURAL SUPPORT POLICIES IN EU AND TURKEY (APPLICABILITY OF EU SYSTEM IN TURKEY)

Neslihanec Korkmaz Tezcan
European Union Expertise Thesis
Supervisor: Şahika Gülizar Atılğan
September 2015, 120 pages

Agricultural support policies are important for all of the states or state groups around the world. Especially after the liberalisation process of the global markets, agricultural support policies have been considered as the obstacle to the competitiveness. Thus, the issue has been often brought to the international agenda. In response to this, states or state groups have tried to change their agricultural policy systems. Since agricultural support policies severely affect state economics and wealth of the farmers too, it is important to make sure that the policy changes does not harm the farmers; on the contrary changes have to have positive effects on farmers. From this point of view, the main aspect of this thesis is to historically review the agricultural support policies of Turkey and the European Union and to evaluate Turkey's state of play in the harmonization process by comparing the two. In this context, in the first chapter, European Union's agricultural support policies, in the second chapter, Turkey's agricultural support policies are analysed and in the last chapter, the differences between these policies are asserted and applicability of European Union agricultural support system to Turkey are assessed.

Key Words: European Union, Turkey, Agricultural Support, Common Agricultural Policy

ÖNSÖZ

Çalışmam süresince bana destek olan amirlerim, çalışma arkadaşlarım ve aileme,

Tezimin hazırlanması sırasında bilgi ve verilerini benden esirgemeyen Tarım Reformu Genel Müdürlüğü ve Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü'ne,

Tez çalışmam boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlanırken bana karşı göstermiş olduğu hoşgörü, sabır ve özenden dolayı, değerli katkı ve önerileriyle tezimin oluşumunda önemli rolü olan danışmanım AB Uzmanı Şahika Gülizar ATILGAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ.....	1
1. ORTAK TARIM POLİTİKASI KAPSAMINDA TARIMSAL DESTEKLER	4
1.1. Temel Kavramlar ve Ortak Tarım Politikası Oluşum Süreçleri	4
1.1.1.Ortak Tarım Politikası'nın Ortaya Çıkışı.....	4
1.1.2.Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Desteklerin Gelişim Süreci	7
1.1.2.1. 1960-1980 Arası Dönem	7
1.1.2.2. 1992 MacSharry Reformları.....	9
1.1.2.3. Gündem 2000 Reformu.....	11
1.1.2.4. Fischler Reformu.....	11
1.1.2.5. Gözden Geçirme (Health Check)	14
1.1.3.2013 Sonrası Ortak Tarım Politikası.....	15
1.2. Yeni Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Destekler	18
1.2.1.Doğrudan Ödemeler.....	18
1.2.1.1. Zorunlu Ödeme Kalemleri.....	20
1.2.1.2. İhtiyari Ödeme Kalemleri.....	22
1.2.2. Ortak Piyasa Düzenleri Kapsamındaki Destekler	25
1.2.2.1. Özel Depolama Yardımları.....	27
1.2.2.2. Okul Meyvesi ve Sütü Projesi Destekleri.....	27
1.2.2.3. Sektör Bazlı Destekler.....	29
1.2.2.4. Kriz Rezervi Fonu.....	32
1.3. Yeni Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Desteklerin Verilmesi ve Denetimi.....	33
1.3.1.Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS).....	33
1.3.2.Ödeme Ajansları (Paying Agencies).....	35

2. TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLER	37
2.1. Türkiye’de Tarımsal Politikaların Tarihçesi	37
2.1.1. Cumhuriyet Dönemi’den Milenyum’a Türkiye’nin Tarım Politikaları	37
2.1.2. 2000 Sonrası Türkiye Tarımsal Politikalarındaki Değişim	41
2.1.2.1. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)	41
2.1.2.2. Kalkınma Planları	42
2.1.2.3. Tarım Strateji Belgesi	43
2.1.2.4. Tarım Kanunu	45
2.2. Mevcut Destekler	46
2.2.1. Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği	47
2.2.2. Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi (Prim) Desteği	48
2.2.3. Hayvancılık Destekleri	50
2.2.4. Yurt İçi Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı ve Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Destekleri	56
2.2.5. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği	58
2.2.6. Organik Tarım ve İyi Tarım Desteği	58
2.2.7. Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği	59
2.2.8. Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) Projeleri Desteği	60
2.2.9. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri Destekleri	60
2.2.10. Diğer Destekler	61
2.3. Desteklerin Verilmesi, Yönetimi ve Kontrolü	63
2.3.1. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi’ne (IACS) Yönelik Çalışmalar	64
2.3.1.1. Arazi Parsel Tanımlama Sistemi (LPIS)	65
2.3.1.2. Hayvan Kimlik ve Kayıt Sistemleri	66
3. AB SİSTEMİNİN TÜRKİYE’YE UYGULANABİLİRLİĞİ	68
3.1. Türkiye’nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyum Durumu	68
3.1.1. 1999 Öncesi Dönem	68
3.1.2. 1999-2005 Arası Dönem	70
3.1.3. Müzakere Süreci	76
3.1.4. 2005 Sonrası Dönem	79
3.2. AB Tarımsal Destek Sistemi’nin Türkiye’ye Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi	85

SONUÇ VE ÖNERİLER	91
KAYNAKÇA	96
EK 1- 2017 YILI İÇİN HEKTAR BAŞINA ORTALAMA DOĞRUDAN ÖDEMELER – MEVCUT MEVZUAT.....	111
EK 2- 2005-2015 YILLARI ARASINDA VERİLEN TARIMSAL DESTEKLER.....	112
EK 3- 2015 YILINDA YAPILACAK TARIMSAL DESTEKLEMELERE İLİŞKİN KARARDA FARK ÖDEMESİ KAPSAMINDA DESTEKLENEN ÜRÜNLER.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	119

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Ortak Tarım Politikası'nın Tarihsel Gelişim Süreçleri.....	8
Şekil 1.2. Ortak Tarım Politikası Harcamaları ve 2013 Sonrası OTP (Mevcut Fiyatlar)...	10
Şekil 1.3. Doğrudan Ödemelerin Dağıtımındaki Değişimler.....	19

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Üye Devletlerin Doğrudan Ödeme Tercihleri	24
Tablo 1.2. Ortak Piyasa Düzenleri Ürün Grupları	26
Tablo 1.3. 1 Ağustos 2014-31 Temmuz 2015 dönemi için Okul Meyvesi Programı'nda Yer Alan Üye Devletlere Verilen Destekler	28
Tablo 2.1. Tarımsal Desteklerin Tarım Bütçesi İçerisindeki Payı	45
Tablo 2.2. 2015 Yılı Tarımsal Destek Kalemlerinin Tarım Bütçesi İçindeki Payı.....	47
Tablo 2.3. Mazot ve Gübre Desteklemesi Ödeme Miktarları	48
Tablo 2.4. Fark Ödemesi Desteği	49
Tablo 2.5. Hayvancılık Destekleri	51
Tablo 2.6. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleri	53
Tablo 2.7. Yem Desteği	54
Tablo 2.8. Aşılama Destekleri	55
Tablo 2.9. Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması Destekleri	55
Tablo 2.10. Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	56
Tablo 2.11. Yurt İçi Sertifikalı Fidan ve Standart Kullanım Destekleri.....	57
Tablo 2.12. Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği	57
Tablo 2.13. Organik Tarım Destekleri	59
Tablo 2.14. İyi Tarım Uygulamaları Destekleri	59
Tablo 2.15. Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği	60
Tablo 3.1: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Sorumluluğundaki Müzakere Fasıllarında Tarama Toplantıları	78

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
ARIP	Tarım Reformu Uygulama Politikası
BKK	08.04.2015 tarih ve 29435 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2015 Yılı Tarımsal Desteklemelerine İlişkin Karar
BKÜ	Bitki Koruma Ürünleri
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğu
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması Programı
Çaykur	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğu
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇMVA	Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	Doğu Karadeniz Projesi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAFRD	Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu/ European Agricultural Fund for Rural Development
EAGF	Avrupa Tarımsal Garanti Fonu/ European Agricultural Guarantee Fund
FEOGA	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu / European Agricultural Guidance and Guarantee Fund
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
IACS	Entegre İdare ve Kontrol Sistemi/ Integrated Administration Control Systems
IMF	Uluslararası Para Fonu/ International Monetary Fund

IPA	AB Katılım Öncesi Mali Yardımı/ Instrument for Pre-Accession Assistance
IPARD	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni/ Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
KOP	Konya Ovası Projesi
Kozabirlik	Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
LPIS	Arazi Parsel Tanımlama Sistemi/ Land Parcel Identification System
OTBİS	Organik Tarım Bilgi Sistemi
OTP	Ortak Tarım Politikası
SAPARD	Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı
SKS	Su Ürünleri Kayıt Sistemi
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
TARSİM	Tarım Sigortaları
TÇÖP	Tek Çiftlik Ödemesi Planı/ Single Farm Payment
Tiftikbirlik	Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
TİKAS	Tarımsal İşletme Kayıt Sistemi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TPA	Tarım Ürünleri Piyasası Ödeme Ajansları
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TSKB	Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri
UEP	Ulusal Eylem Planı
ÜKD	Üretici Kayıt Defteri
VETBİS	Veteriner Bilgi Sistemi

GİRİŞ

Tarımsal destekleme politikaları her dönem için farklılık göstermekle birlikte, uygulanan politikalar, ülkelerin ekonomisi ve spesifik olarak da çiftçilerin yaşam standartları için önem taşımaktadır. Ayrıca destekler, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından da oldukça önemlidir. Bu sebeple, gerek ülkelerin ulusal düzenlemelerinde gerekse uluslararası örgütler düzeyinde de sıklıkla gündeme gelen konulardandır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren ticaretin serbestleşmesi ve bu kapsamda rekabetçiliğin ve sürdürülebilirliğin ön plana çıkması ile konunun önemi artmaya devam etmektedir.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın amacı, aday ülke statüsünde bulunduğumuz Avrupa Birliği’nde (AB) ve Türkiye’de tarımsal desteklerin biçimini incelemek ve bu iki destek biçimleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak ve Türkiye’nin destekler konusunda AB mevzuatına uyum durumunu, Türkiye’nin AB’ye üyeliği durumunda AB’deki sistemin Türkiye’ye uygulanabilirliğini incelemektir.

Bu plan kapsamında, çalışmanın ilk bölümünde AB’de tarımsal desteklerin mevcut yapısının anlaşılabilmesi için öncelikle AB’deki tarımsal destekleri belirleyen Ortak Tarım Politikası’nın (OTP) oluşum ve gelişim süreçleri; bu kapsamda yapılan reformlarla politikanın zaman içinde yaşadığı dönüşümler dönem bazlı incelenmiş olup, 2013 yılı OTP Reformu sonrası çıkarılan Tüzüklerle mevcut halini alan tarımsal destek politikaları ele alınmıştır. Bu kapsamda, Üye Devletlerde tarımsal destekleri ele alan Doğrudan Ödemeler Tüzüğü ve Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğü incelenmiş ve tarımsal desteklerin hangi koşullar altında ve hangi miktarlarda verildiği analiz edilmiştir. Desteklerin verilmesi kadar önemli olan bir diğer konu olan verilen desteklerin denetimi konusunda ise bahse konu bölümde Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (Integrated Administration Control Systems - IACS) ve sistemin unsurları incelenmiştir. Bölümde son olarak ise, desteklerin verilmesi amacıyla kurulmuş olan Ödeme Ajansları’na da değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye’de mevcut tarımsal desteklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak Türkiye’nin kuruluşundan bu yana uyguladığı tarım politikaları ve verdiği tarımsal destekler irdelenmiştir. Bu aşamada planlı ekonominin ürünü olan ve 1960 yılından itibaren oluşturulmaya başlanan Kalkınma Planları, 2000’li yıllarda uygulanmaya başlanan Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP), Tarım Strateji Belgesi ve 2006 yılında çıkarılan Tarım Kanunu incelenmiştir. Daha sonra, günümüzde verilen desteklerin anlaşılabilmesi için, 8 Nisan 2015 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan “2015 Yılı Tarımsal Desteklemelerine İlişkin Karar” incelenmiş ve bu doğrultuda, kararda yer alan Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği, Prim Destekleri, Hayvancılık Destekleri, Yurt İçi Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı ve Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Destekleri, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği, Organik Tarım ve İyi Tarım Desteği, Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği, Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) Projeleri Desteği, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri Destekleri ve verilen diğer destekler ayrı ayrı incelenmiştir. Bu destek kalemlerine ilişkin uygulama esasları ve usullerinin yer aldığı Tebliğler de incelenmiş olup, Bakanlığımız Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) ve Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) gibi desteklerden ve ilgili uygulamalardan sorumlu olan birimleri ile görüşülmüş ve verilen destek miktarlarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Son olarak Türkiye’de bu desteklerin verilmesine ilişkin usullerden bahsedilmiş ve Türkiye’de AB mevzuatına uyum amacıyla IACS sistemine ilişkin çalışmalardaki mevcut durum ve Türkiye’nin halihazırda uyguladığı denetim ve kontrol sistemleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, AB destek sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliğinin değerlendirilebilmesi amacıyla öncelikli olarak, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere değinilmiş ve Türkiye’nin AB’ye adaylık sürecinde uyuma ilişkin yürüttüğü çabalar yıl bazlı olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda, süreç boyunca mevzuat uyum durumuna ilişkin olarak İlerleme Raporları, Katılım Ortaklığı Belgeleri (KOB), Ulusal Programlar ve Ulusal Eylem Planı (UEP) incelenmiştir. Bu bölümde son olarak ise, AB tarımsal destek sisteminin Türkiye’ye uygulanabilirliği, çalışmanın tamamı süresince incelenen belgeler ve edinilen bilgiler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde AB ve Türkiye’deki tarımsal desteklerin karşılaştırılması yoluyla elde edilen bulgular ve AB’ye uyum sürecinde Türkiye’nin atması

gereken adımlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın detaylandırılabilmesi için, iki sütünlu OTP yapısında, yalnızca ilk sütün kapsamında olan doğrudan destekler ve ortak piyasa düzenlerine ilişkin destekler ele alınmış; kırsal kalkınma destekleri çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunun sebebi, kırsal kalkınma desteklerinin ayrı bir sütün olmasından mütevellit, oldukça geniş kapsamlı olması ve çalışmaya entegre edilmesi halinde, aynı anda hem doğrudan desteklerin ve ortak piyasa düzenlerine ilişkin desteklerin, hem de kırsal kalkınma desteklerinin yeterince detaylı incelenemeyeceğinin düşünülmesidir. Zira kırsal kalkınma destekleri, ayrı bir tez konusu olarak ele alınabilecek niteliğe sahiptir.

1. ORTAK TARIM POLİTİKASI KAPSAMINDA TARIMSAL DESTEKLER

1.1. Temel Kavramlar ve Ortak Tarım Politikası Oluşum Süreçleri

1.1.1. Ortak Tarım Politikası'nın Ortaya Çıkışı

OTP, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan gıda yetersizliği sebebiyle, gıda arzını güvence altına alma gereksinimi ile oluşturulmuştur. Bu kapsamda devletler, gıda ihtiyaçlarını Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) içerisinde karşılamak ve tarım ürünleri fiyatlarında ortak bir tutum izlemek amacıyla ortak bir politika oluşturmaya karar vermişlerdir.

Bunun yanı sıra, OTP'nin uygulanmasından önceki dönemlerde, Avrupa ülkelerinin ulusal tarım politikaları, tarımsal yapılarına göre farklılıklar göstermekteydi. Örneğin Almanya gibi tarım sektörünün ekonomide diğer sektörlerle göre daha az yer tuttuğu ülkeler, net ithalatçı konumunda oldukları için, ulusal pazarlarını ithalat vergileri ve kotalarıyla korumaktaydılar. Diğer yandan başını Fransa'nın çektiği, tarımın önemli bir faaliyet alanı olduğu net ihracatçı ülkeler ise, ihracat vergi ve kotaları yanında, destekleme fiyatları ve ihracat teşvikleri ile koruma mekanizmalarını oluşturuyordu. Değişik müdahale ve koruma araçlarıyla oluşturulan piyasa mekanizmaları arasındaki farklılıkların giderilmesinin ancak ortak ve tek bir politika etrafında birleşmesi ile sağlanabileceğinin görülmesi de OTP'nin oluşumunu hızlandıran etkenlerden biri olmuştur. Ayrıca AET içinde oluşturulan gümrük birliği ilk haliyle yalnızca sanayi mallarının serbest dolaşımı anlamına gelmekteydi. Bu durum yukarıda belirtildiği üzere, Almanya gibi sanayi malları yönünden daha güçlü olan ülkeleri olumlu etkilerken, sanayisi daha az gelişmiş Fransa gibi ülkeleri olumsuz etkilemekteydi.

Bu amaçlarla OTP, tüm Topluluk üyesi devletlerin tarım politikalarını birleştirerek AET içinde ortak bir politika yaratmayı ve çiftçilere bu kapsamda destek sağlamayı amaçlamıştır.

OTP kapsamında atılan ilk adım, 1950 yılında Avrupa Konseyi Danışma Meclisi öncülüğünde tarımda oluşturulmaya çalışılmış olan ortak piyasadır. Fakat 1952-1954 yılları arasında istişare edilen bu düzen için bir uzlaşya varılamamıştır. Bununla birlikte AET'yi kuran ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren "Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Roma Antlaşması'nın 38. maddesi, tarım ürünlerinde ortak pazar kurulabilmesi için OTP oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte OTP'ye ilişkin tüm detayların Antlaşma sonrası düzenlenecek bir konferansta ele alınmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 1958 yılında düzenlenen Stresa Konferansı'nda, Üye Devletler arasında tarımsal ürünlerde tarife ve kotaların olmadığı ortak bir pazar kurulmasına karar verilmiştir. Konferans sonrası görüşleri değerlendiren Avrupa Komisyonu, OTP'nin oluşturulması için karar almış ve böylece OTP 1962 yılında uygulanmaya başlanmıştır.¹

Oluşturulan OTP'nin Roma Antlaşması kapsamında belirli ilkeler doğrultusunda yürütülmesine karar verilmiş olup bu ilkeler üç başlık altında toplanmıştır:

- *Tek Pazar İlkesi:* Tarım ürünlerinin Üye Ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanmasını; Topluluk sınırları içerisinde herhangi bir engele takılmadan ortak fiyatlar çerçevesinde tarım ürünleri ticaretinin geliştirilmesini öngörmektedir. Dolayısıyla bunu gerçekleştirebilmek için de Üye Ülkeler arasında gümrük vergileri ve kotalar gibi sınırlamalar kalkmakta; üçüncü ülkelere karşı ortak bir vergi tarifesi uygulanmakta ve tarım ürünlerinin Topluluk içindeki asgari ve azami fiyatları belirlenmektedir.
- *Topluluk Tercih İlkesi:* AET ihtiyaçlarının öncelikle kendi iç pazarından karşılanması ve ihtiyaç duyulan ürünün ithalatı için Üye Devletlerin ilk elde yine AET üyesi devletlerin ürünlerine öncelik tanınmasını, böylece AET iç pazarını korumayı öngörmektedir.
- *Mali Dayanışma İlkesi:* OTP'yi uygulayabilmek amacıyla gerekli olan bütçenin, ortaklaşa oluşturulan bir fondan ve tüm Üye Devletlerin katılımları ile sağlanmasını öngörmektedir. Bu ilke, OTP'nin finansmanı için ortak bir bütçe sağlarken aynı

---

¹ Didem KARAYAZ, Ortak Tarım Politikası: Polonya ve Türkiye, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, 2007, s.9-10.

zamanda OTP çerçevesinde alınan vergiler de Topluluğun ortak gelirini oluşturmaktadır.² Bu kapsamda 4 Nisan 1962 yılında 25/1962³ sayılı Tüzük ile oluşturulan Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA/European Agricultural Guidance and Guarantee Fund) ile OTP'nin finansmanı sağlanmıştır.⁴ Bu fon, 1964 yılında AET'nin tarıma yönelik fiyat desteklerini ve bazı ek tedbirleri finanse eden Garanti Bölümü ve yapısal politikalara kaynak sağlayan Yönlendirme Bölümü olarak ikiye ayrılmıştır.⁵ 2007 yılında getirilen değişiklikle ise FEOGA, Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (European Agricultural Guarantee Fund - EAGF) ve Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu (European Agricultural Fund for Rural Development – EAFRD) olmak üzere, iki ayrı fon olarak düzenlenmiştir. AB tarafından finanse edilen harcamalara ilişkin olarak EAGF ile tarımsal piyasaları düzenlemeye yönelik müdahale önlemleri, OTP kapsamında çiftçilere yapılan doğrudan ödemeler, tarımsal ürünlerin teşvikine yönelik ödemeler ve AB üyesi olmayan ülkelere ihraç edilen tarım ürünlerinin geri ödemesi (ihracat geri ödemeleri) gibi kalemler finanse edilmektedir. EAFRD ise tarımsal çevre, tarımsal arazilerin ağaçlandırılması ve en az gelişmiş bölgelere ilişkin tedbirler gibi kırsal kalkınmaya ilişkin tüm tedbirleri finanse etmektedir. Bu kapsamda Komisyon ve Üye Devletler ortaklaşa finansmanı sağlanan bu fon, kırsal kalkınmayla bağlantılı olan analizler, izleme, bilgi, kontrollere idari ve teknik desteği, OTP Kırsal Kalkınmaya ilişkin yayım, farkındalığı artırmak, ortaklığı teşvik etme gibi faaliyetleri finanse etmektedir.⁶

---

² Gülcan ERAKTAN, Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikası, **Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Değerlendirme Notu**, 2009, s.6-7.

³ Ortak Tarım Politikası'nın finansmanına ilişkin 25/1962 Sayılı Tüzüğe <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31962R0025&qid=1425557077158&from=EN> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 14.04.2015)

⁴ Ahmet ATAY, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracının Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin İrlanda Örneği Çerçevesinde İncelenmesi, **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi**, Mayıs 2004, s.5.

⁵ Avrupa Birliğinde Tarımsal Yön Verme Ve Garanti Fonu'nun (FEOGA- EAGGF) İncelenmesi - <http://www.tepge.gov.tr/Dosyalar/Yayinlar/f5d5e2ca65054fb8bf82d264fe460ba8.pdf> (Erişim tarihi: 14.04.2015)

⁶ Seda ELÇİ, Avrupa Birliği Yapısal Fonları, **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2007, s.47-48

1.1.2. Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Desteklerin Gelişim Süreci

OTP'nin tarihsel gelişim süreci Şekil 1.1'de gösterilmektedir. Bu kapsamda bahse konu süreç, aşağıda detaylı biçimde incelenmektedir.

1.1.2.1. 1960-1980 Arası Dönem

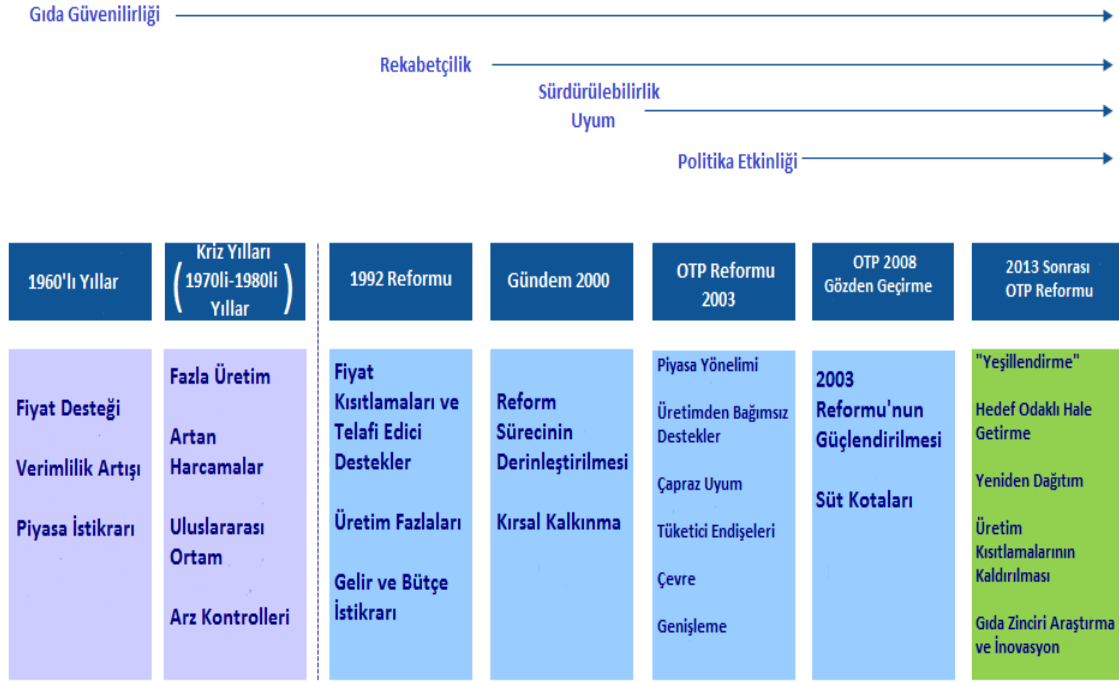
Oluşturulan OTP kapsamında, Topluluk içinde üretim ve dolayısıyla da ürün arzı artmış ve ürünlerde fiyat dalgalanmaları görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, çiftçileri piyasa istikrarsızlıklarından korumak ve üretimin yaygınlaşması sonucu, çiftçi gelirlerindeki azalmayı telafi etmek amacıyla fiyat destekleri getirilmiş; böylece üretim teşvik edilmiştir.

Bunun yanı sıra, AB'nin üçüncü ülkelerle ticaretinde, piyasa fiyatının üstündeki ürün fiyatlarının söz konusu olduğu durumlarda, ürünün ihraç edilebilmesi için piyasa fiyatı ile ürün fiyatı arasındaki farkın ödenmesi suretiyle çiftçilerin zarar görmesini engellemek ve üretimin devamlılığını sağlamak amacıyla ihracat destekleri de verilmiştir.

Bu destekler sonrası üretim, gıda talebini karşılamanın oldukça üstüne çıkmış ve zamanla üretim fazlalıkları oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla, OTP kapsamında yapılan koruma politikaları, ihracat teşvik politikaları ve yapısal politika harcamaları, zamanla bütçeye külfet olmaya başlamıştır.

Şekil 1.1: Ortak Tarım Politikası'nın Tarihsel Gelişim Süreçleri

ORTAK TARIM POLİTİKASI'NIN TARİHSEL GELİŞİM SÜREÇLERİ (1962 →)

Kaynak: Avrupa Komisyonu⁷

Ortak Piyasa Düzenleri ise 1962 yılında hububat; 1965'te süt ve süt ürünleri, 1967'de bitkisel ve hayvansal yağlar olmak üzere aşamalı bir biçimde, her ürün için ayrı bir ortak piyasa düzeni olacak şekilde oluşturulmuştur. Her bir tarımsal ürün için geçerli olan piyasa düzenleri, bahse konu ürünün kendi Tüzüğünde belirtilen ayrı destek mekanizmalarına sahip olmakla birlikte esasen iç piyasa tedbirlerine ve üçüncü ülkelerle ticaret rejimine zemin teşkil etmekteydi.⁸ Bu kapsamda yer alan kamu müdahalesi araçları, özel depolama yardımları, istisnai tedbirler ve belli sektörlere verilen desteklerle de tarımın bütçeye olan külfeti gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Bu amaçla Topluluk, yeniden düzenlediği politikalar vasıtasıyla bütçe için yapılacak harcamaları azaltmaya başlamış ve ürün gruplarına yapılan destekleri azaltarak tarımsal altyapıya ilişkin harcamalara hız

⁷ "Historical Development of the CAP", http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/cap-history-large_en.png (Erişim Tarihi: 24.04.2015)

⁸ "The Common Market Organisation of the CAP", http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/04/?all=1 (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

vermiştir.⁹ Üretim fazlalarını engellemek ve OTP'nin bütçedeki yükünü azaltmak amacıyla OTP'ye ilişkin ilk reform girişimi, 1968 tarihli Mansholt Planı'dır. Bu plan reddedilmiş olup daha sonra yapılacak reform girişimlerine temel oluşturmuştur. Bu kapsamda, Mansholt Planı baz alınarak, 1979 yılında süt sektöründe düzenlemeler yapılmış ve belirlenen miktarın üzerinde üretim yapan üreticilerden vergi tahsil edilmesi yoluyla stokların eritilmesi amaçlanmıştır.¹⁰

1980'li yıllarda fazla üretim ciddi bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Yüksek teşvik oranları ile yapılan üretim bütçede yük oluştururken, dünya piyasasını da etkilemiştir. Dolayısıyla süt ürünlerindeki üretim fazlalarına engel olmak amacıyla, 1984 yılında süt kotaları getirilmiştir. Bunların yanında bu tarihlerde, tarımın çevresel sürdürülebilirliği de tartışılmaya başlanmıştır.¹¹

1.1.2.2. 1992 MacSharry Reformları

MacSharry Reformları, Topluluk tarım politikasında önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. 1980'li yıllarda Topluluk tarım ürünlerindeki üretim artışı, ihracattaki artış, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile pazar mücadelesinde sübvansiyon yarışına girilmesi, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) çerçevesinde devam eden müzakereler de bu reformda belirleyici olmuştur.¹² Reformla Topluluk tarım sektöründe rekabeti geliştirmek, piyasa istikrarı sağlamak, üretimi çeşitlendirmek, çevreyi korumak ve Topluluk bütçe harcamalarını dengelemek hedeflenmiştir. İlk adım olarak, hububat müdahale fiyatlarında % 35 ve sığır eti müdahale fiyatında % 15 oranında indirim sağlanmış, üretimi fazla ürünlerin üretiminin sonlandırılması desteği, tarım-çevre uyum programları, ağaçlandırma, erken emeklilik, ürün çeşitliliği ile ilgili destekler verilmiştir.¹³

MacSharry Reformları ile getirilen en önemli değişikliklerden biri desteklerin üretim miktarı üzerinden değil, üretiminin yapıldığı alan bazlı olarak verilmeye başlanması

⁹ Avrupa Birliğinde Tarımsal Yön Verme Ve Garanti Fonu'nun (FEOGA- EAGGF) İncelenmesi, **A.g.e.**

¹⁰ Gökhan KİLİT, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Reform Çalışmaları, **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, Mayıs 2012.

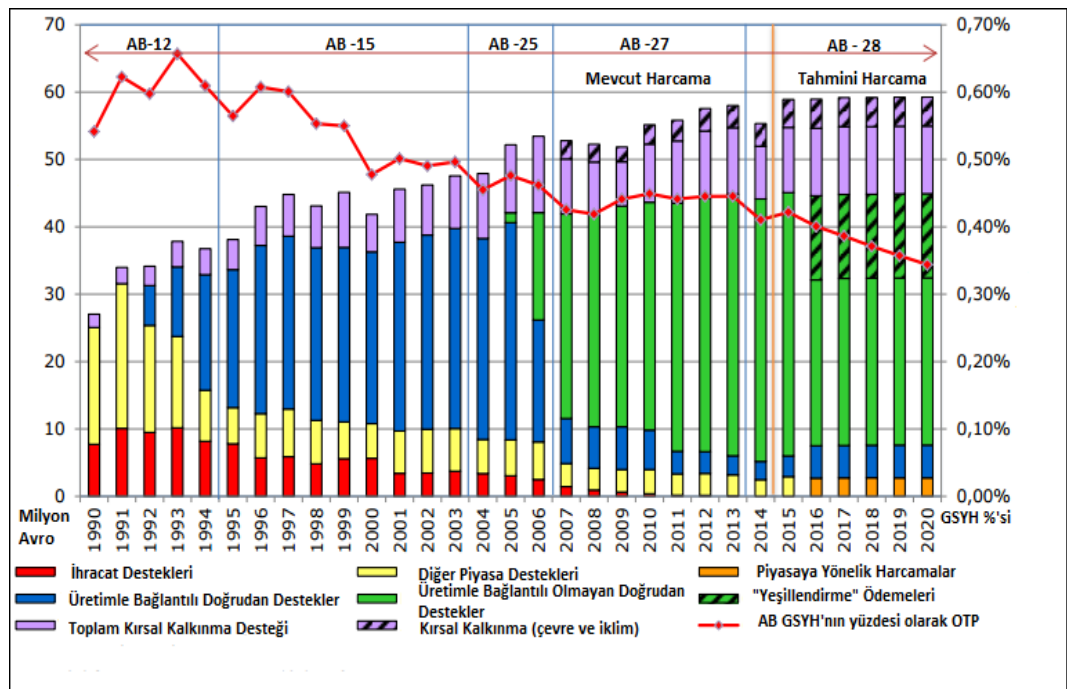
¹¹ **A.g.e.**

¹² Kutay DIŞBUDAK, Avrupa Birliği'nde Tarım-Çevre İlişkisi ve Türkiye'nin Uyumu, **Tarım ve Köyleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2008, s.31.

¹³ Leyla KARACAÖREN, Betül ÖZTÜRK, Ayşe KARCIOĞLU, Döne GÜNEY, **Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Bilgi Notu**, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, 2014, s.10.

olmuştur. Bu kapsamda, OTP bütçesinde önemli yere sahip olan hububat, sığır ve dana eti müdahale fiyatlarının önemli ölçüde indirilmesi¹⁴ sonucu, çiftçilerin zarar görmesini engellemek için çiftçi gelirlerinde meydana gelecek kayıpları telafi etmek amaçlı “telafi edici önlemler” getirilmiştir.¹⁵ Telafi edici önlemler olarak, tahıllar için hektar başına ödeme yapılması ve sığır ve dana eti için ise büyükbaş hayvanlara yapılan hayvan başına ödemelerinin arttırılması öngörülmüştür.¹⁶

Şekil 1.2: Ortak Tarım Politikası Harcamaları ve 2013 Sonrası Ortak Tarım Politikası (Mevcut Fiyatlar)

Kaynak: Avrupa Komisyonu¹⁷

¹⁴ “The 1992 reform (“MacSharry reform”)”, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/1992-reform/index_en.htm (Erişim Tarihi:15.07.2015)

¹⁵ Erhun BAŞ, “Avrupa Birliğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye’nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi”, **Avrupa Birliği Bakanlığı Uzmanlık Tezi**, Mayıs 2004, s.12.

¹⁶ Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER, Dilek SÜREKÇİ, Elif Öznur KAN, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları: Balıkesir İli Örneği”, **2.Ulusal İktisat Kongresi Belgeleri**, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.

¹⁷ “Cap post-2013:Key Graphs&Figures” - http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/graph3_en.pdf (Erişim Tarihi: 24.04.2015)

1.1.2.3.Gündem 2000 Reformu

Gündem 2000 Reformu¹⁸, Şekil 1.2’de gösterildiği üzere tarıma yönelik harcamaların Topluluk bütçesinin önemli yer kaplamaya devam etmesi ve genişleme dalgalarıyla bu yükün artacak olması, tarım ve çevre konularının artan ilişkileri, deli dana ve şap hastalığı krizi ile önemi artan ürün güvenilirliği, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi amacıyla Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile devam eden müzakere hazırlıkları ve yeni genişleme hazırlıkları ile ilgili kaygıların etkisiyle oluşturulmuştur. Bu reform, fiyat desteği oranının azaltılarak doğrudan ödemelerin yaygınlaştırılması suretiyle piyasa desteklerinden doğrudan ödemelere önemli bir geçiş aşaması olmuş ve reformla MacSharry Reformunun derinleştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi ve OTP’nin çevre ve kırsal kalkınma politikası ile desteklenmesi amaçlanmıştır. Böylece ilk kez kırsal kalkınma politikası da OTP’nin ikinci sütunu olarak belirlenmek suretiyle OTP’ye entegre edilmiş ve bu politika, AB’nin tüm kırsal alanlarında uygulanabilir hale getirilmiştir.¹⁹

1999 yılında gerçekleştirilen reformla, 2006 yılının sonuna kadar uygulanacak politikalar belirlenmiş olmasına karşın, beşinci genişleme dalgası ve DTÖ Doha Kalkınma Gündemi görüşmeleri ışığında, 2002 yılında “Gündem 2000 Ara Dönem Değerlendirmesi” yapılmıştır. Söz konusu değerlendirme ile dünya ticaretinin önündeki engelleri kaldırabilmek ve DTÖ kapsamında sorun olan destekleri düzenlemek ve beşinci genişleme dalgası sonrası üye sayısı artan Birlikte yeni düzenlemeler yapmak amacıyla, hayvansal üretim, süt üretimi ve tarla bitkileri için doğrudan ödemeleri, üretimden bağımsız hale getiren önlemlerin alınması hususu vurgulanmıştır.²⁰

1.1.2.4.Fischler Reformu

AB Üyesi Ülkelerin Tarım Bakanları, “Gündem 2000 Ara Dönem Değerlendirilmesi” kapsamında dile getirilen reform taleplerine ilişkin olarak 26 Haziran 2003 tarihinde uzlaşmaya varmışlardır. 2003 Reformları ya da Fischler Reformu olarak

---

¹⁸ Gündem 2000 Reformu esasen AB’nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine genişleme siyaseti kapsamında, Avrupa Komisyonu tarafından 1997 yılında çıkarılan “Gündem 2000 Raporu” üzerine şekillendirilmiştir. Bu rapor, aday ülkelerle ilişkiler, ilişkilerin geliştirilmesi ve genişlemenin etkileri gibi hususları içermektedir.

¹⁹ ATAY, A.g.e, s.3.

²⁰ Gülcan ERAKTAN, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Değişim Doğrultuları ve Türkiye İçin Önemi”, *Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 5, No:2, 2006, s.54.

adlandırılan bu reformlar ışığında OTP'nin basitleştirilmesi; AB çiftçilerinin pazara yönelik üretim yapmasının sağlanması ve bu doğrultuda rekabet gücünün artırılması ve DTÖ ile müzakerelerde AB pozisyonunun güçlendirilmesi hedeflenmiştir.²¹

Reformun getirdiği en önemli değişiklik, ürüne bağlı olarak değil, çiftçi başına destek verilmesini öngören; yani desteğin üretimle bağlantısını kesen Tek Çiftlik Ödemesi Planı (TÇÖP) ile OTP desteklerini üretimden bağımsız hale getirmesidir. Bu ödemeler kapsamında, TÇÖP'nin Üye Devletlerde uygulanabilmesi için üç yöntem belirlenmiş ve Üye Devletlere bu yöntemlerden birini uygulama seçeneği verilmiştir.

Buna göre ilk yöntemde TÇÖP ödemeleri, çiftçiler tarafından referans bir dönemde aldıkları doğrudan destekler üzerinden hesaplanmaktadır. Bu kapsamda, TÇÖP'de ödemelerin değeri, referans dönemde yapılmış olan ödemelerin, referans alana bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Referans yılların 2000-2002 yılları olması sebebiyle, TÇÖP ödemelerinden yalnızca 2000, 2001 ve 2002 yıllarından herhangi birinde doğrudan ödeme desteği almış çiftçiler yararlanabilmektedir.²²

İkinci yöntem olan bölgesel ya da sabit oranlı yöntemde ise referans miktarların her bir çiftçi için değil; bölgesel seviyede bir hesaplama ile belirlenmesi öngörülmüştür. Buna göre referans dönemde çiftçilerin aldıkları destekler toplanarak bölgesel referans miktarları hesaplanmakta, daha sonra bu miktarlar bölgede yaşayan çiftçiler tarafından beyan edilen ekilebilir arazi miktarına bölünmektedir. Böylece bölgelerdeki hektarlar için, hektar başına sabit oranlı ödeme hakkı hesaplanmaktadır.

Son olarak Üye Devletler, karma yöntemi de benimseyebilmektedirler. Bu yöntemde Üye Devletler, farklı bölgeleri için yukarıda bahsedilen farklı hesaplama sistemleri uygulayabilmektedirler.

Bu yöntemler daha önce referans dönemde alınan desteklere bağlı olduğu ve yeni Üye Devletlerin referans dönemleri söz konusu olmadığı için, bu devletlere basitleştirilmiş bir ödeme sistemi olan, Tek Alan Ödemesi Planı getirilmiştir. Bu sistem ile aslında yeni

---

²¹ KİLİT, A.g.e. , s.2.

²² "Single Farm Payment", <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l11089> (Erişim Tarihi: 20.07.2015)

Üye Devletlere, Tek Çiftlik Ödemesi öncesi esneklik sağlamıştır. Tek Alan Ödemesi Planı'na göre Üye Devletler, hektar başına ödeme hakkını, o ülkeye sağlanan toplam destek miktarının, kullanılan tarım arazisine bölünmesi ile hesaplamaktadır.²³

Bu değişim, ürün bazlı desteğin aşırı üretime yol açması sebebiyle önem taşımaktadır. Zira Avrupalı çiftçiler, OTP'nin reform öncesi bazı ürünler için sunduğu sabit fiyat garantileri sebebiyle piyasa sinyallerinden (market signals) oldukça uzaklaşmışlar; bu da aynı ürünün üretimine devam edilmesi suretiyle üretim fazlalarına yol açmıştır.²⁴ Yeni OTP'nin temel kaygılarından biri de bu üretim fazlalarına engel olmaktır.

Reformla birlikte her ne kadar verilen desteklerin üretimle bağlantısının kesilmesi öngörülmüş olsa da Üye Devletlere, piyasada istikrarın bozulduğu veya yeni ödeme planları sebebiyle üretimin sonlanması riski oluştuğu zamanlarda, çiftçilere verdikleri doğrudan ödemelerin bir kısmını üretimle bağlantılı hale getirebilme olanağı verilmiştir. Bu kapsamda Üye Devletler, tohumlar için yapılan doğrudan ödemeleri, ekilebilir alan ödemelerinin en fazla %25'ine kadar olan miktarı, koyun ve keçi primlerinin en fazla %50'sine kadar olan miktarı, süt ineği priminin tamamını ve kesim priminin %40'ına kadar olan miktarı veya kesim priminin tamamını ya da sığır özel priminin %75'ine kadar olan miktarı, üretim ile ilişkilendirmeye devam edebilme imkanı tanınmıştır.²⁵

Reformda yer alan “çapraz uyum” kriteri çerçevesinde ise üreticilerin doğrudan ödemelerden faydalanabilmeleri için arazilerini iyi tarımsal ve çevresel koşullarda tutmaları şartı getirilmiştir.²⁶ Buna göre, reformla birlikte getirilen çevre koruma, gıda güvenilirliği, hayvan sağlığı ve refahı ile ilgili yasal gerekliliklere uymayan çiftçilere verilen doğrudan ödemelerde kesintiye gidilmesi öngörülmüştür. Bunların yanı sıra, fonlar arası transfer de mümkün kılınmıştır. Örneğin Üye Devletlerin birinci sütun kapsamında kullanılmayan fonlarını, ikinci sütun destekler için kullanabilmelerine olanak tanınmıştır.²⁷

²³ Dr.Afşin ŞAHİN, Ali BERK, “Avrupa Birliği'nde Tek Çiftlik Ödeme Yöntemi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2008, s.17-18.

²⁴ “The CAP In Perspective: From Market Intervention To Policy Innovation”, **Agricultural Policy Perspectives Briefs**, Brief:1, January 2011, s.3.

²⁵ BAŞ, **A.g.e.**, s.20.

²⁶ BAŞ, **A.g.e.**, s.21.

²⁷ 1782/2003 Sayılı Avrupa Konseyi Tüzüğü'ne <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1782&from=EN> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 20.07.2015)

Bahse konu sistemlerin 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe gireceği kararlaştırılmış olsa da Üye Devletlere bu sistemi uygulamalarını en geç 2007 yılına kadar erteleyebilme imkanı tanınmıştır.

1.1.2.5.Gözden Geçirme (Health Check)

2008 yılında AB, OTP'nin modernize edilmesi, basitleştirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi amacıyla bir 'değerlendirme' yapılmasına karar vermiştir.²⁸ Bu kapsamda 2008 yılında yapılan Gözden Geçirme'nin (Health Check) amacı, 2003 yılı OTP Reformunu desteklemek ve bu politikayı sadeleştirip etkinliğini arttıracak düzenlemeleri yapmaktır. Böylece mevcut piyasa taleplerine cevap verebilmek; bu sayede ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm üretebilmesini sağlamaktır. Yapılan bu değerlendirmede, 2003 Reformunun etkileri genellikle olumlu olarak gözlenmiş olmakla birlikte, AB tarımının hızla değişen bir ortamda olduğu ve 2003 Reformu planlanırken öngörülemeyen değişikliklerin yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Gözden Geçirme, OTP'nin Tek Çiftlik Ödemesi Planı, Tek Ortak Piyasa Düzeni ve Kırsal Kalkınma Politikası olmak üzere üç temel tüzüğü ile ilgili olarak bir takım değişiklikler getirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁹ Buna göre Gözden Geçirme'nin temel konularını Tek Çiftlik Ödemesi Planı'nın nasıl daha etkin, etkili ve basit hale getirileceği; piyasa destek araçlarının küreselleşen dünyada ve 27 üyeli AB içinde hala etkili olup olmadığı ve iklim değişikliği, su yönetimi ve biyoyakıtlardaki büyüme gibi değişiklikler veya azalan biyoçeşitlilik gibi sürmekte olan değişimler karşısında risk ve fırsatların nasıl belirleneceği oluşturmuştur.³⁰ Bu kapsamda Tek Çiftlik Ödemesi Planı'nın ismi de Tek Ödeme Planı olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, Üye Devletlerin üretimle bağlantılı olarak ödemeye devam ettikleri bazı desteklerin 2012 yılından itibaren Tek Ödeme Planı'na entegre edilmesi suretiyle üretimle bağlantılarının kesilmesine; süt kotalarının arttırılmasına ve 2015 yılı itibariyle de tamamen kaldırılmasına³¹ fakat “ yumuşak geçiş” sağlayabilmek amacıyla

---

²⁸ KİLİT, A.g.e., s.4.

²⁹ 2008 Gözden Geçirmesi'ne http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/impact-assessment/cap-health-check/documents/sumimpact_en.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim tarihi: 16.04.2015)

³⁰ Carys JONES, “EU Common Agricultural Policy: 2008 CAP Health Check”, **National Assembly for Wales Research Paper**, No:08/007, February 2008.

³¹ “2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası”, **Avrupa Birliği Bakanlığı Bilgi Notu**, Temmuz 2012, <http://www.abgs.gov.tr/files/TarimBalikcilikBsk/otpreformu.pdf> (Erişim tarihi: 16.04.2015).

2009-2010 ve 2013-2014 yılları arasında her yıl kotaların %1 oranında arttırılmasına³² ilişkin bir takım önlemler alınmıştır.

1.1.3. 2013 Sonrası Ortak Tarım Politikası

50 yıllık bir geçmişe sahip OTP, iklim değişikliği, gıda güvenilirliği ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi gibi yeni gelişmelere entegre olabilmek amacıyla 2013 yılı itibariyle bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Her ne kadar bu politika yıllar içerisinde piyasa fiyatlarını desteklemek yerine üretici gelirleri ve kırsal kalkınmayı desteklemeye evrilmiş ve çevrenin korunması için bir takım kurallar getirmiş olsa da, şeffaflıktan yoksunluğu, gıda ithalatı yapan yoksul ülkelere olan etkisi gibi konularda eleştirilmeye devam etmiştir. Bununla birlikte AB Üye Devletlerinin sayısının artması, deli dana ve şap hastalıklarının yayılması ile Avrupa kamuoyunda gıda güvenilirliğine yönelik oluşan huzursuzluk, şehirleşmenin etkisiyle tarımla uğraşan kesimin nüfusunun azalması gibi sebeplerle de OTP'nin yeni dönemde ortaya çıkan koşullara ayak uyduramadığı yönündeki eleştiriler artış göstermiştir.³³ Bununla birlikte, 2003 yılı Reformu ile doğrudan ödemelerin üretimden bağımsız hale getirilmesi ve bu sebeple tarihsel referans sisteminin kullanılıyor olması ile yeni Üye Devletlerin dayanak alınacak bir üretimleri olmadığı için, tahmini üretimlerine göre destek veriliyor olması ve desteklerin hektar bazında veriliyor olması sebebi ile desteklerden yalnızca büyük çiftliklerin yararlanabiliyor olması, OTP'nin adil olmadığına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmekteydi.³⁴ Şekil 1.3'te görüldüğü üzere Üye Devletler arasında OTP destekleri farklılıkları da bu eleştirileri destekler ve doğrular niteliktedir.

Bu sebeplerden dolayı, 2013 yılında başlatılan reform hareketi ile desteklerin etkisi sürdürülüp, daha eşitlikçi ve daha “yeşil” olması hedeflenmiştir. Bu çerçevede reforma ilişkin sunulan öneriler de doğrudan ödemelerin daha sürdürülebilir hale getirilmesi ve daha adil dağıtılması; finansal yönetimin daha kolay hale getirilmesi; fiyat ve gelir dalgalanmalarıyla mücadele edebilmeleri için çiftçilere yönelik yardım amaçlı

---

³² Nicola CANTORE, Jane KENNAN & Sheila PAGE, “Cap Reform and development: Introduction, reform opinions and suggestions for further research”, **Overseas Development Institute Research Paper**, May 2011, s.4.

³³ Gökhan KİLİT, “Sorularla AB Politikaları ve Türkiye: Ortak Tarım Politikası”, **İKV Yayın**, No:266, s.22.

³⁴ Şahika Gülizar ATILGAN, “Ortak Tarım Politikası Reformu”, **Uzman Gözüyle**, Eylül 2013 Sayı:1, Sayı:7, s.9.

piyasa önlemlerinin artırılması ve kırsal alanlarda rekabetçiliğin ve büyümenin artırılması hususlarında yoğunlaşmıştır. Özellikle AB’de tarımsal verimi artırmak ve gıda kaynaklarına erişimi güvence altına almak konusuna özel önem atfetmek suretiyle OTP, daha piyasa odaklı ve ticarete en az müdahale edecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.³⁵

OTP’de reform yapılması talepleri üzerine dönemin Tarım ve Kırsal Kalkınma Komiseri Dacian Cioloş, 12 Nisan 2010 tarihinde konuyla ilgili olan tüm AB vatandaşlarını ve örgütleri, OTP’nin geleceğinin, kurallarının ve amaçlarının tartışılacağı kamu istişaresine çağırmıştır.³⁶ Kamu istişaresinin çıktıları göz önünde bulundurularak, 2013 yılı sonrasında AB bütçesinin yeniden şekillendirilmesine dair Avrupa Komisyonu tarafından 19 Ekim 2010 tarihinde yayımlanan raporda, AB bütçesinde geniş yer kaplayan OTP’de, Avrupa 2020 Stratejisi kapsamında özellikle çevre ve iklim değişikliği konularına daha fazla önem verecek ve yardımların Üye Devletler arasında adaletsiz dağılımını engelleyecek önemli bir takım değişiklikler yapılması öngörülmüştür.

Bu rapora paralel olarak Avrupa Komisyonu, OTP’nin yeniden değerlendirilmesi amaçlı Kasım 2010 tarihinde “2020’ye Doğru Ortak Tarım Politikası Raporu”³⁷ yayımlamıştır. Raporda OTP’nin gelecekte kapsamı gereken hususlar ve değişen dünya ile birlikte OTP’nin yaşadığı değişimler ve sorunlar ele alınmıştır. Buna göre tarım ürünleri ticaretinde değişen kuralların ortaya çıkması, dünyadaki tarım piyasalarının serbestleşme yönelimi nedeniyle AB tarım sektörünün rekabetçiliğinin azalması, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi çevresel konuların küresel anlamda önem kazanması gibi nedenlerin OTP’yi önemli derecede etkilediği ve OTP’yi değişime zorladığı ifade edilmiştir.³⁸ Rapor aynı zamanda OTP reformunun gıda güvenilirliği, çevre, iklim değişikliği ile sosyal ve bölgesel dengeyi göz önünde bulundurarak daha fazla rekabetçilik sağlama, vergi kaynaklarının daha etkin kullanımı ve etkili kamu politikaları sağlamaya devam etmesi

³⁵ Ivana KATSAROVA, “Common Agricultural Policy After 2013”, **Library Briefing of the European Parliament**.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI\(2013\)130524_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI(2013)130524_REV1_EN.pdf) (Erişim tarihi: 24.06.2013)

³⁶ Bu konuda hazırlanmış olan rapora http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/debate/report/executive-summary_en.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim tarihi: 24.06.2015)

³⁷ “The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future” adlı rapora <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:en:PDF> adresinden ulaşılabilir. (Erişim tarihi: 24.06.2015)

³⁸ Yrd.Doç.Dr.Serpil SAVCI, Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımı, <http://abis.bozok.edu.tr/dosya/dosyalar/215/Yap%C4%B1sal%20Tar%C4%B1m%20Politikas%C4%B1%20Ara%C3%A7lar%C4%B1.pdf> , s.12. (Erişim tarihi: 24.06.2015)

gerektiğini vurgulamıştır. Bunu gerçekleştirmek için de yeni OTP'nin ilk sütununun daha yeşil ve adil hale; ikinci sütununun ise rekabetçilik, inovasyon, iklim değişikliği ve çevre üzerine daha fazla önem veren hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece yayımlanan bu rapor, Avrupa Komisyonu'nun Konsey'e ileteceği reform önerisinin mihenk taşlarını ortaya koymuştur.

Bu gelişmeler ışığında Avrupa Komisyonu, 12 Ekim 2011 tarihinde içinde OTP'nin değişimlere cevap verebilmesi için üç farklı senaryonun yer aldığı durum değerlendirmesi ile birlikte dört Tüzük önerisi sunmuştur. Bahse konu senaryolardan ilki, doğrudan ödemelerde küçük değişiklikler getiren; sabit oran veya objektif kriterlere dayanarak Üye Devletler ve üreticiler arasında desteklerin yeniden dağıtımını öngören 'Düzenleme' senaryosudur. İkinci senaryo, mevcut politikaların özel durumlara uygun hale getirilmesini öngören 'Entegrasyon' senaryosudur. Son senaryo ise OTP'de köklü değişiklik öngören 'Yeniden Odaklanma'dır.³⁹ Bu senaryolar içinde, OTP reformu sırasında koşullara en iyi ikinci senaryonun uyum sağladığı tespit edilmiş ve reform Tüzük önerilerinde bu senaryo baz alınmıştır.

Sunulan Tüzük önerileri, Parlamento'da gerçekleşen neredeyse iki yıllık uzun müzakereler sonrası nihayet 26 Haziran 2013 tarihinde Komisyon, Parlamento ve Konsey arasında oluşturulan siyasi uzlaşa temelinde kabul edilmiştir. Böylece reform kapsamında Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu'nun Kırsal Kalkınma Desteğine İlişkin 1305/2013 Sayılı Tüzük, Ortak Tarım Politikası'nın Finansmanı, Yönetimi ve İzlenmesine İlişkin 1306/2013 Sayılı Tüzük, Ortak Tarım Politikası Çerçevesinde Destek Planları Kapsamındaki Çiftçilere Yapılacak Doğrudan Ödemelere İlişkin Kuralların Oluşturulması Hakkında 1307/2013 Sayılı Tüzük ve Tarım Ürünleri Pazarlarının Ortak Organizasyonun Oluşturulmasına İlişkin 1308/2013 Sayılı Tüzük olmak üzere dört temel Tüzük, 20 Aralık 2013 tarihinde Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.⁴⁰ Yapılan bu OTP Reformu, 28 Üye Devleti kapsayan ve çiftlik yapıları ve önceliklerinin önemli ayrımını gösteren ilk geniş kapsamlı OTP Reformu olma özelliğini taşımaktadır.

---

³⁹ "2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası", **A.g.e**, s.10-11.

⁴⁰ "Political Agreement on the CAP Reform" - http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/agreement/index_en.htm (Erişim tarihi: 22.04.2015)

1.2. Yeni Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Destekler

1.2.1. Doğrudan Ödemeler

OTP Reformu genel olarak iklim değişikliğine ayak uydurmak, gıda güvenilirliğine daha fazla önem vermek gibi nedenlerin çevresinde şekillense de aslında doğrudan ödemelerin daha adil hale getirilmesi, desteklerin daha “yeşil” yani çevre odaklı hale getirilmesi, gıda zincirinin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kriz yönetim araçlarının güçlendirilmesi gibi nihai amaçları haizdir.

Bu kapsamda reform ile birlikte getirilen 1307/2013 Sayılı Tüzükte yer alan en önemli hususlardan biri ödemelerin dağıtımının fazlasıyla idari yük getirmesinden mütevellit, 100 Avro altındaki ödemeler ile 1 hektardan daha küçük tarım arazilerinin ödeme kapsamı dışında bırakılmış olumasıdır. Fakat Üye Devletlere, ödeme yapacakları minimum arazi büyüklüğünü belirleme, Ege Adaları gibi merkezden uzak bölgelerde bu hususun uygulanmama kararını verebilme yetkisi de verilmiştir.

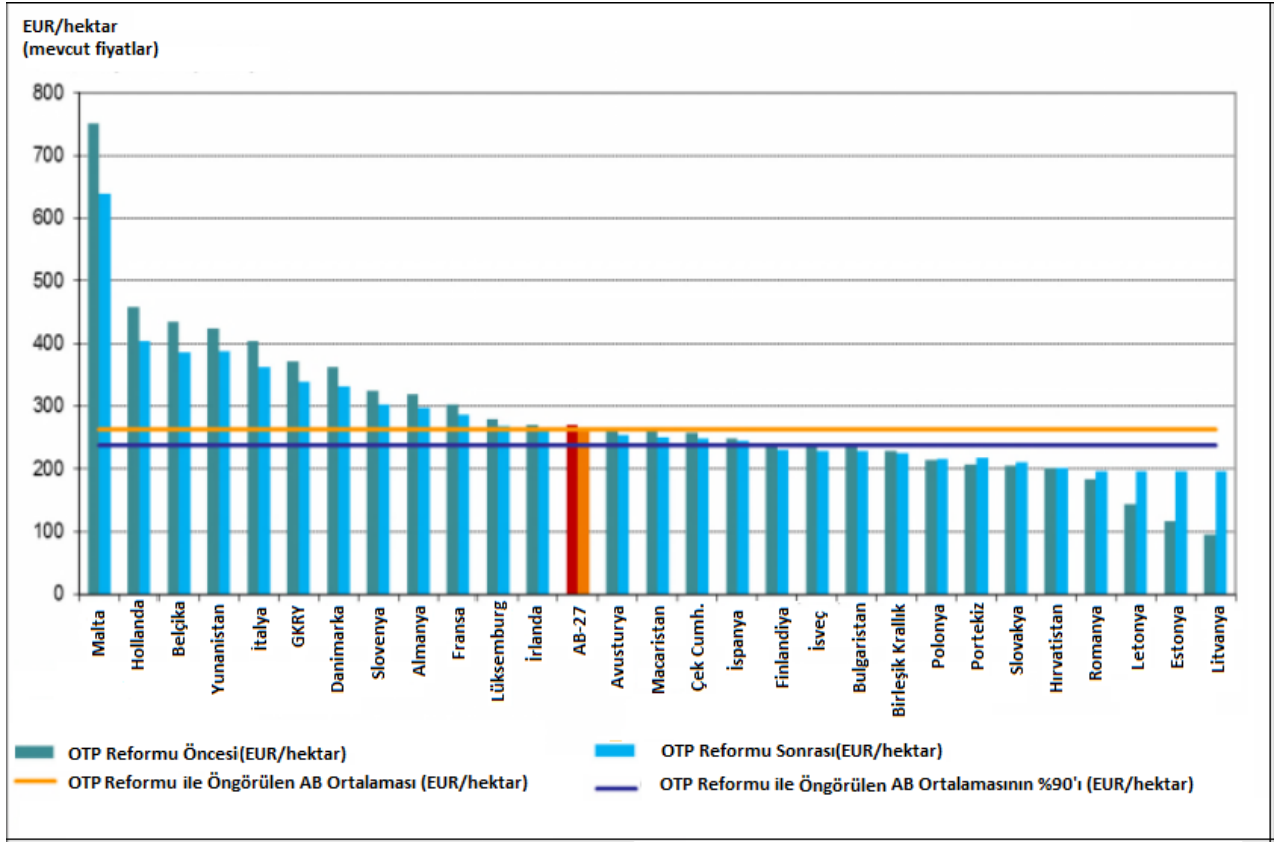
Reformla birlikte getirilen ilk değişiklik, yasa boşluklarının önüne geçmek ve desteklerin ihtiyacı olan çiftçilere verilmesini sağlamak amacıyla getirilen “aktif çiftçi” tanımıdır. Bu tanıma göre, arazisi olan ve desteklerden büyük oranda faydalanan fakat küçük bir miktar tarımsal faaliyet gerçekleştiren veya hiç tarımsal faaliyet gerçekleştirilmeyen çiftçiler, bu ödemelerin dışında bırakılmıştır. Bu kapsamda, toplam tarımsal destek miktarının, tarım dışı faaliyetlerden elde ettiği gelirin %5’inden az olmaması durumunda çiftçi, aktif çiftçi olarak sayılmakta ve destek almaktadır. Bununla birlikte, bu durumun belirlenmesinin getireceği idari yük sebebiyle, doğrudan ödemelerden hariç tutulacak bir iş faaliyet listesi hazırlanmış ve listede yer alan işletmelere tarımla uğraştıklarını kanıtladıkları takdirde ödemelerden faydalanma olanağı verilmiştir.⁴¹

---

⁴¹ AB’de Destekler, <http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Menu/6/Tarim-Ve-Kirsal-Kalkinma-Fasli> (Erişim tarihi: 10.07.2015)

Şekil 1.3. Doğrudan Ödemelerin Dağıtımındaki Değişimler

Kaynak: Avrupa Komisyonu⁴²

Genel bir kural olarak, 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe katılan ve Tek Alan Ödemesi Planı'na başvurmayı tercih eden Üye Devletlerde bulunan işletmelerin, 30 Haziran 2003 tarihi itibarıyla iyi tarımsal koşullara sahip olmayan alanları da dahil olmak üzere, tarımsal faaliyet için kullanılan herhangi bir tarım alanı, temel ödmeden faydalanabilmektedir. Bununla birlikte çiftçiler doğrudan ödemeler için başvuruda bulunmakta, başvuruları incelenmekte ve uygun bulunan çiftçilere destek sağlanmaktadır.

Bunların yanı sıra, 1307/2013 Sayılı Tüzükte yer almayan, fakat 1306/2013 Sayılı Tüzüğün doğrudan ödemelere ilişkin olarak düzenlediği önemli konulardan biri çapraz uyum kurallarıdır. Tüm doğrudan ödemelerin, bazı kırsal kalkınma ödemelerinin ve bazı bağıklık ödemelerinin, çevre, iklim değişikliği, arazinin iyi tarımsal koşulda tutulması, hayvan ve bitki sağlığı ve hayvan refahı standartlarına uygun belli bir takım kurallar

⁴² "Changes in the Distribution of Direct Payments" - http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2015)

çerçevesinde verilmeye devam edilmesi kararı alınmıştır. Fakat bu standartlardan oluşan listeden, çiftçiler için net olmayan kurallar çıkarılmıştır. Ayrıca, Su Çerçeve Direktifi ve Pestisitlerin Sürdürülebilir Kullanımına ilişkin Direktif'in, Üye Devletlerde somut bir şekilde uygulanabildiği ve çiftçiler için getirdiği yükümlülüklerin net bir şekilde belirlenebildiği zaman çapraz uyum sistemine dahil edileceği de Tüzükte ifade edilmiştir.⁴³

Reformla birlikte çıkarılan 1307/2013 Sayılı Tüzük⁴⁴ kapsamında Tek Ödeme Planı ve belirli koşullar altında verilen üretimle bağlantılı desteğe ilişkin ödemeler, beşi zorunlu, dördü ihtiyari nitelikte olan dokuz ödeme kalemi kapsamında genişletilmiştir.

1.2.1.1. Zorunlu Ödeme Kalemleri

Zorunlu ödeme kalemlerinden ilki, doğrudan ödemelerde çiftçiler, bölgeler ve Üye Devletler arasında daha adil bir dağılım sağlayabilmek amacıyla Tek Ödeme Sistemi yerine 2014 yılı itibariyle uygulanmaya başlanan Temel Ödeme Planı'dır. Bu plana göre tüm Üye Devletler, 2019 yılından itibaren, ulusal ve bölgesel düzeyde hektar başına sabit bir ödeme sunan bölgesel bir destek sistemi uygulayacaklardır (iç yakınsama/internal convergence). Üye Devletler arası adil dağılımı sağlamak (dış yakınsama/external convergence) için ise Komisyon, hektar başına en yüksek destek veren Üye Devletlerin kendilerine tahsis edilen bütçelerinde (ulusal zarf) bir takım indirimlere gidilmesini ve AB ortalamasının %90'ından daha az destek alan ülkelerin kendilerine tahsis edilen bütçelerinde ise artışa gidilmesi böylece 2020 yılına kadar aradaki farkın kapatılmasını öngörmüştür. Böylece her çiftçinin 2019 yılı itibariyle bölgesel veya ulusal ortalamasının en az %60'ı oranında destek alması hedeflenmiştir.⁴⁵

Yeni Üye Devletler için öngörülmüş olan Tek Alan Ödemesi Planı'nın uygulanmasının ise idari, teknik ve lojistik zorluklar dikkate alınarak, bu devletlerin Temel Ödeme Planı'na geçişlerinin zor olacağı düşüncesiyle, 2020 yılına kadar sürdürülmesi hedeflenmiştir. Plana göre çiftçilerin beyan ettiği her uygun hektar için yıllık olarak destek

⁴³ "CAP Reform – an explanation of the main elements" , http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_en.htm (Erişim Tarihi: 27.04.2015)

⁴⁴ Bahsekonu Tüzüğe <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0608:0670:EN:PDF> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 10.07.2015)

⁴⁵ KATSAROVA, A.g.e. s.3-4.

verilmektedir. Bu miktar, her bir Üye Devlet için yıllık olarak belirlenecek mali zarfın, o Üye Devlette beyan edilen toplam uygun hektar sayısına bölünmesi ile hesaplanacaktır. Yeni Üye Devletlerden Malta, Slovenya ve Hırvatistan, Tek Alan Ödemesi Sistemi'ni hiç uygulamamış; bu Devletler doğrudan Temel Ödeme Planı'na geçiş yapmışlardır. Dolayısıyla 2013 Reformu ile birlikte bu yeni Üye Devletler, Temel Ödeme Planı'nı uygulamaktadır.

Komisyon küçük çiftçilerin korunması ve desteklerin asıl ihtiyacı olan çiftçilere verilmesi amacıyla tek bir çiftçiye yapılan ödemelerde de kısıntıya gidilmesini istemiştir. Buna göre 150 000 € - 200 000 € aralığında verilen destekten %20 oranında, 200 000 € - 250 000 € aralığında verilen destekten %40 oranında ve 250 000 €- 300 000 € aralığında verilen destekten ise %70 oranında kısıntıya gidilmesi öngörülmüştür.

Komisyon OTP'nin daha yeşil hale getirilmesi amacıyla, "Yeşil Ödeme" olarak adlandırılan ikinci zorunlu ödeme kalemi kapsamında, çevre dostu tarımsal uygulamalar için doğrudan ödemelerden %30 oranında fon ayrılmasını öngörmüştür. Bu kapsamda, bu desteğin alınabilmesi için uygun olan tarımsal faaliyetler, çiftçilerin en az üç çeşit ürün yetiştirmesi anlamına gelen ürün çeşitlendirmesi, kalıcı meraların korunması ve çiftlik alanının en az %7'sinin ekolojik amaçlar için kullanılmasını öngören biyoçeşitliliğin ve peyzaj unsurlarının korunması olarak belirlenmiştir. Ayrıca, organik tarım gibi halihazırda çevreye yararlı uygulamalar gerçekleştiren çiftçilerin de temel koşulları yerine getirdiği varsayıp, bu çiftçilere ek koşul gereksiz destek verilmesi planlanmıştır.

Reformun bir diğer zorunlu ödeme kalemi ise genç çiftçiler için öngörülen desteklerdir. Buna göre 40 yaşın altında olan ve çiftçiliğe yeni başlayan çiftçiler için, çiftçiliğin ilk 5 yılında, çiftçinin sahip olduğu ya da kiraladığı işletmelerde çiftçiye ait olan ödeme haklarının ortalama değerinin veya 2019 takvim yılı için belirlenen ulusal tavanın sabit yüzdesinin 2015 yılında beyan edilen uygun toplam hektar sayısına bölünmesi ile hesaplanan miktarın %25'i oranında ekstra yardım verilmesi planlanmıştır. Üye Devletler bu desteği, kendilerine tahsis edilen bütçelerinin %2 oranına kadar olabilecek bir miktarla finanse edebilmektedirler.

Son zorunlu destek planı ise, pamuk için ürüne özgü ödeme planıdır. Bu tür destekler pamuğun yetiştirildiği alanda, hektar başına hibe edilmektedir. Bu kapsamda, bir alanın destek alabilmesi için bu alanın, Üye Devletin pamuk üretimi için izin verdiği tarımsal araziler üzerinde yer alması, yalnızca Üye Devletin izin verdiği çeşitte ürünlerin ekili olması ve ürünlerin normal büyüme koşulları altında hasat edilmiş olması gerekmektedir. Pamuk için ürüne özgü ödeme, adil koşullarda üretilen ve piyasaya sunulabilir kalitedeki pamuk için ödenmektedir. Bu şartlar altında AB içinde bu ödeme türü yalnızca Bulgaristan, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'e verilmektedir.

1.2.1.2. İhtiyari Ödeme Kalemleri

Uygulanması ihtiyari olan ilk destek, Üye Devletlerin, sınırlı bir miktarda verebilecekleri üretimle bağlantılı destelerdir. Bu kapsamda, bahse konu bu destek, her bir Üye Devletin doğrudan ödeme tavanının %8'i ile sınırlı olacaktır. Bununla birlikte, Tek Alan Ödemesi Planı'nı uygulayan devletlerde veya 2010-2014 yılları arasında üretimle bağlantılı destek vermek için kendi doğrudan ödeme tavanlarının %5'inden fazlasını kullanmış olan devletlerde ise bu oran istisnai olarak %13'e kadar çıkabilecektir.⁴⁶ Ayrıca bu desteklerin, hububat, yağlı tohumlar, protein bitkileri, tane baklagil, keten ve kenevir, çeltik, sert kabuklular, nişastalık patates, süt ve süt ürünleri, tohumlar, koyun ve keçi eti, sığır ve dana eti, zeytinyağı, ipekböceği, kuru yem, şerbetçiotu, şeker pancarı, şeker kamışı, meyve ve sebze ve kısa dönemli çalılar, sadece mevcut üretim seviyelerini korumak için verilebileceği ifade edilmiştir.

Reformla, küçük çiftçiler için de bir destek sistemi öngörülmüştür. Bu destek sistemi de isteğe bağlı olup Üye Devletler kendilerine tahsis edilen bütçenin %10'una kadarlık bir kısmını bu amaç için ayırabilmektedirler. Bu kapsamda verilecek olan yardımlar yıllık olup, 500 ile 1250 Avro arasında belirlenecek sabit bir miktarda olacaktır.⁴⁷ Buna göre Üye Devletler bu oranı, 2019 takvim yılı için 1307/2013 Sayılı Tüzüğün EK II'sinde belirtilen ulusal tavana ve 2015 yılında uygun hektar beyanında bulunmuş çiftçi sayısına dayalı olarak, yararlanıcı başına düşen ortalama ulusal ödemenin

⁴⁶ Alan MATTHEWS, "Two Steps Forward, One Step Back: Coupled Payments in the CAP" <http://capreform.eu/two-steps-forward-one-step-back-coupled-payments-in-the-cap/> (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

⁴⁷ KATSAROVA, A.g.e. s.3-4.

yüzde 25'ini aşmayacak bir miktar ya da hektar başına düşen ortalama ulusal ödemenin beş hektarı geçmeyecek miktara denk gelen bir rakamla çarpılması sonucu elde edilen bir miktar olarak belirleyebileceklerdir.

Bir başka düzenleme ile doğrudan ödemelerin adil dağılımını sağlamak amacıyla Üye Devletlere, çiftçilerin ilk 30 hektarlık arazileri için kendilerine tahsis edilen bütçenin %30'una kadar yıllık ilave bir “yeniden dağıtım ödemesi (redistributive payments)” yapabilme seçeneği de getirilmiştir.⁴⁸

Ayrıca, doğal kısıtı bulunan alanlara destek verilmesi de yine ihtiyari olarak öngörülmüştür. Buna göre, Üye Devletler, tarımsal üretimin zorlu koşullarda gerçekleştiği, topraklarının büyük bir kısmı ormanlık alan olan ve arazi terki riskinin yüksek olduğu alanlar olarak tanımlanan doğal kısıtı bulunan alanlarda, kendilerine tahsis edilen bütçenin %5'ine kadar bir oranda ilave yardım verebileceklerdir. Burada amaç, bu alanlarda üretimin devamlılığının sağlanması ve biyoçeşitliliğin korunmasıdır.

Ayrıca, reformla birlikte Üye Devletlere doğrudan ödemeler (sütun I) için kendilerine tahsis edilen bütçelerinin %10'una kadar olan bir miktarını kendi kırsal kalkınma bütçelerine (sütun II) aktarabilme imkanı da verilmiştir.

2017 yılı için hektar başına öngörülen ortalama doğrudan ödeme miktarları belirlenmiş olup, ülkeler bazında Ek 1'de gösterilmektedir. Bununla birlikte Doğrudan Ödemeler konusunda Üye Devletlerin tercih ettiği ödeme kalemleri de Tablo 1.1'de gösterilmektedir.

---

⁴⁸ ATILGAN, A.g.e. s.11.

Tablo 1.1: Üye Devletlerin Doğrudan Ödeme Tercihleri

	Tek Alan Ödemesi Planı	Bölgeye Özgülü Temel Ödeme Planı	Yeniden Dağıtım Ödemeleri	Ödemelerde İndirim Yapmayanlar	Doğal Kısıtı Bulunan Alanlar için Ödeme	Gönüllü Üretimle Bağlantılı Destekler	Küçük Çiftçi Planı
Belçika			✓	✓		✓	
Bulgaristan	✓		✓			✓	✓
Çek Cumhuriyeti	✓					✓	
Danimarka					✓	✓	
Almanya		✓	✓	✓			✓
Estonya	✓					✓	✓
İrlanda						✓	
Yunanistan		✓				✓	✓
İspanya		✓				✓	✓
Fransa		✓	✓	✓		✓	
Hırvatistan			✓	✓		✓	✓
İtalya						✓	✓
GKRY	✓					✓	
Letonya	✓					✓	✓
Litvanya	✓		✓	✓		✓	
Lüksemburg						✓	
Macaristan	✓					✓	✓
Malta						✓	✓
Hollanda						✓	
Avusturya						✓	✓
Polonya	✓		✓			✓	✓
Portekiz						✓	✓
Romanya	✓		✓	✓		✓	✓
Slovenya						✓	✓
Slovakya	✓	✓				✓	
Finlandiya						✓	
İsveç						✓	
Birleşik Krallık		✓				✓	
	10	6	8	6	1	27	15

Kaynak: Avrupa Komisyonu⁴⁹

⁴⁹ “Direct Payments post 2014” - http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/docs/implementation-decisions-ms_en.pdf (Erişim tarihi: 09.07.2015)

1.2.2. Ortak Piyasa Düzenleri Kapsamındaki Destekler

Ortak piyasa düzenleri, piyasa destek planları için bir çerçeve niteliği taşıması sebebiyle başlangıcından beri OTP için önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulama, piyasaların istikrarlı hale getirilmesi, çiftçilere standart yaşam koşulları getirilmesi ve tarımsal üretkenliğin artırılması gibi OTP hedeflerini yerine getirmede önemli bir araçtır. OTP için yapılan bir dizi reform sonrası 22 Ekim 2007 tarihinde yayımlanan 1234/2007 sayılı “Bazı Tarım Ürünleri İçin Özel Hükümler Getiren ve Tarımsal Piyasalar için Ortak Bir Düzen Kuran Konsey Tüzüğü” ile daha önce 21 ürün veya ürün grubu için ayrı ayrı düzenlenmiş olan ortak piyasa düzenleri, tüm tarımsal ürünleri kapsayacak şekilde tek bir ortak piyasa düzeni halinde düzenlenmiştir. Ortak piyasa düzenleri esasen fiyat garantileri temelinde düzenlenmiş olup, doğrudan yardımların verilmesi ve stabilizasyon mekanizmaları vasıtasıyla bu garantiler, kademeli biçimde azaltılmış ve kaldırılmıştır. Dolayısıyla yapılan OTP reformları bu politikayı daha piyasa odaklı hale getirmiş ve şu an yalnızca kriz zamanlarında kullanılmakta olan müdahale araçlarının etkisini azaltmıştır.⁵⁰ Konuya ilişkin en güncel Tüzük ise, 2013 yılında yapılan OTP Reformu ile yayımlanan 1308/2013 Sayılı Tüzüktür⁵¹. Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğü Tablo 1.2’de yer alan ürünleri kapsamaktadır:

---

⁵⁰ “First pillar of the CAP: I — common organisation of the markets (CMO) in agricultural products”
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.4.html (Erişim tarihi: 28.04.2015)

⁵¹ Bahse konu Tüzüğe <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0671:0854:EN:PDF> adresinden ulaşılabilir. (Erişim tarihi: 28.04.2015)

Tablo 1.2: Ortak Piyasa Düzenleri Ürün Grupları

Hububat	Şarap	İşlenmiş meyve ve sebzeler
Çeltik	Canlı ağaçlar ve süs bitkileri	Muz
Şeker	Tütün	Kanatlı hayvan eti
Kaba yem	Sığır ve dana eti	Diğer ürünler
Tohumlar	Süt ve süt ürünleri	Yumurta
Şerbetçiotu	Domuz eti	Meyve ve sebzeler
Zeytinyağı ve sofralık zeytin	Koyun ve keçi eti	Keten ve Kenevir

Kaynak: Avrupa Komisyonu⁵²

Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğü piyasa müdahaleleri, pazarlama ve üretici örgütleri gibi iç düzenlemeleri kapsadığı gibi aynı zamanda üçüncü ülkelerle ticaret, ithalat ve ihracat sertifikaları, ithalat vergileri, gümrük tarife kotalarının yönetimi gibi dış düzenlemeleri de kapsamaktadır. Bunların yanı sıra, bahse konu Tüzük kapsamında işletmelere uygulanacak rekabet kuralları, devlet yardımlarına ilişkin kurallar, fiyat dalgalanmaları veya diğer olaylar sebebiyle oluşan bozulmalara karşı alınacak önlemler ve hayvan hastalıkları gibi durumlarda uygulanacak piyasa destek önlemleri de düzenlenmektedir.⁵³

Tüzüğün düzenlediği hususlardan biri, arzın kontrolü amacıyla yönelik olarak alınan tedbirler kapsamında, şeker kotaları sisteminin 30 Eylül 2017 tarihi itibarıyla sona erdirilmesi; fakat şeker işletmeleri ve üreticileri arasındaki anlaşmaları yürüten çerçeve kuralların bu tarihten sonra da geçerli olması hususudur. Bununla birlikte beyaz şekerin, kotaların sona ermesinden sonra özel depolama yardımları kapsamında tutulması uygulamasına devam edilmesine karar verilmiştir. Tüzükte düzenlenen diğer hususlar aşağıda detaylandırılmıştır.

⁵² Tarım ürünleri pazarlarının ortak organizasyonunun oluşturulmasına ve (AET) 922/72, (AET) 234/79, (AT) 1037/2001 ve (AT) 1234/2007 sayılı Konsey Tüzüklerinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin (AB) 1308/2013 sayılı ve 17 Aralık 2013 tarihli Avrupa Parlamentosu Ve Konsey Tüzüğü, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1308&from=en> (Erişim tarihi: 28.04.2015)

⁵³ “First pillar of the CAP: I — common organisation of the markets (CMO) in agricultural products”, **A.g.e.**

1.2.2.1. Özel Depolama Yardımları

Bazı ürünlerin piyasadan kaldırılması ve bu ürünlerin geçici olarak depolanmasını öngören kamu müdahalesi ve özel depolama yardımları da daha etkin ve hızlı işlemleri amacıyla revize edilmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Bu kapsamda tek şart, Tüzüğün 9. maddesi uyarınca özel depolama yardımı alacak ürün grubunun Üye Devletler içerisinde üretilmesi veya hasadının yapılmış olmasıdır.⁵⁴ Bu kapsamda özel depolama yardımları beyaz şeker, zeytinyağı, keten lifi, büyükbaş hayvan eti, tereyağı, kalite politikasına tabi ürünler, yağsız süt tozu, domuz eti, koyun ve keçi etine verilebilmektedir.

1.2.2.2. Okul Meyvesi ve Sütü Projesi Destekleri

Tüzük ile birlikte, tarımsal ürünlerin geliştirilmesi ve kreş, anaokulu, ilkököl veya ortaokul seviyesindeki çocukların beslenme alışkanlıklarını geliştirmek amacıyla okullarda meyve dağıtılması programlarına destek verilmesi öngörülmüş ve okul meyve programı için ayrılan yıllık bütçe 150 Milyon Avro olarak belirlenmiştir. Programa katılmak isteyen Üye Devletler, ulusal ve bölgesel düzeyde, uygulama öncesi bir strateji oluşturmaktadır. Hazırladıkları bu programda aynı zamanda programı etkili kılmak için gerekli tedbirleri de öngörmektedirler. Bahse konu tedbirler, sağlıklı beslenme alışkanlıkları, yerel besin zincirleri ve gıda israfıyla mücadele konusunda eğitim için tedbirler konusundaki bilgileri de içermektedir. Üye Devletler stratejilerini oluştururken, kendi programlarına uygun olacak meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze ve muz sektörlerinin ürünlerinin bir listesini çıkarmaktadırlar. Hazırlanan programlar Komisyon'a sunulmakla birlikte uygun bulunması durumunda AB fonları ve ulusal fonlar tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir. 1 Ağustos 2014-31 Temmuz 2015 dönemi için Okul Meyvesi Programı'nda Yer Alan Üye Devletlere Verilen Destekler Tablo 1.3'te gösterilmektedir.

---

⁵⁴ "Common Agricultural Policy After 2013", Library of European Parliament, **Library Briefing**, s. 4. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI\(2013\)130524_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI(2013)130524_REV1_EN.pdf) (Erişim tarihi: 28.04.2015)

Tablo 1.3. 1 Ağustos 2014-31 Temmuz 2015 dönemi için Okul Meyvesi Programı'nda Yer Alan Üye Devletlere Verilen Destekler

Üye Devlet	Eş Finansman Oranı	Toplam Destek (Euro)
Belçika	75%	3 369 750
Bulgaristan	90%	3 652 530
Çek Cumhuriyeti	88%	5 487 828
Danimarka	75%	2 712 957
Almanya	75%	22 828 240
Estonya	90%	766 106
İrlanda	75%	913 548
Yunanistan	81%	3 143 600
İspanya	75%	10 724 670
Fransa	76%	15 000 000
Hırvatistan	90%	1 360 845
İtalya	80%	29 219 794
GKRY	75%	290 000
Letonya	90%	1 105 420
Litvanya	90%	1 571 569
Lüksemburg	75%	434 954
Macaristan	86%	5 402 378
Malta	75%	337 500
Hollanda	75%	5 434 576
Avusturya	75%	1 800 000
Polonya	88%	20 511 539
Portekiz	85%	3 284 967
Romanya	89%	6 869 985
Slovenya	83%	775 718
Slovakya	89%	3 001 526
AB 28	79%	150 000 000

Kaynak: Avrupa Komisyonu⁵⁵

⁵⁵ “Definitive allocation of aid per Member State participating in the School Fruit Scheme established for the period from 1 August 2014 to 31 July 2015” - http://ec.europa.eu/agriculture/newsroom/163_en.htm (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

Aynı şekilde Tüzükte, okul sütü projesinin desteklenmesi de öngörülmüştür. Buna göre eğitim kurumlarında çocuklara bazı süt ve işlenmiş süt ürünlerinin dağıtılması için Üye Devletlere destek verilmektedir. Fakat bu amaçlar için sağlanan fonların, herhangi başka bir destek için sağlanacak fona transfer edilmesi de yasaklanmıştır. Bununla birlikte halihazırda mevcut programı yürüten ve bu programın kapsamını uygun ürünler bazında artırmak, süresini uzatmak veya programı daha etkin hale getirmek isteyen Üye Devletlere Birlik çapında destek verilmektedir. 1 Ağustos 2015'ten itibaren programa katılmak isteyen Üye Devletler ulusal ve bölgesel düzeyde, uygulama öncesi strateji oluşturmaktadır. Bunun yanında, sağlıklı beslenme alışkanlıkları, yerel besin zincirleri ve gıda israfıyla mücadele konusunda eğitim için, programı etkili hale getirecek tedbirlerle ilgili bilgileri içerebilecek ilişik tedbirleri de stratejide öngörebilmektedirler. Üye Devletler stratejilerini oluştururken, kendi programları kapsamında bir süt ve süt ürünleri listesi hazırlarlar. Hazırlanan programlar Komisyon'a sunulmakla birlikte uygun bulunması durumunda AB fonları ve ulusal fonlar tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir.

1.2.2.3. Sektör Bazlı Destekler

Tüzükte belli başlı sektörlerde de birtakım tarımsal destekler öngörülmüştür. Bunlardan ilki Madde 29'da düzenlenmiş olan zeytinyağı ve sofralık zeytin sektörüdür. Buna göre, tanınmış olan üretici örgütleri, üretici örgütleri birlikleri veya branşlararası örgütler tarafından aşağıdaki alanlarda hazırlanacak üç yıllık çalışma programlarını finanse etmektedir:

- (a) *Zeytinyağı ve sofralık zeytin sektöründe pazar izleme ve yönetimi,*
- (b) *Zeytin yetiştiriciliğinin çevre üzerindeki etkisinin iyileştirilmesi,*
- (c) *Modernleştirme yoluyla zeytinyağı yetiştiriciliğinin rekabet gücünün iyileştirilmesi,*
- (d) *Zeytinyağının ve sofralık zeytin üretim kalitesinin iyileştirilmesi,*
- (e) *İzlenebilirlik sistemi, zeytinyağı ve sofralık zeytinlerin kalitesinin sertifikasyonu ve korunması, özellikle de ulusal idarelerin yetkisi kapsamında nihai müşterilere satılan zeytinyağlarının kalitesinin izlenmesi,*

- (f) *Üretici örgütleri, üretici örgütleri birlikleri veya branşlararası örgütler tarafından, zeytinyağı ve sofralık zeytinlerin kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla uygulanacak tedbirlere dair bilgilerin yayılması.*

Tüzükte yardım verilmesi öngörülen bir diğer sektör meyve ve sebze sektörüdür. Tüzüğün 32. maddesine göre meyve ve sebze sektöründeki tanınmış üretici örgütleri ve/veya üretici örgütleri birlikleri operasyonel fon oluşturabilmektedirler. Bu kapsamda sektöre yapılacak destek de en az üç en fazla beş yıllık oluşturulacak operasyonel programlar vasıtasıyla olmaktadır. Bu programlar Üye Devletlere sunulduktan sonra onay alması durumunda hayata geçmekte ve fon almaktadır. Birlik mali yardımı; gerçekte ödenen ve gerçekleşen fiili harcamaların % 50'si ile sınırlı olan finansal katkı tutarına eşittir. Operasyonel programlar, destek için uygun bulunmaları için aşağıdaki amaçların en az ikisini içermek zorundadır:

- (a) *Üretim ve tüketim tahmini ve takibi de dahil olmak üzere üretim planlaması,*
(b) *Taze veya işlenmiş biçimde olan ürünlerin kalitesinin iyileştirilmesi,*
(c) *Ürünlerin ticari değerinin yükseltilmesi,*
(d) *Taze veya işlenmiş biçimde olan ürünlerin reklamının yapılması,*
(e) *Çevresel tedbirler, özellikle de organik çiftçilik de dahil olmak üzere çevreye saygılı üretim yöntemleri ve su konularına ilişkin tedbirler,*
(f) *Kriz önleme ve yönetme.*

Tarımsal destek verilecek bir diğer sektör olan şarap sektöründe, Üye Devletlerin, 5 yıllık taslak destek programlarını Komisyon'a sunmalarıyla birlikte, Komisyon coğrafi kriterlere göre yaptığı değerlendirmeler sonucu programları uygun görebilmektedir. Destek programları, taslak destek programının Komisyon'a sunulmasından üç ay sonra geçerli olmaktadır. Birlik desteği, ilgili taslak destek programının sunulmasından sonra gerçekleştirilen uygun harcamalar için verilmektedir. Üye Devletler, destek programları kapsamında Birlik tarafından finanse edilen tedbirlerin maliyetlerine katkıda bulunmaktadırlar. Bununla birlikte şarap sektöründe geçerli olan destek programları Tüzüğün 43.maddesi uyarınca aşağıdaki tedbirlerden bir veya daha fazlasını içermek zorundadır:

- (a) 45. maddeye uygun olarak promosyon tedbirleri,
- (b) 46. maddeye uygun olarak üzüm bağlarının yeniden yapılandırılması ve dönüşümü,
- (c) 47. maddeye uygun olarak “yeşil hasat”,
- (d) 48. maddeye uygun olarak her iki tarafın da faydalandığı fonlar,
- (e) 49. maddeye uygun olarak hasat sigortası,
- (f) 50. maddeye uygun olarak yatırımlar,
- (g) 51. maddeye uygun olarak şarap sektöründeki inovasyon,
- (h) 52. maddeye uygun olarak yan ürünlerin damıtılması.

Tüzükte özel destek tedbirleri adı altında bir alt kesim de bulunmaktadır. Burada bahsedilen destekler bir coğrafi işaret ile korunan Birlik şaraplarıdır. Burada amaç Üye Devletlerde şarap tüketimi hakkında ve menşe adı ve coğrafi işaretleri içeren Birlik sistemleriyle ilgili olarak bilgilendirme sağlamak ve üçüncü ülkelerde bu şarapların rekabet güçlerini iyileştirmek amacıyla bilgi ve promosyon tedbirlerini desteklemektir. Bilgilendirme veya promosyon tedbirleri için Birlik katkısı, uygun harcamaların % 50'sini aşmamaktadır. Bununla birlikte verilen destek belirli tedbirlere bağlı olup, sektöre destek verilebilmesi için Tüzüğün 45.maddesi uyarınca aşağıda belirtilen tedbirlerin bir ya da daha fazlasını içermesi gerekmektedir:

- (a) Halkla ilişkiler, promosyon veya reklam tedbirleri, özellikle de kalite, gıda güvenilirliği veya çevre açısından Birlik ürünlerinin yüksek standartlarının altının çizilmesi,
- (b) Uluslararası öneme sahip etkinlikler, fuarlar veya sergilere katılım,
- (c) Özellikle de menşe adları, coğrafi işaretler ve organik üretimi içeren Birlik sistemlerine ilişkin bilgilendirme kampanyaları,
- (d) Pazar sürüm yerlerinin genişletilmesi için gerekli yeni pazar çalışmaları,
- (e) Bilgilendirme ve tanıtım tedbirlerinin sonuçlarını değerlendirme çalışmaları.

Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğü, aracılar için de AB'nin %50'ye kadarını finanse ettiği destek programları getirmektedir. Buna göre arıcılık ürünlerinin pazarlanması ve üretimi için genel koşulların iyileştirilmesi amacıyla Üye Devletler arıcılık sektörü için, bu sektörü temsil eden örgütlerle işbirliği yaparak, üç yıllık bir zaman zarfını kapsayan ulusal

programlar hazırlayabilmekte ve AB desteği, doğrudan bu programlara yapılmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan programlar aşağıdaki tedbirleri içermektedir:

- (a) Arı yetiştiricilerine ve arı yetiştiriciliği örgütlerine teknik yardım,
- (b) Arı kovanı istilalarına ve hastalıklara, özellikle de varroasise karşı mücadele edilmesi,
- (c) Yayılacılığın modernleştirilmesi,
- (d) Arı yetiştiricilerinin, ürünlerini pazarlamasına ve değerini arttırmasına yardımcı olmak amacıyla arıcılık ürünlerinin analizi için laboratuvarlara destek vermeye yönelik tedbirler,
- (e) Birlik içerisinde kovanların stoklanmasını desteklemeye yönelik tedbirler,
- (f) Arı yetiştiriciliği ve arıcılık ürünleri alanında uygulamalı araştırma programlarının uygulanması için uzman kuruluşlarla işbirliği,
- (g) Pazarların izlenmesi,
- (h) Pazardaki ürünlerin potansiyelini kullanmak amacıyla ürün kalitesinin yükseltilmesi.

Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğünün 58.maddesinde şerbetçiotu sektörüne de destek verilmesi öngörölmüştür. Buna göre Birlik, üretici örgütlerinin, Tüzüğünün 152.maddesinde yer alan nitelik ve nicelik bakımından üretimin talebe göre planlanması ve ayarlanmasının sağlanması; arzın yoğunlaştırılması ve doğrudan pazarlama yöntemi de dahil olmak üzere örgütün üyeleri tarafından üretilen ürünlerin pazara sürölmesi; çevresel ve hayvan refahı standartlarına karşılıklı olarak üretim maliyetlerini ve yatırım getirilerinin optimize edilmesi ve üretici fiyatlarını istikrara kavuşturulması amaçlarına ulaşılmasını sağlamak üzere şerbetçiotu sektöründeki üretici örgütlerine destek vermektedir.

1.2.2.4. Kriz Rezervi Fonu

Ortak Piyasa Düzenleri Tüzüğü ile ayrıca tarım sektöründe oluşabilecek krizler için yeni bir kriz rezervi fonu da düzenlenmektedir. Bu rezerv, üretimi ve/veya dağıtımı etkileyen krizlerin vuku bulması sonucu tarım sektörünü desteklemek üzere oluşturulmuş yeni bir araçtır ve doğrudan ödemelerde, 1306/2013 Sayılı “Ortak Tarım Politikası’nın Finansmanı, Yönetimi ve İzlenmesine İlişkin Tüzük”le öngörölen kesintiler vasıtasıyla

finanse edilecektir. Bu kriz rezervi fonu ayrıca, piyasa bozulmaları ile mücadele etmek amaçlı oluşturulacak istisnai mali önlemler için ve hayvan ve bitki hastalıkları salgınlarının ortaya çıkması durumlarında da kullanılabilir. Böylece Komisyon'a piyasa bozulmaları durumunda acil önlem alma yetkisi verilmiştir. Tüzükte, yıllık 400 Milyon Avro (2011 rakamlarıyla) kadar bir miktarın bu rezervi oluşturmak için ayrılacağı; bu fonun bir krizde kullanılmaması durumunda ise bir sonraki yılda çiftçilere doğrudan ödeme desteği olarak verilebileceği dile getirilmiştir.⁵⁶

1.3.Yeni Ortak Tarım Politikası Kapsamında Tarımsal Desteklerin Verilmesi ve Denetimi

OTP kapsamında düzenlenen desteklerin tahsisi ve kontrolü gibi yatay konular, 2013 OTP Reformu ile birlikte getirilen ve çapraz uyum, kontroller ve cezalara ilişkin kuralların ve ödeme kurumlarının sayısının azaltılması gibi çeşitli basitleştirme araçlarını içeren kuralları bir araya getiren 1306/2013 Sayılı Tüzükte ele alınmıştır.⁵⁷ Bununla birlikte bu Tüzükte, idare ve kontrollere ilişkin kurallar, her iki OTP sütunu için de düzenlenmektedir.⁵⁸

1.3.1. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS)

Üye Devletlerin, verilen yardımların kontrolünü sağlamak üzere kendi bünyelerinde IACS sistemi kurmaları zorunlu kılınmıştır. IACS, OTP'nin uygulanmasında Üye Devletlerin çiftçilere yaptığı ödemelerin kontrolü ve yönetimi için oldukça önemli bir sistemdir. Sistem, diğer gerekliliklerin yanı sıra kontroller için de tek bir taban oluşturmakta ve idari ve yerinde kontrollerin uygulanmasını ve idari yönetimlerin faaliyetlerini gerçekleştirmeleri için kurulan teknoloji sistemlerini de kapsamaktadır. Sistem, Üye Devletlerde akredite olmuş Ödeme Ajansları aracılığıyla yürütülmektedir.⁵⁹

⁵⁶ "CAP Reform – an explanation of the main elements", **A.g.e.**

⁵⁷ Bahse konu Tüzüğe <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0549:0607:EN:PDF> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 10.07.2015)

⁵⁸ KATSAROVA, **A.g.e.**, s.5.

⁵⁹ "Integrated Administration and Control Systems" - http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/iacs/index_en.htm (Erişim tarihi: 10.07.2015)

Tüzüğün uygulanması ve nihai hale getirilmesine ilişkin olarak Eylül 2013 tarihinde Komisyon tarafından çıkarılan Delege Mevzuatında bu sistemle alakalı olarak, tarımsal parsel tanımlama sistemi ve faydalanıcıların tanımlanması için temel özellikler ve teknik kurallar ve diğer özellikler yer almaktadır. Ayrıca yardımların hesaplanması için bir taban belirlenmiş olup çevresel özellikler veya ağaçlar içeren uygun alanların varlığı gibi durumlarda ne gibi uygulamaların gerçekleştirileceği de bildirilmiştir. Uyumsuzluk durumlarında “yeşillendirme” ödemelerin azaltılması ve idari cezaların uygulanması da dahil olmak üzere “yeşillendirme” ödemelerinin hesaplanması konusunda, doğrudan ödemeler başlığı altında öngörülen yeni “yeşillendirme” ödemeleri için yeni kurallar gerekmektedir. Bu yeni kurallar da IACS ilkeleri kapsamında getirilmiş olup bahse konu kurallar orantılılık ilkesini de kapsamaktadır.⁶⁰

1306/2013 sayılı Tüzüğün 68.maddesinde, yukarıda sistemin sahip olması gereken niteliklere yer verilmiştir. Buna göre entegre sistemin aşağıdaki unsurları içermesi gerekmektedir;

- (a) *Dijital veri tabanı,*
- (b) *Tarımsal parseller için tanımlama sistemi, (Land Parcel Identification System-LPIS)*
- (c) *Ödeme haklarının tanımlanması ve kaydedilmesine yönelik bir sistem,*
- (d) *Yardım başvuruları ve ödeme talepleri,*
- (e) *Entegre bir kontrol sistemi,*
- (f) *67. maddenin 2. paragrafında atıfta bulunulan desteğin, bir yardım başvurusu veya ödeme talebi ibraz eden her bir faydalanıcısının kimliğini kaydetmeye yönelik tek bir sistem.*

Dijital veri tabanı, yardım başvuruları ve ödeme taleplerinden elde edilecek verileri her bir faydalanıcı için kayıt altına almak üzere kurulmaktadır. Veri tabanı özellikle, Üye Devletin yetkili makamları yoluyla, mevcut takvim ve/veya pazarlama yıllarına ve geçen on pazarlama yılına ilişkin verilere başvurulabilmesini sağlamaktadır. Çiftçilere verilen destek seviyesinin, 2000 yılından başlayarak daha önceki takvim ve/veya pazarlama

---

⁶⁰ “Delegated acts on the CAP Reform- an explanation of the main elements” - http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-180_en.htm (Erişim tarihi:06.06.2015)

yıllarına ilişkin verilerden etkilendiği durumlarda veri tabanı aynı zamanda bu yıllara ilişkin verilere başvurulmasını da sağlamaktadır.

Tarımsal parseller için tanımlama sistemi; haritalar, tapu belgeleri veya diğer kartografik referanslar temel alınarak oluşturulmaktadır. Havadan veya uydudan ortogörüntüleme (orthophoto) de dahil olmak üzere dijital coğrafi bilgi sistem teknikleri, 1:10 000 ölçeğiyle ve 2016'dan itibaren 1:5 000 ölçeğiyle kartografi doğruluğuna en az denk olan bir doğruluk seviyesini sağlayan homojen bir standart ile, parselin ana hatları ve koşulları göz önünde bulundurularak kullanılmaktadır. Bu standart, mevcut Birlik standartları uyarınca belirlenmektedir.

Ödeme haklarının tanımlanması ve kaydedilmesine yönelik sistem, ödeme haklarının doğrulanması ve yardım başvuruları ile tarımsal parseller için tespit sistemi arasında çapraz kontrollere olanak sağlamaktadır. Bu sistem aynı zamanda Üye Devletin, yetkili makamı yoluyla en az dört takvim yılı önceki verilere, doğrudan ve hızlı bir biçimde erişim sağlamasına olanak tanımaktadır.

Faydalanıcıların belirlenmesine ilişkin sistemde ise destek alan her bir faydalanıcının kimliği kayıt altına alınmakta ve yardım başvurularının ve ödeme taleplerinin aynı faydalanıcıdan olduğu teyit edilmektedir.

1.3.2. Ödeme Ajansları (Paying Agencies)

Ödeme Ajansları konusu 1306/2013 sayılı Tüzüğün 5.maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre Ödeme Ajansları, Üye Devletlerde AB bütçesinden verilen desteklerin kontrolü ve yönetiminden sorumlu birim veya kurumlardır. Üye Devletlerin bu kurumları akredite edebilmeleri için kurumların idari bir örgütlenme sistemi ve iç kontrol sisteminin olması ve ödemelerin yasalara ve usule uygun olduğuna dair garanti sunabilmeleri gerekmektedir. Ödeme dışındaki işlemlerde bu görev, başka kurumlara devredilebilmektedir.

Ödeme Ajansları, OTP ile alakalı faydalanıcıya yapılacak herhangi bir ödemenin önce bu ödeme taleplerinin ve prosedürünün uygun olup olmadığını ve Birlik kuralları ile

uyuşup uyuşmadığını kontrol etmekte, yapılacak ödemelerin miktarını hesaplamakta ve bu hesapların Birlik mevzuatına göre uygun olup olmadığını kontrol etmektedir.⁶¹

Tüzükte ayrıca, Üye Devletlerde tek bir ödeme ajansının olması, halihazırda bölgesel ödeme ajanslarının kurulduğu devletlerde de ödeme ajansları arasında koordinasyonun sağlanabilmesi amacıyla ulusal düzeyde bir koordinasyon kurumunun olması zorunluluğu getirilmiştir.

---

⁶¹ “Implementing Authorities” - http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/general-info/whos-who/implementing-authorities/en/implementing-authorities_en.html (Erişim Tarihi: 09.07.2015)

2. TÜRKİYE’DE TARIMSAL DESTEKLER

2.1. Türkiye’de Tarımsal Politikaların Tarihçesi

2.1.1. Cumhuriyet Dönemi’den Milenyum’a Türkiye’nin Tarım Politikaları

Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana tarım, Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayi atılımına önem verilmiş, sanayi için önemli miktarda hammadde kaynağı yaratan tarım sektörü de önemini korumaya devam etmiştir.

1923 yılı Lozan Antlaşması sonrası kalkınma politikaları kapsamında tarıma da özel önem atfedilmiş olup, tarımsal üretimi artırmaya yönelik politikalar izlenmiştir. İlk olarak 1924 yılında Ziraat Vekaleti kurulmuş ve tarım ve hayvancılık alanında bazı yasalar çıkarılmıştır. 1925 yılında bir zorunluluk olan ve tarımsal üretimi olumsuz yönde etkileyen aşar vergisi kaldırılmıştır. Aynı yıl II. Abdülhamit döneminde tütün üretimini yönetmek ve denetlemek amacıyla kurulan Reji İdaresi kaldırılmış ve TEKEL kurulmuştur. 1927-1929 yılları arasında, topraksız köylünün güçlendirilmesi için 711.000 hektar arazi köylülere dağıtılmıştır ve bu toprakların işlenebilmesi için çiftçilere ilk kez kredi ve girdi desteği verilmiştir.

Bu politikalar 1929 yılına kadar meyvelerini vermiş ve 1923-1929 yılları arası tarım sektöründe %10’un üzerinde bir büyüme hızına erişilmiştir. 1929 Bunalımı sonrası Türkiye’de “Devletçilik Politikası” izlenmeye başlanmış; bu kapsamda tarımda da korumacı politikalar uygulanmıştır. Bu politikanın bir tezahürü olarak demiryolları inşa edilmiş ve böylece tarımsal alanların pazara açılması kolaylaştırılmış, tarımsal kredi hacmi artırılmıştır.

1930’lu yıllarda ise yakalanan büyüme hızını sürdürmek ve tarımsal üretimi teşvik etmek amacıyla, Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri, Zirai Kombinaları ve Devlet Ziraat İşletmesi kurulmuştur. 1937 yılında Ziraat Bankası kanunu çıkarılmış ve böylece tarıma

mali olarak destek sağlanmıştır.⁶² Devlet ayrıca, küresel bir gelişme olan buğday fiyatlarının düşmesinden çiftçilerin etkilenmesini önlemek amacıyla, 1934 yılında Buğday Koruma Kanunu çıkarmış ve 1937 yılından sonra Ziraat Bankası'na belirlenen yerlerde buğdayı çiftçiden genel fiyattan daha yüksek bir meblağ ile satın alma yetkisi vermiştir. Daha sonra bu alımlara diğer hububatlar da eklenmiş ve yetki, Toprak Mahsulleri Ofisi'ne (TMO) devredilmiştir.⁶³

1939 yılında patlak veren II. Dünya Savaşı sonrası gıda fiyatları sürekli olarak yükselmiş olup, bu dönemde tarımsal mamul fiyatlarındaki artış durdurulmaya çalışılmış ve 1945 yılında çıkarılan “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” ile çiftçilerin topraklandırılması amaçlanmıştır.

Bütün bu çabalara rağmen, 1950'li yıllarda hızla büyüyen kentleşme sonucu tarımsal işgücünün kentlere doğru kayması sebebiyle yapılan düzenlemelerin başarılı olamadığı görülmüştür. Dolayısıyla, üretimi teşvik etmeye yönelik yeni politikalar geliştirilmiştir. Bu kapsamda ilk etapta, daha önce verilmekte olan taban fiyat destekleri, destekleme alımları, girdi sübvansiyonları, ucuz kredi destekleri⁶⁴ gibi desteklerin kapsamı genişletilmiş, girdi desteği ve makineleşme artırılmıştır. Bu çabalar sonucu kredi kullanımı fazlalaşmış, işlenen arazi miktarı artmıştır. Ayrıca bu dönemde, Türkiye ekonomisinin dışa açılma eğilimi tarım sektörünü de etkilemiş ve pamuk, tütün gibi sanayi ürünlerinin üretim oranları artmıştır. Üretimleri kontrol altına almak için Et ve Balık Kurumu gibi Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) kurulmuştur. Bu yıllarda atılan liberalleşme ve toplam talebi genişletici politika adımlarının bir sonucu olarak enflasyon artmış, dünya fiyatları ülke içindeki fiyatların altında kalmış; bu sebeple de ihracatta teşvik uygulamaları başlatılmıştır.⁶⁵ Bu dönemde ayrıca çiftçiyi piyasa dönük üretime yönlendirmek amacıyla, tarım sektöründe devlet politikalarının yön verdiği üretim teknolojisi değişiklikleri ve altyapı çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Tarımda gittikçe

---

⁶² M.Utku ŞENTÜRK, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları ve Türkiye, **Bahçeşehir Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, 2007, İstanbul, s.4.

⁶³ Prof.Dr.Fahri YAVUZ, Türkiye'de Tarım, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Aralık 2005, s.46. http://www.tarim.gov.tr/SGB/Belgeler/yayinlar/turkiyede_tarim.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2015)

⁶⁴ Neslihan YALÇINKAYA, Dr.M.Hakan YALÇINKAYA, Dr.Coşkun ÇILBANT, “Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:13, Sayı:2, 2006, s.103.

⁶⁵ YAVUZ, **A.g.e.** s.46.

artan traktör kullanımı, çayır ve mera arazilerinin üretime açılması gibi bu uygulamalar vesilesi ile tarımsal üretim artış göstermeye devam etmiştir.⁶⁶

1960 yılından itibaren oluşturulmaya başlanan beş yıllık kalkınma planları ile tarımsal destekleme politikaları bir strateji kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda oluşturulan ilk beş yıllık kalkınma planı ile fiyatlara müdahale yerine tarım satış kooperatiflerinin geliştirilmesi, destekleme kapsamına yalnızca kooperatif üyelerinin alınması gibi faaliyetlerin desteklenmesi fikri ön plana çıkmıştır. Hazırlanan kalkınma planları, tarım sektöründeki üretimi nispeten artırmıştır fakat üretim yine de istenilen seviyeye ulaşamamıştır.⁶⁷

1968-1972 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile tarımın desteklenmesi ve tarımsal fiyat politikaları biraz daha arka planda kalmış; tarım sektörünün fiyat politikalarıyla sürekli desteklenmesinin fiyatların yükselmesine, yapısal bozukluklara ve kaynak israflarına yol açtığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda planda, üretimin gereksiz stoklara neden olmadan artırılması, fiyat dışı teşviklere önem verilmesi ve yapılanmanın buna göre oluşturulması öngörülmüştür.⁶⁸

1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile tarımsal destekleme politikası kapsamında olan ürünlere uygulanan yüksek fiyat politikası sebebiyle, bu ürünlerin dünya fiyatlarıyla iç fiyatları arasında önemli bir fark oluştuğu dile getirilmiştir. Bu farkın kapatılması için ise bir fon oluşturulması fikri ortaya atılmıştır.⁶⁹

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile tarımsal üretimi istenilen seviyeye ulaştırabilmek için dar ve orta gelirli üreticilerin desteklenmesi,

---

⁶⁶ B.Ali EŞİYOK, **Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri**, Türkiye Kalkınma Bankası Genel Araştırmalar, Cilt II, 2004, s.11.

⁶⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ocak 1963, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁶⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁶⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

destekleme fiyatlarının ürünün ekiminden ve hasattan önce açıklanması, tarımsal eğitim gibi konulara da önem verilmesi öngörülmüştür.⁷⁰

1980 yılı sonrası ise tarım sektörünün dünyaya açılması politikası hız kazanmıştır. Bu kapsamda, özelleştirmelerin yolu açılmış ve bir takım KİT'ler özelleştirilmiştir.⁷¹ Dışa açılma eğiliminin bir tezahürü olarak, 1984-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile öncelik, tarımsal fiyat ve gelirlerde istikrar sağlanması, pazarlamanın kolaylaştırılması, arazi özelliklerine ve iç-dış talebe yönelik üretim yapılması konularına verilmiştir. Bu dönemde ayrıca, tarım sektöründeki gelir istikrarsızlıklarına yönelik olarak ürün sigortası çalışmaları da başlatılmıştır.⁷²

1990-1994 yılları için hazırlanmış olan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da yine aynı şekilde istikrar ve talebe göre üretim öngörülmüş ve plana ilişkin düzenlemeler Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile benzerlik göstermiştir.⁷³

Bu sırada, 1994 yılında Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar sebebiyle ekonomiye yön vermesi amacıyla 5 Nisan 1994 tarihinde yayımlanan "Ekonomik Önlemler ve Uygulama Planı" kapsamında tarımsal desteklerle ilgili olarak, Türkiye'de mevcut destekleme fiyatlarının bazı ürünlerde ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlalarının oluşmasına ve devletin aşırı alım yapmak suretiyle yüksek stok maliyetlerine katlanmasına sebep olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle, verilecek desteklerin hedef kitleye doğrudan ödeme yapma, kredi kolaylığı sağlama gibi fiyat desteği dışındaki destekleme türlerine yöneleceği ve tarım ürünleri fiyat destek sisteminin hububat, şeker pancarı ve tütün ile sınırlandırılacağı belirtilmiştir.⁷⁴

---

⁷⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁷¹ DOĞAN, Zeki, ARSLAN, Seçkin, BERKMAN, Ayberk Nuri, "Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, Ocak 2015, s.34.

⁷² Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁷³ Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/qSUF6+plan6.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁷⁴ YALÇINKAYA, A.g.e. s.105.

1996-2000 dönemi için hazırlanmış olan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda⁷⁵ AB'ye uyum ve DTÖ anlaşmaları ön plana çıkmış, yeni bir tarım politikası oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

2.1.2. 2000 Sonrası Türkiye Tarımsal Politikalarındaki Değişim

2.1.2.1. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)

2000'li yıllarda Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan anlaşmalar sebebiyle ve uluslararası konjonktüre uyum sağlamak amacıyla, Türkiye'nin tarım politikaları da değişmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Dünya Bankası ile yapılan Ekonomik Reform Kredisi anlaşması sonucu Türkiye'de ARIP başlatılmıştır. Bu çerçevede bütçe üzerindeki yükü hafifletme ve tarım sektöründe büyümeyi teşvik etme amaçlarını haiz olan proje, bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak üç ana unsur içermektedir.

Bu unsurlardan ilki çiftçilere verilen doğrudan gelir desteğidir. Burada amaç, üreticilere ürün tercihlerinden bağımsız olarak dekar başına destek vermek suretiyle piyasaya müdahale aracı olan ve bütçeye önemli ölçüde yük getiren desteklerin kaldırılmasıdır. Böylece dünya ticaretini bozan unsurların tasfiye edilmesi de hedeflenmiştir. Bahse konu desteklerin verilebilmesi için, ödemelerden yararlanacak çiftçilerin belirlenmesi konusunda, Çiftçi Kayıt Sistemi'nin (ÇKS) kurulması ve gerekli donanımın sağlanması da öngörülmüştür. Fakat bu sistem, doğrudan gelir desteklerinin verilmeye başladığı dönemde tam olarak işlerlik kazanmadığı ve işlerlik kazandığı andan itibaren sistemde çiftçi beyanları esas alındığı için, bu desteklerin denetimi konusunda başarısız olmuştur. Zira verilen doğrudan gelir destekleri, hektar başına tüm ürünlere uygulanmaktaydı ve ödemelerde tek kriter, arazinin tarıma açılmış olmasıydı. Ödemelerden yararlanabilmek için asgari 5 hektar araziye sahip olunması gerekmekteydi. 5 hektardan küçük işletmeler ise, ancak diğer arazi sahipleri ile birleştiği takdirde bu desteklerden faydalanabilmekteydi. Dolayısıyla bu durum, zamanla büyük arazi sahiplerinin üretim yapmamlarına rağmen destekten faydalanmalarına sebep olmuştur.

⁷⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

Projenin ikinci ana unsuru küçük işletmelerden çok büyük işletmelere kazanç sağlayan fiyat ve kredi desteklerinin aşamalı olarak kaldırılması; bu kapsamda fındık, tütün ve şeker pancarı üretimini bırakıp yağlı tohum, yem bitkileri ve mısır üretimine yönelen çiftçilerin maliyetlerini karşılamak amacıyla alternatif ürün ödemesi yapılmasıdır.

Üçüncü ana unsur ise tarımdaki devlet işletmelerinin özelleştirilmesi yoluyla tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında devlet müdahalesinin azaltılmasıdır.⁷⁶ Bu kapsamda Türkiye Şeker Fabrikaları, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (Çaykur), Tekel gibi bazı KİT'ler özelleştirilmiştir.⁷⁷

2.1.2.2. Kalkınma Planları

2000'li yıllarda tarımsal politikaları şekillendiren temel belgelerden bir diğeri ise, 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Kalkınma Planı ve 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'dır.

Hazırlanan Sekizinci Kalkınma Planı⁷⁸ ile 2000 yılı sonrası izlenen tarım politikalarının genel olarak sürdürülmesi hedeflenmiş olup, bu kapsamda üretimin talebe uygun olarak şekillendirilmesi ve yüksek üretim değeri bulunan tarım ürünleri üretimine hız verilmesi konuları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, gıda güvenilirliği çerçevesinde artan nüfusun dengeli beslenmesi amacıyla bitkisel ve hayvansal ürün kalitesinin artırılmasına karar verilmiştir. Planda ayrıca tarım politikalarının DTÖ Tarım Anlaşması ve AB üyelik sürecinin yükümlülükleri gözetilmek suretiyle oluşturulacağı ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra bahse konu planda, piyasa fiyatı oluşumu üzerinde olumsuz etki doğuran fiyatlara yönelik devlet müdahalesi yerine, üretimin piyasa koşullarına yönelik yapılandırılmasını sağlayacak politika araçlarının kullanılması öngörülmüş olup, ÇKS, tapu-kadastro sistemi, coğrafi bilgi sistemi ve çiftlik muhasebe veri ağı gibi sistemlerin kurulmasının önemi vurgulanmıştır. Tüm bu gelişmeler içinde en önemlisi de, destekleme politikalarında değişikliğe gidilmesi olmuştur. Zira daha önceleri uygulanan çıktı fiyat desteği ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamamasının yanı sıra, fındık ve tütün gibi ürünlerde üretim

---

⁷⁶ A.g.e.

⁷⁷ DOĞAN, A.g.e. s.33.

⁷⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci_Kalkinma_Planı.pdf (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

fazlaları oluşmuş ve bu da bütçeye yük getirmiştir. Bununla birlikte, hayvansal ürünler ve yağlı tohumlarda arz açığının oluşması sektörde dengesizlik yaratmıştır. Bu dengesizliği gidermek amacıyla Çiftçilere Yönelik Doğrudan Gelir Desteği uygulaması pilot çalışma olarak başlatılmış ve 2001’de tüm ülkeye yayılması hedeflenmiştir.⁷⁹

2007-2013 yıllarını kapsayan ve Sekizinci Kalkınma Planı ile benzerlik gösteren Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda⁸⁰ yine aynı şekilde gıda güvenilirliğinin sağlanması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapının oluşturulması öngörülmüştür. Bu kapsamda belirlenen tarım politikaları, üretimin talebe uygun olarak yapılmasını sağlayacak politika araçlarını ve rekabet gücünü arttıracak yüksek üretim değeri bulunan tarım ürünlerinin artırılmasını hedeflemiştir. Ayrıca, tarım arazilerinin parçalı durumda olması sorununa yönelik olarak da arazi toplulaştırma yatırımlarının artırılmasına karar verilmiştir. Tarım ürünleri ihracatında verilecek ihracat desteklerinin, rekabet gücünün artırılması amacıyla dış ticarete konu ürünlere yönlendirileceği bildirilmiştir. Ayrıca Türk tarımının modernizasyonunu sağlamak amacıyla AB Katılım Öncesi Mali Yardımlarından (IPA) faydalanılması da öncelikler arasında yer almıştır.⁸¹

2.1.2.3. Tarım Strateji Belgesi

2006-2010 dönemini içeren Tarım Strateji Belgesi de 2000 sonrası tarımsal politikalarını şekillendiren belgelerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Bu belgede temel amaçlar, verim ve üretim hacminin artırılması, tarımsal gelirlerin artırılması ve gelir istikrarının sağlanması olmakla birlikte; gıda güvenilirliği, kırsal kalkınma ve bölgeler arasındaki gelişmişlik seviyelerini yakınlaştırma gibi hedefler de öncelikler arasında yer almıştır.⁸² Bu kapsamda AB’ye uyum da gözetilerek belgede, aşağıda yer alan beş adet stratejik amaç belirlenmiştir:

---

⁷⁹ Emrah HATUNOĞLU, Feyza ELDENİZ, 2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:86, Temmuz-Eylül 2012, s.37.

⁸⁰ Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015)

⁸¹ HATUNOĞLU, A.g.e. s.38.

⁸² A.g.e. s.43.

- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
- Üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması yoluyla üreticilerin rekabet düzeylerinin yükseltilmesi,
- Tarımsal pazarlama altyapısının iyileştirilmesi ve üreticilerin pazara erişim düzeylerinin artırılması, tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla yönelik tedbirlerin alınması,
- Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yaklaşıma dayalı kırsal kalkınma projelerinin oluşturulması ve söz konusu projelerin kırsal yaşam şartlarını iyileştirecek biçimde uygulanması,
- Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere, üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere; kar amacı gütmeyen Tarımsal Üretici Birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi ile tarımsal nitelikli diğer üretici örgütlerinin geliştirilmesi, söz konusu örgütlerde denetimin özerkleştirilmesidir.⁸³

Belge ile birlikte temel tarımsal destekleme araçları Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri, Fark Ödemeleri, Hayvancılık Destekleri, Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması Programı (ÇATAK) Destekleri, Telafi Edici Ödemeler, Ürün Sigortası Ödemeleri ve Kırsal Kalkınma Destekleri olarak belirtilmiştir.⁸⁴ Belgede ayrıca, Tablo 2.1’de gösterildiği üzere verilecek bu desteklerin bütçe içerisindeki payları da belirtilmiştir.

⁸³

⁸⁴ HATUNOĞLU, A.g.e. s.44.

Tablo 2.1: Tarımsal Desteklerin Tarım Bütçesi İçerisindeki Payı

Tarımsal Destekleme Araçları	Bütçe Payı (%)
Doğrudan Gelir Destekleri Ödemeleri	45
Fark Ödeme Uygulaması	13
Hayvancılık Destekleri	12
Kırsal Kalkınma Destekleri	10
Telafi Edici Ödemeler	5
Ürün Sigortası Ödemeler	5
ÇATAK Programı Destekleri	5
Diğer Destekler	5
Toplam	100

Kaynak: Tarım Strateji Belgesi⁸⁵

2.1.2.4. Tarım Kanunu

Tarım Strateji Belgesi'nin onaylanması sonrasında belgede yer alan amaç ve hedeflere ulaşmak ve belgenin yasal çerçevesini oluşturmak amacıyla 5488 Sayılı Tarım Kanunu⁸⁶ hazırlanmış ve 25 Nisan 2006 tarih ve 26149 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çıkarılan bu Kanun, tarım politikalarıyla ilgili ilk kanun olma niteliği taşımaktadır. Kanunun temel amacı, tarım sektörünün ve kırsal alanların kalkınma planı ve stratejileri ışığında geliştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır. Ayrıca Kanun'da yer alan politika öncelikleri arasında, tarımsal üretimin iç ve dış talebe göre şekillendirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, gıda güvenilirliğinin sağlanması, üretici örgütlerinin daha güçlü hale getirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi, risk yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi gibi unsurlar da yer almaktadır.

⁸⁵ Tarım Strateji Belgesi, A.g.e.

⁸⁶ Bahse konu kanuna <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060425-1.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 17.05.2015)

2.2. Mevcut Destekler

2015 yılı itibariyle çiftçiye verilecek destekler, 5488 sayılı Tarım Kanununun 19.maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nda 16 Mart 2015 tarihinde verilen "2015 Yılı Tarımsal Desteklemelerine İlişkin Karar" (bahse konu Karar bundan sonra BKK olarak anılacaktır.) ile belirlenmiş olup, bu BKK 08.04.2015 tarih ve 29435 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. Verilecek desteklerin, kararın çıkarıldığı ilgili yılda üretilen ürünlerin baz alınarak belirlenmesi sebebiyle, bu desteklerin bir sonraki bütçe yılında ödenmeleri mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, aşağıda bahsedilen bu destekler için başvuru tarihleri, her bir desteğin verilmesine ilişkin yayımlanan tebliğlerde belirtilmiş olup, ödemeye uygun bulunan destekler, 2016 yılı itibariyle verilmeye başlanacaktır.

BKK'nın amaçları; çevreye duyarlı tarımsal üretimin yaygınlaştırılması, bitkisel üretimi tehdit eden hastalık ve zararlı organizmalara karşı karantina önlemi olarak tavsiye edilen alternatif uygulamaların, biyolojik ve biyoteknik mücadelenin desteklenmesi, verimin ve kalitenin yükseltilmesi, uygulanan politikaların etkinliğinin sağlanması, sektörün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunulması ve sürdürülebilirliğin sağlanması ve tarımsal kayıtların güncel tutulması olarak ifade edilmiştir. BKK'da desteklerin, aşağıda incelendiği üzere dokuz ana başlık altında verilmesi öngörülmüştür. Verilmesi öngörülen bu destekler için 2015 yılında toplam 10.1 Milyar TL bütçe ayrılmış olup, ana destek kalemlerinin tarım bütçesindeki payları Tablo 2.2'de gösterilmektedir. 2005-2015 yılları arasında verilen desteklerin ayrıntılı olarak incelendiği tablo ise EK 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.2. 2015 Yılı Tarımsal Destek Kalemlerinin Tarım Bütçesi İçindeki Payı

Destek Konusu	2015 Yılı (1000 TL)	Bütçe Payı %
Alan Bazlı Tarımsal Destekler	2.431.301	29,6
Fark Ödemesi Destekleri	2.430.890	30,7
Hayvancılık Destekleri	2.099.237	29,5
Tarımsal Sigorta Hizmetleri	142.700	4,0
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	203.903	1,1
Kırsal Kalkınma Amaçlı Destekler	57.839	5,0
Genel Toplam	7.517.156	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı⁸⁷

2.2.1. Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği

2015 yılı ÇKS'ye dahil olarak çiftçilere, BKK ile alan bazlı olarak mazot, gübre ve toprak analizi desteği yapılması öngörülmüştür. Bu desteğin verilebilmesi için desteğin verileceği toprağın, Bakanlığımız tarafından belirlenecek büyüklükte olması ve bu toprağa Bakanlığımızca yetkilendirilmiş laboratuvarlarda toprak analizi yaptırılması zorunlu tutulmuştur. Belirlenecek büyüklüğün altındaki tarım arazileri için ise toprak analizi şartı aranmamıştır. Bununla birlikte müracaat ettikleri arazisi 1 dekarın altında olan çiftçiler, bu desteklerden faydalanamamaktadır. BKK'da bu şartlara uyum sağlayan çiftçilere 2,5 TL/dekar toprak analizi desteği ve Tablo 2.2'de yer alan miktarlarda mazot ve gübre desteği verileceği belirtilmiştir.

Mazot, gübre ve toprak analizi desteklerinden yararlanabilmek için başvuruda bulunan çiftçilerin öncelikle ÇKS'ye kayıtlı olmaları gerekmekte olup, gübre desteği için ise başvuru dilekçelerinin yanı sıra ekstradan toprak analiz formu ve analiz raporu sunmaları da gerekmektedir.⁸⁸ Destekleme ödeme planı, başvuruda bulunan çiftçilere ait

87 Kalkınma Bakanlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi Başkanlığı, <http://tarim.kalkinma.gov.tr/tarim/> (Erişim Tarihi: 19.05.2015)

88 Tarımsal Destekler Bülteni, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Sayı:2, Nisan 2015,

bilgilerin, ÇKS'ye girişinin il ve ilçelerde tamamlanmasını müteakiben Bakanlığımız ilgili birimleri tarafından belirlenmektedir. ⁸⁹

Tablo 2.3: Mazot ve Gübre Desteklemesi Ödeme Miktarları

Sıra No	Ürün Grupları	Mazot (TL/dekar)	Gübre (TL/dekar)
1	Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali alanları	3,3	4,75
2	Hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze ve meyve alanları	4,85	6,6
3	Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları	7,9	8,25

Kaynak: BKK

2.2.2. Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi (Prim) Desteği

29 Haziran 2009 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan “Türkiye Tarım Havzalarının Belirlenmesine İlişkin Karar”da belirtilen ve Ek 3’teki listede yer alan otuz tarım havzasında, 2015 yılında üretilen ve satışı yapılan ürünlere, BKK uyarınca fark ödemesi yapılması öngörülmüştür. Bu ödemeler üretim bazlı olup, bahse konu listede yer alan havzalarda, yalnızca karşılarında yer alan ürünlerle sınırlı olmak kaydıyla yapılmaktadır.

Karar ile belirtilen desteklerden yararlanmak için çiftçilerin, ÇKS’ye kayıtlı olması ve arazilerinin Ek 3’de yer alan havza listesinde yer alması ve üretilen ürünün bu listeye uygun olduğunun Bakanlığımız il ve ilçe müdürlüklerince tespit edilmiş olması gerekmektedir. Bu koşulları sağlayan gerçek ve tüzel kişiler, yasal süre içinde başvurmuş oldukları takdirde desteklerden yararlanabilmektedirler. Bu kapsamda, verilmesi öngörülen destekler, Tablo 2.4’te gösterilmiştir.

<http://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/2015%20tar%C4%B1msal%20destekler%20bulteni.pdf>

(Erişim Tarihi: 20.05.2015)

⁸⁹ TRGM Kayıtları.

Tablo 2.4: Fark Ödemesi Desteği

Sıra No	Desteğe Konu Ürünler	(Kırş/Kg)
1	Yağlık Ayçiçeği	30
2	Kütlü Pamuk (yurt içinde üretilen sertifikalı tohumları kullananlar)	65
3	Soya Fasulyesi	50
4	Kanola	40
5	Dane Mısır	4
6	Aspir	45
7	Zeytinyağı	70
8	Buğday	5
9	Arpa, Çavdar, Yulaf, Triticale	5
10	Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek	20
11	Çeltik	10
12	Çay	12

Kaynak: BKK

Ödemelerde yağlık ayçiçeği, kütlü pamuk, soya fasulyesi, kanola, dane mısır, aspir, buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, çeltik, kuru fasulye, nohut ve mercimekte tarımsal veriler ve uydu görüntüleri vasıtasıyla; zeytinyağında ise yalnızca tarımsal veriler vasıtasıyla bu ürünlerin verim değerleri hesaplanmakta ve ödemeler bu değgerlere göre verilmektedir. Pamuk için destek verilebilmesi için ise destek alacak pamuğun yurt içinde üretilmiş ve sertifikalandırılmış tohumlardan elde edilmesi gerekmektedir.

Bunların yanı sıra 2015 yılında sözleşmeli yağlık ayçiçeği, aspir, kanola ve soya fasulyesi üretimi yapan üreticilere fark ödemesi (prim) desteğine ilave olarak dekar başına 15 TL miktarında destekleme ödemesi yapılması da öngörölmüştür.

Çay destekleri de özel bir prosedüre tabiidir. Buna göre, çaya verilen destekler, fark ödemesi desteği ve çay budama tazminatı şeklinde iki ayrı statüde verilmektedir. Verilen fark ödemesi desteğine ilişkin usul ve esaslar, 10 Temmuz 2015 tarih ve 29412 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/25 Sayılı “Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Yaş Çay Üreticilerine 2015 Yılı Yaş Çay Ürünü

İçin Fark Ödemesi Desteği Yapılmasına Dair Tebliğ”⁹⁰ ile düzenlenmektedir. Bu kapsamda, Doğu Karadeniz, Çoruh ve Orta Karadeniz havzalarında, 2012 tarihli ve 2012/3067 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiş olan “Çay Tarım Alanlarının Belirlenmesi ve Bu Alanlarda Çay Tarımı Yapan Üreticilere Ruhsatname Verilmesine Dair Karar” ile belirlenen ve Çaykur tarafından kontrolleri yapıp ruhsatı verilen alanlarda yapılan yaş çay yaprağı üretimine destek verilmesi öngörülmüştür. Bu koşulları sağlayan üreticilere kilogram (kg) başına 12 Kuruş destek verilmektedir.

Çay budama tazminatlarının ise ilk kez 1993 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile ödenmesi öngörülmüştür. Bu alanda mevcut uygulamaları düzenleyen son belge, 2011 yılında çıkarılan “Kaliteli Çay Yaprağı Temini Amacıyla Budamaya Tabi Tutulan Çaylıkları Nedeniyle Üreticilerin Uğradığı Gelir Kaybının Tazminine Dair Karar”dır.⁹¹ Bu Kararın amacı, Kararın başlığından da anlaşıldığı üzere, budama sonucu çay üreticilerinin uğradığı zararın tazminidir. Bu Karara göre ruhsatlı çay üreticileri, çayda verim sağlanması amacıyla on yıllık bir süre için her yıl onda bir oranında budama yapacaklardır. Bu uygulamayı gerçekleştirilmeyen üreticilerden Çaykur yaş çay yaprağı satın almamaktadır. Üretici gelir kaybı o yılki yaş çay alım fiyatı üzerinden, budama yapılan alanlar için yıllık üretim kaybının %70 oranında olduğu hesaba katılarak yapılmaktadır.⁹²

Tablo 2.4.’te gösterilmekte olan bu desteklerin yanı sıra, patates siğili hastalığı görülen Adana, Giresun, Gümüşhane, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Ordu ve Trabzon illerinde patates yerine aspir, kanola, soya fasulyesi ve yağlık ayçiçeği üretimi yapan üreticilere aldığı fark ödemesi desteğinin %50’si oranında ilave ödeme yapılması da öngörülmüştür.

2.2.3. Hayvancılık Destekleri

Ülkemizde hayvan yetiştiricilerine verilecek desteklerle, hayvancılığın geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, genetik kaynakların korunması, hayvancılık politikalarının geliştirilmesi ve hayvan hastalıklarıyla mücadelede etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır.

⁹⁰ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150710-35.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 11.07.2015)

⁹¹ Bahse konu Karara <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111228-1-1.pdf> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

⁹² BÜGEM verileri.

Bu kapsamda, hayvancılıkla ilgili destekler BKK ile düzenlenmiş olup, konunun usul ve esaslarına yönelik olarak 2015/17 sayılı “Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği”⁹³ 12 Mayıs 2015 tarihli ve 29353 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğe göre, hayvanları kayıt sistemlerine ve Soy Kütüğü veya Ön Soy Kütüğü Sistemi (E-ıslah) veri tabanına kayıtlı olan, sütçü, kombine ve etçi kültür ırkı veya kültür ırkı melezi en az beş baş anaç sığıra sahip, yetiştirici/üretici hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiriciler veya hayvanları Bakanlığımız kayıt sistemine kayıtlı anaç mandaya sahip olan yetiştiricilere, Tablo 2.6’da belirtildiği miktarlarda destek verilmektedir. Bu destekler sütçü ve kombine ırkların anaç sığırı için soy kütüğüne kayıtlı olanlar ve etçi ırklar için farklılık göstermektedir.

Tablo 2.5: Hayvancılık Destekleri

Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır	225 TL/baş
Etçi ırklar anaç sığır	350 TL/baş
Anaç manda	400 TL/baş
Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığır soy kütüğü ilave	70 TL/baş

Kaynak: BKK

E-ıslah veri tabanına kayıtlı hayvandan suni tohumlama veya etçi ırklarda Bakanlıktan izin alınmış tabii tohumlama boğası ile tohumlama sonucu doğan (dişilere Brusella aşısı yaptırmak şartıyla) tüm buzağılara hayvan başına 75 TL; döl kontrolü projesi kapsamında suni tohumlamadan doğan buzağılara hayvan başına ilave 35 TL; yerli ırk veya melezi sığırlardan etçi ırklara ait sperma ile yapılan tohumlama sonucu doğan buzağılara hayvan başına ilave 75 TL ve Türkvat sistemine kayıtlı manda yavrularına hayvan başına 150 TL destek verilmesi öngörülmüştür.

Bunların yanı sıra, sürü yöneticisi istihdamı desteği dahilinde, 300 adet ve üzeri küçükbaş anaç hayvan varlığına sahip ve sürü yöneticisine ait Sosyal Güvenlik Kurumu primlerini kesintisiz biçimde 5 ay boyunca yatıran işletmelere, ilave 5000 TL destek verilmesi de öngörülmüştür. Verilecek bu destek 2016 yılı bütçesinden temin edilecektir.

⁹³ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150512-2.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

BKK’da öngörülen bir diğer destek de Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) kapsamındaki illerde e-ıslah veri tabanına kayıtlı sığırlarını, etçi veya kombine ırklarla tohumlama yaptıran çiftçilere anaç sığırları ve doğan buzağuları için verilen desteklerdir. Bu destekler anaç sığır başı 350 TL; buzağı başı 150 TL olarak verilmektedir. Fakat bu kapsamdaki yetiştiricilere, anaç sığır soykütüğü ilavesi hariç daha önce belirtilen hayvancılık destekleri verilmemektedir.

BKK’da öngörülen bir diğer destek ise, damızlık koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan ve yetiştirici birliklerine üye olan yetiştiricilere anaç hayvanlar başına verilen 22 TL; tiftik keçisi yetiştiriciliğinin teşviki için üretmiş olduğu tiftiği Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’ne (Tiftikbirlik) ve/veya kooperatiflere satan yetiştiricilere kg başına verilen 22 TL; ürettiği çiğ sütü “Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik” kapsamındaki süt işleme tesislerine satan yetiştiricilere manda, koyun ve keçi sütü için Bakanlığımızın belirleyeceği dönemler ve birim fiyatlar üzerinden verilen destekler ve ıslah amaçlı süt kalitesinin desteklenmesi kapsamında her bir sığır için süt içeriğinin tespiti amacıyla yapılacak analizler için Ankara, İzmir, Balıkesir, Bursa ve Tekirdağ’da hayvan başına yapılan 50 TL miktarındaki ödemelerdir.

Destek verilmesi öngörülen bir diğer sektör ipekböcekçiliğidir. Buna göre, ipekböceği yetiştiriciliğinde, yetiştiricilere ücretsiz tohum sağlamakta olan Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği’ne (Kozabirlik) kutu başına 40 TL destek ve ürettiği yaş ipekböceği kozasını satan yetiştiricilere ise kg başına 30 TL destek verilmektedir.

Arıcılık sektörüne verilecek destekler de yine aynı BKK ile düzenlenmiştir. Bu kapsamda, arı yetiştiriciliği yapan, ÇKS’ye kayıtlı ve yetiştirici birliklerine üye olan bir yetiştiriciye arılı kovan başına 10 TL; seralarda doğal polinasyonu sağlamak amacıyla Bakanlığımız kayıt sistemlerine kayıtlı seralarda ise bombus arısı kullanan yetiştiricilere ise koloni başına 60 TL miktarında destek sağlanmaktadır. Arılı kovan desteğinden yararlanmak için arıcının en az 30, en fazla 1000 adet kovana sahip olması ve Arı Kayıt Sistemi’ne kayıtlı olması gerekmektedir. Bombus arısı desteği için ise arıcının bu türü

yalnızca izin verilen işletmelerden satın almış olması ve ayrıca Örtüaltı Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olması gerekmektedir.⁹⁴

Bir diğer ödeme kalemi olan su ürünleri sektöründe ise, su ürünleri yetiştiriciliği yapanlara, Tablo 2.7'de gösterilen miktarlarda doğrudan üreticiye destekleme ödemesi yapılmaktadır. Yetiştiricilerin bu destekten faydalanabilmeleri için başvuru sırasında, ÇKS'ye ve Su Ürünleri Kayıt Sistemi (SKS)'ne kayıt belgesi, ürün satış belgesi veya hasat tespit tutanağı sunmaları gerekmektedir. Başvuran yetiştiricilerde aynı zamanda üretici birliği veya kooperatiflere üye olma koşulu da aranmaktadır.⁹⁵

Tablo 2.6: Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleri

Alabalık	0,65 TL/kg
Çipura-Levrek	0,85 TL/kg
Yeni Türler	1 TL/kg
Midye	0,05 TL/kg

Kaynak: BKK

Bu kapsamda verilen desteklerden yararlanacak olan su ürünleri miktarı, işletme başına 500.000 kg'ı geçmeyecektir. 250.000 kg'a kadar olan miktarlar için belirtilen desteklerin tamamı verilecekken, 250.001 ve üstü miktarlar için yukarıda bahsedilen desteklerin yarısı oranında ödeme yapılacaktır.

Hayvancılık destekleri kapsamında verilen bir diğer destek, kaliteli kaba yem üretimi için yem bitkileri ekimi yapan üreticilere, yonca için 4 yıl, korunga için 3 yıl, tek yıllık yem bitkilerinde ise üretim yapılan her yıl olmak üzere, ürünün hasat edilmesi şartı ile verilen destektir. Çiftçinin destek alabilmesi için arazisinin ÇKS'ye kayıtlı olması gerekmektedir. Verilecek destek miktarları Tablo 2.8'de gösterilmektedir.

⁹⁴ Tarımsal Destekler Bülteni, **A.g.e.**

⁹⁵ **A.g.e.**

Tablo 2.7: Yem Bitkileri Desteği

Yonca (sulu)	50 TL/dekar/yıl
Yonca (kuru)	30 TL/dekar/yıl
Korunga	40 TL/dekar/yıl
Tek yıllıklar	35 TL/dekar
Silajlık tek yıllıklar	50 TL/dekar
Silajlık mısır (sulu)	75 TL/dekar
Silajlık mısır (kuru)	35 TL/dekar
Yapay çayır-mera	100 TL/dekar

Kaynak: BKK

Bu desteklerin yanı sıra, patates siğili hastalığının sık görüldüğü Adana, Giresun, Gümüşhane, Kayseri, Niğe, Nevşehir, Ordu ve Trabzon'da ise patates yerine yem bitkileri üreten üreticilere aldıkları yem bitkileri desteğine ilaveten ekstra %50 oranında ödeme yapılmaktadır.

Yayımlanan BKK ile aynı zamanda hastalıklarla mücadeleyi teşvik amacıyla hastalıktan ari işletmelere destek verilmesi de öngörülmüştür. Buna göre, "Hastalıktan Ari İşletme Sertifikası"na sahip işletmelerde, damızlık boğa ve altı ayın üstündeki erkek hayvanlar hariç tüm sığırlar için üreticilere hayvan başına 375 TL destek verilmektedir. Bu kapsamda ayrıca, hastalıkların yayılmasının önlenmesi ve halk sağlığının korunması amacıyla, Sığır Tüberkülozu, Sığır Brusellozu, Ruam, Koyun Keçi Brusellozu, Afrika At Vebası, Sığır Vebası, Kuş Gribi, Kuduz, Sığırların Nodüler Ekzantemi ve Şap (Bakanlığın belirlediği mücadele bölgelerinde) hastalıkları için, bu hastalıklara yakalanmış ya da şüpheli hayvanlar hakkında kesim, itlaf ya da imha kararı verilmesi sonrası hayvan sahiplerine tazminat ödenmesi öngörülmüştür. Ödenecek miktar il ve ilçelerde oluşturulan Yerel Kıymet Takdir Komisyonu tarafından belirlenmektedir.

Hastalıkla mücadele kapsamında ayrıca, Bakanlıkça belirlenen programlı aşılama için öngörülen destekler de Tablo 2.9'da gösterilmektedir. Bu desteklerden, ilgili tebliğ esaslarına göre veteriner hekimler yararlanmaktadırlar.

Tablo 2.8: Aşılama Destekleri

Şap Aşısı (Büyükbaş)	0,75 TL/baş
Şap Aşısı (Küçükbaş)	0,50 TL/baş
Brucellosis (Büyükbaş)	1,50 TL/baş
Brucellosis (Küçükbaş)	0,50 TL/baş

Kaynak: BKK

Son olarak, BKK’da, hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi hedefine yönelik desteklerin de verilmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda Bakanlık tarafından uygulanmakta olan proje kapsamındaki yetiştiricilere, koruma ve geliştirme sürüleri için hayvan başına; arıcılıkta ise kovan başına destek verilmektedir. Belirlenen destekler Tablo 2.10’da gösterilmektedir.

Tablo 2.9: Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması Destekleri

Büyükbaş Hayvan Koruma	550 TL/baş
Küçükbaş Hayvan Koruma	80 TL/baş
Sığır Pedigrili Koruma	800 TL/baş
Arı Koruma	40 TL/kovan
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü (yavru)	70 TL/baş
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü (yavru)	35 TL/baş
Halk Elinde Manda Islahı	800 TL/baş
Damızlığa Ayrılan Manda Yavrusu Desteği	150 TL/baş
Damızlık Erkek Materyal (Koç ve Teke) Desteği	200 TL/baş

Kaynak: BKK

Bunların yanı sıra, hayvancılık destekleri kapsamında son olarak “Onaylı Süt Çiftliği Sertifikası”na sahip işletmelere de hayvan başına 50 TL destek verilmesi öngörülmüştür.

2.2.4. Yurt İçi Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı ve Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Destekleri

Üretim faaliyetlerinde sürdürülebilirliği sağlamak ve verimliliği arttırmak amacıyla, sertifikalı tohum kullanımının yeterli olmadığı bazı bitki türlerinde, yurt içinde üretilmekte olan ve aynı zamanda yurt içinde sertifikalandırılmış olan tohum, fidan, çilek fidesi ve standart fidan kullanan çiftçilere, 2015 yılı ekim ve/veya dikim süreçleri için dekar başına destek ödemesi yapılması hedeflenmiştir. Bu desteklerin verilebilmesi için destek alacak çiftçilerin, ÇKS'ye kayıtlı olması gerekmektedir. Bu kapsamda verilecek yurtiçi sertifikalı tohum kullanım desteği, Tablo 2.11'de gösterilmektedir. Bu desteklerden faydalanabilmek için çiftçilerin başvuru sırasında tohum faturalarını ve sertifika belgelerini sunmaları gerekmektedir.

Tablo 2.10: Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği

Buğday, Arpa	8,5 TL/dekar
Tritikale, Yulaf, Çavdar	6 TL/dekar
Çeltik, Yer Fıstığı	8 TL/dekar
Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek	12 TL/dekar
Susam, Kanola, Aspir	4 TL/dekar
Patates	40 TL/dekar
Soya	20 TL/dekar
Korunga, Fiğ, Yem Bezelyesi	7 TL/dekar
Yonca	10 TL/dekar

Kaynak: BKK

Aynı amaçla verilecek yurt içi sertifikalı fidan ve standart kullanım destek miktarları ise Tablo 2.12'de gösterilmektedir. Bu kapsamda destek alacak çiftçilerin başvuru sırasında, talep formu, satış faturası, sertifika belgesi, bitki muayene raporu, kira sözleşme belgesi, fatura düzenleyen kişiye ait fidan-fide üretici belgesi veya tohumluk bayi belgesi sunmaları gerekmektedir.⁹⁶

⁹⁶ Tarımsal Destekler Bülteni, A.g.e.

Tablo 2.11: Yurt İçi Sertifikalı Fidan ve Standart Kullanım Destekleri

		Standart (TL/dekar)	Sertifikalı (TL/dekar)
1	Bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi	150	400
2	Yarı bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi	150	350
3	Aşılı bağ ve diğer meyve fidanları ile bahçe tesisi	100	280
4	Zeytinde yağlık çeşitler ile bahçe tesisi	50	150
5	Aşılama ile çeşit değiştirme	-	250
6	Virüsten ari fidanlara ilave olarak	50	100
7	Sertifikalı çilek fidesi desteği	-	350
8	Antep fıstığı anacı ile meyve bahçesi tesisi	100	280
9	Patates sığılı görülen alanlarda sertifikalı/standart fidan kullanım desteği	Aldığı desteğe ilave %50	Aldığı desteğe ilave %50
10	Sanayilik-İhracata yönelik çeşitlerde ilave destek	-	Aldığı desteğe ilave %50

Kaynak: BKK

Konuya ilişkin son olarak, verilmesi öngörülen yurt içi sertifikalı tohum üretim destek miktarları Tablo 2.13'te gösterilmektedir. Bu desteklerden yararlanacak çiftçilerin ise başvuru sırasında, sertifika belgesi, satış faturası, sözleşmeli yetiştirici listesi ve arazi bilgi formu, tohumluk beyannamelerin onaylı sureti ve yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşu belgesi sunmaları gerekmektedir.

Tablo 2.12: Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği

Buğday	0,10 TL/kg
Arpa, Triticale, Yulaf, Çavdar, Patates	0,08 TL/kg
Çeltik	0,25 TL/kg
Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek, Aspir, Korunga, Fiğ, Yem Bezelyesi	0,50 TL/kg
Soya	0,35 TL/kg
Kanola	1,20 TL/kg
Susam	0,60 TL/kg
Yonca	1,50 TL/kg
Yer Fıstığı	0,80 TL/kg

Kaynak: BKK

2.2.5. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği

Tarım işletmelerinin muhasebe verilerinin toplanması ve bunun sonucu olarak da tarımsal işletmelerin ekonomik yapılarının izlenmesi amacıyla oluşturulan bu sistemin Türkiye’de yaygınlaştırılması için de bir takım destekler verilmektedir. Bu kapsamda, sistemin uygulanmakta olduğu illerde, sisteme kayıtlı olan, bir dönem boyunca tarımsal faaliyetlerine ilişkin verilerini düzenli olarak sisteme giren ve örnek olarak seçilen işletmelere, 2015 yılı bütçesinden 375 TL; 2016 yılı bütçesinden ise 425 TL katılım desteği verilmesi öngörülmüştür. Desteklere ilişkin usul ve esaslar, 7 Haziran 2015 tarihli ve 29379 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/24 Sayılı “Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemine Dahil Olan Tarımsal İşletmelere Katılım Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ”⁹⁷ ile düzenlenmektedir.

2.2.6. Organik Tarım ve İyi Tarım Desteği

2005 yılında destekleme kapsamında alınan organik tarım ve 2008 yılında destekleme kapsamına alınan iyi tarım uygulamalarını teşvik amacıyla, BKK’da bu sektörlere bir takım destekler verilmesi öngörülmüştür.

Bu kapsamda, ÇKS’ye ve Organik Tarım Bilgi Sistemine (OTBİS) kayıtlı olan ve organik meyve ve sebze ve tarla bitkileri tarımı yapan çiftçilerin, sertifikalandırılmış ürünlerine organik tarım destekleri verilmektedir. Ayrıca yine aynı sistemlere kayıtlı olup organik büyükbaş, küçükbaş hayvan, arı ve su ürünleri yetiştiriciliği yapan çiftçilere de destek verilmektedir. Organik tarım destekleme ödemelerinin verilmesine ilişkin usul ve esaslar, 27 Mayıs 2015 tarihinde yayımlanan “Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” ve 14 Mayıs 2015 tarihinde yürürlüğe giren ve “Organik Tarım Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ”⁹⁸ ile bu Tebliğe getirilen değişiklik vasıtasıyla düzenlenmiştir. Verilecek destek miktarları Tablo 2.14’te gösterilmektedir.

⁹⁷ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150607-13.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 10.06.2015)

⁹⁸ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150514-6.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

Tablo 2.13: Organik Tarım Destekleri

Meyve ve Sebze	70 TL/dekar
Tarla Bitkileri	10 TL/dekar
Anaç sığır, manda	150 TL/baş
Buzağı	50 TL/baş
Anaç Koyun, keçi	10 TL/baş
Arılı kovan	5 TL/kovan
Alabalık	0,35 TL/kg
Çipura- Levrek	0,45 TL/kg

Kaynak: BKK

Bu desteklerin yanı sıra, iyi tarım uygulamaları yapan çiftçilere de, belirtilen ürün/ürün gruplarında Tablo 2.15'te gösterilen miktarlarda destekleme ödemesi yapılmaktadır. Bu desteklerden yararlanacak çiftçilerden başvuru sırasında, KS belgesinin yanı sıra İyi Tarım Uygulamaları Sertifikası da istenmektedir.

Tablo 2.14: İyi Tarım Uygulamaları Destekleri

Meyve ve Sebze	50 TL/dekar
Örtüaltı	150 TL/dekar
Süs Bitkileri, Tıbbi Aromatik Bitkiler	100 TL/dekar

Kaynak: BKK

2.2.7. Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği

Bitkisel retim in önündeki engelleri ortadan kaldırmak amacıyla zararlı organizmalara karşı biyolojik ve/veya biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması ve bunu yaparken de kimyasal ilaç kullanımının olabildiğince azaltılması amacıyla BKK ile birlikte örtüaltında ve açık alanda biyolojik ve biyoteknik mücadele için çiftçilere destek verilmesi ngrlmştr. Bu kapsamda, verilecek olan destek miktarları Tablo 2.17'de gösterilmektedir. Bu kapsamda verilecek destekler için, çiftçilerden başvuru sırasında rtaltı Kayıt Sistemi veya KS kaydı, kullanılan tl veya Bitki Koruma rnleri'ne (BK) ait fatura ve retici Kayıt Defteri (KD) kaydı istenmektedir.

Tablo 2.15: Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği

1	Biyoteknik mücadele desteği	110 TL/dekar
2	Biyolojik mücadele desteği	350 TL/dekar
	Örtüaltı paket toplamı	460 TL/dekar
3	Biyoteknik mücadele desteği	35 TL/dekar
4	Biyolojik mücadele desteği	35 TL/dekar
	Açık alanda paket toplamı	70 TL/dekar

Kaynak: BKK

2.2.8. Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) Projeleri Desteği

Bakanlığın ve/veya tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu bazı konularda bilgi ve teknolojilerin geliştirilmesi amacıyla ve geliştirilen bu bilgi ve teknolojilerin çiftçilere ve tarımsal sanayicilere aktarılabilmesi için uygun görülen AR-GE projeleri araştırmacılarına belli miktarda destek verilmektedir. Verilecek bu desteğin yalnızca 2015-2019 yıllarını kapsaması öngörölmüştür. Buna göre, bu tarihler arasında her yıl Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'nün (TAGEM) internet sayfasında proje ilanlarına çıkılmakta olup, destekten yararlanmak isteyen üniversiteler, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, çiftçi örgütleri ve özel sektör temsilcileri, belirtilen süre içerisinde proje tekliflerini sunmaktadır. Uygun görülen projeler, imzalanan sözleşmeler vasıtasıyla yürürlüğe girmekte ve bu projelere destek sağlanmaktadır.

2.2.9. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri Destekleri

Ülkemizde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla BKK ile tarımsal danışmanlık sistemi içinde bulunan ve uygun bulunan her işletmeye destek verilmesi öngörölmüştür. Bu kapsamda uygun bulunan her işletmeye, yıllık 600 TL destek verilmektedir. Verilecek desteklerin usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeler 30 Mayıs 2015 tarih ve 29371 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/19 Sayılı "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ"⁹⁹ ile belirlenmiştir.

⁹⁹ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150530-15.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 10.06.2015)

2.2.10. Diğer Destekler

Türkiye’de verilecek desteklerin neredeyse tamamı BKK ile düzenlenmiş olup fındık destekleri, ÇATAK destekleri, Tarım Sigortaları (TARSİM) Prim Desteği ve Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilen Tarımsal Ürünler için Kira Destekleri bu Kararın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Fındık için verilen destekler, 12 Şubat 2013 tarih ve 28557 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına İlişkin Tebliğ”¹⁰⁰ ile düzenlenmiştir. Tebliğe getirilen değişiklikler ile 2014 ve 2015 yıllarında yapılacak ödeme miktarları sabit kalmış; yalnızca başvuru tarihleri, ilgili yıllara göre yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda, ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip gerçek ve tüzel kişilere, 2012 yılı ürünü için 150 TL/dekar; 2013 yılı ürünü için 160 TL/dekar ve 2014 yılı ürünü için ise 170 TL/dekar destek verilmektedir. Bunun yanı sıra, ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen üreticilere de Telafi Edici Önlemler kapsamında destekler verilmektedir. Bu doğrultuda, 2012-2014 yılları arasında 300 TL/dekar; sonraki iki yılda ise 150’şer TL/dekar olmak üzere toplam 600 TL/dekar miktarında destek verilmesi öngörülmüştür.¹⁰¹

Toprak ve su kalitesinin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, erozyonun önlenmesi ve tarımın olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik olarak başlatılan ve 51 ilde¹⁰² uygulanmakta olan ÇATAK Programı kapsamındaki desteklere ilişkin usul ve esaslar, 27 Nisan 2011 tarihli ve 27917 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2011/24 sayılı “Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programını Tercih Eden

¹⁰⁰ “Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği Ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ”

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130212-7.htm> (Erişim Tarihi: 21.05.2015)

¹⁰¹ Tarımsal Destekler Bülteni, **A.g.e.**

¹⁰² ÇATAK Programı Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Amasya, Aksaray, Aydın, Balıkesir, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Eskişehir, Giresun, Hatay, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mersin, Muğla, Nevşehir, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Uşak, Yozgat ve Zonguldak’ta belirlenen alanlarda uygulanmaktadır.

Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ¹⁰³ ” ile düzenlenmektedir. Tebliğe göre destekler, belirlenen alanlarda üç ayrı kategoride verilmektedir. Buna göre ilk kategori, tek yıllık bitkilerin üretildiği alanlarda yapılan minimum toprak işlemeli tarım uygulamalarıdır. Bu kapsama giren uygulamalara, dekar başı 30 TL ödenmektedir. İkinci kategori, toprak ve su yapısının korunması ve erozyonun engellenmesi amacıyla setleme, canlı ve cansız perdeleme, taş toplama, drenaj, jips uygulaması, malçlama, ahır veya çiftlik gübresi, yeşil gübreleme uygulaması, aşırı otlatmanın engellenmesi, çok yıllık buğdaygiller veya baklagiller ile alanı kaplama gibi tedbirlerden en az ikisini birlikte yapan çiftçilere verilecek desteklerdir. Bu kapsamdaki uygulamalara, dekar başı 60 TL destek verilmektedir. Son olarak üçüncü kategoride yer alan su kullanımını asgariye indirecek uygun basınçlı sulama sistemi kullanmak, çevreye duyarlı şekilde ilaç ve gübre kullanmak ve organik tarım ve iyi tarım uygulamaları gibi çevre dostu tarım teknikleri ve kültürel uygulamalara, dekar başı 135 TL destek verilmektedir.¹⁰⁴

Bir diğer destek kalemi de doğal afetlerden etkilenen çiftçilerin mağduriyetlerini gidermek üzere, 2006 yılında uygulanmasına başlanan TARSİM Prim Desteği'dir. Bu kapsamda, poliçe bedelinin %50'si devlet tarafından hibe olarak verilmiş olup, açık alanda yetiştirilen meyveler için bu oran %66,7'ye kadar çıkmaktadır.

Bir diğer destek kalemi ilk kez bu sene verilmesi öngörülen “Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilen Tarımsal Ürünler için Kira Destekleri”dir. 17 Ocak 2015 tarihli ve 29239 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren konuya ilişkin Tebliğ¹⁰⁵ ile üreticilerin, ürünlerini fiyatların düşük olduğu dönemde elden çıkarmaması ve güvenli ve sigortalı depo imkanına sahip olmaları amacıyla lisanslı depoculuk sisteminin desteklenmesine ilişkin usul ve esaslar ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, lisanslı depolarda muhafaza edilen buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, çeltik, pirinç, mercimek, nohut, fasulye, bezelye, ayçiçeği için aylık ton başına 3 TL; pamuk için aylık ton başına 7 TL ve fındık, zeytin, zeytinyağı, kuru kayısı, Antep fıstığı, kuru üzüm ve

¹⁰³ Bahse konu Tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110427-8.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 24.05.2015)

¹⁰⁴ ÇATAK (Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı), <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/CATAK> (Erişim Tarihi: 24.05.2015)

¹⁰⁵ Bahse konu tebliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/01/20150117-7.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 28.05.2015)

kuru incir için ise aylık ton başına 10 TL'yi geçmeyecek şekilde, Bakanlığımızca onaylanacak kira ücretlerinin %50'si oranında kira desteği verilecektir.

Bunların yanı sıra, Türkiye'de altyapının geliştirilmesi amacıyla ulusal ve bölgesel düzeylerde uygulanan projeler vasıtasıyla verilen kırsal kalkınma destekleri de söz konusudur. Bu kapsamda, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak olmak üzere 9 ili kapsamakta olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP); Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van olmak üzere 16 ili kapsayan Doğu Anadolu Projesi (DAP); Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon olmak üzere 8 ili kapsayan Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Aksaray, Karaman, Konya ve Niğde olmak üzere 4 ili kapsayan Konya Ovası Projesi (KOP) bölgesel olarak uygulanmakta olan projelerdir. Bu projelerin amacı kısaca bölgelerin su ve toprak kaynaklarının geliştirmek, bölge halkının gelir düzeyi ve yaşam kalitesini artırmak, diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farklarını gidermek, sürdürülebilir ve rekabetçi üretim ve yetiştiriciliğe katkıda bulunmak ve ürün çeşitliliğinin artırılmasını teşvik etmektir.

Türkiye'de ayrıca AB mali yardımlarının etkinliğini artırmak amacıyla AB'ye aday ülkeler için oluşturulmuş IPA'nın bileşenlerinden biri olan IPARD destekleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda verilen destekler tarım sektörünün ve altyapısının modernizasyonu ve kırsal alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlarını haizdir.¹⁰⁶

2.3. Desteklerin Verilmesi, Yönetimi ve Kontrolü

Desteklerden faydalanmak isteyen çiftçiler, alınacak desteğe ilişkin yayımlanmış olan Tebliğ uyarınca belirlenen tarihe kadar ilgili kayıt sisteminde kayıtlı oldukları il veya ilçe müdürlüklerine başvuru yapmaktadırlar. İlçe müdürlüklerinin talebi üzerine il müdürlüklerince oluşturulan icmal listeleri 10 gün süreyle ilçe müdürlüklerinde veya muhtarlıklarda askıya çıkmaktadır. Askı süresince herhangi bir itirazın çıkmaması durumunda icmaller doğru kabul edilmektedir. İcmallerin doğru kabul edilmesi ya da gelen itirazların değerlendirilerek sonuçlandırılması sonucu ÇKS'den ya da diğer ilgili kayıt

---

¹⁰⁶ Ahmet Berkay BULUTCU, IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılık Açısından Değerlendirilmesi, **Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2015, sf.56-71.

sistemlerinden alınan icmal 2 listeleri ilçe müdürlüklerince onaylanmakta ve il müdürlüklerine gönderilmektedir. Kontroller sağlandıktan sonra herhangi bir hatanın ya da gerçeğe aykırılığın bulunmaması durumunda icmal listesi Bakanlığımız ilgili birimlerine gönderilmekte ve destekler böylece verilmektedir.

Verilen desteklere ilişkin olarak BKK'da denetim sağlayacak tedbirleri alma yetkisi de Bakanlığımıza verilmiştir. Gerekli görüldüğü takdirde Bakanlığımız, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve kooperatifler, ziraat odaları ve birliklerin hizmetlerinden de yararlanabilmektedir. Bununla birlikte denetim amaçlı olarak süreklilik arz eden bir sistem bulunmamaktadır.

2.3.1. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'ne (IACS) Yönelik Çalışmalar

AB'de tarımsal desteklemelerin yönetimi ve kontrolü için oluşturulan mekanizma olan IACS, çiftçilere verilen desteklerin doğru bir şekilde ödenmesini ve destek için yapılan başvuruların yönetimini ve kontrolünü sağlamaktadır. Daha önceki bölümde detaylı bir şekilde anlatılan bu sistemin Türkiye boyutuna bakıldığında ise, sistemin kurulması aday ülkelerde topluluk yardımlarının kullanılabilmesi için öncelikli koşul olduğundan dolayı önem taşımaktadır. Zira bu çabaya yönelik olarak TRGM bünyesinde "Türkiye'de Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin Oluşturulması" ve bu sistemin kurulabilmesi için gerekli olan sistemlerden biri olan "Arazi Parsel Tanımlama Sistemi'nin Kurulması" AB projeleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, fonksiyonel bir IACS kurabilmek amacıyla, IACS'in unsurları olan bilgisayar destekli veri tabanı, arazi parsel tanımlama sistemi, ödeme haklarının tanımlanması ve kaydına yönelik sistem, destek başvuruları, entegre kontrol sistemi ve destek başvurusunda bulunan her çiftçinin kimliğinin kaydedilmesi için tek bir sistem kurma çalışmaları devam etmektedir.

İlk unsur olan bilgisayar destekli veri tabanı sistemi, Türkiye'de mevcut ÇKS ve Tarımsal İşletme Kayıt Sistemi'nden (TİKAS) oluşmaktadır. ÇKS, çiftçilerin arazi ve üretim beyanlarıyla oluşturulan ve Bakanlık onayından sonra verilerin sisteme girilmesiyle oluşturulan bir veri tabanıdır. TİKAS ise tarımsal işletmelerin adres ve kimlik bilgileri ve

işletme büyüklüğünü belirleyen bilgilerin yer aldığı bir veri tabanıdır.¹⁰⁷ Her iki sistem de, desteklerin doğru bir şekilde ödenmesi kapsamında kullanılan geçiş sistemleri niteliğindedir ve IACS'in tamamen kurulması sonrası bu sistemin içine entegre edileceklerdir.

2.3.1.1. Arazi Parsel Tanımlama Sistemi (LPIS)

IACS'in en önemli bileşeni niteliğinde olan arazi parsel veri tabanı, uydu görüntüleri ve orto-görüntü (orthophoto) ile oluşturulmuş elektronik bir harita ve coğrafi bilgi sistemleri uygulamaları temelinde yapılandırılmaktadır.¹⁰⁸ Türkiye'de bu sistem, proje uygulama aşamasında olan LPIS Projesi ile hayata geçirilecektir.

AB'ye uyum sürecinde gerçekleştirilmesi taahhüt edilen konulardan biri ve IACS'in en önemli bileşeni olan LPIS Sayısallaştırma Projesi'nin ön şartı olan "Tarım Alanlarının Tanımlanması ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin Nasıl Geliştirileceğine Yönelik Strateji Belgesi" hazırlanmış ve Mayıs 2010 tarihinde "Ulusal Strateji Belgesi" olarak onaylanmıştır. Böylece LPIS Projesi'nin gerçekleşmesinin önündeki engel de kalkmıştır. Bu aşamadan sonra LPIS Proje Fişi oluşturulmuş ve Proje IPA 2010 kapsamında kabul edilmiş ve projeyi kapsayan Finansman Anlaşması Eylül 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece projeye ilişkin teknik yardım, personel ve eğitim ihtiyaçları belirlenmiş ve proje fişi hazırlanmıştır.¹⁰⁹

Projenin ilk bileşeni olan orto-görüntülerin elde edilmesi 1 Ekim 2014 tarihinde ve ikinci bileşeni olan elde edilen orto-görüntülerin coğrafi veri kalitesi ve tutarlılığına ilişkin denetim sağlamayı öngören dışsal kalite kontrolü için ise proje 14 Ekim 2014 tarihi itibarıyla başlatılmıştır. Projenin iki lottan oluşan üçüncü bileşeni LPIS Sayısallaştırma Projesi ise 19 Aralık 2014 tarihinde başlatılmış olup, proje süresince coğrafi veri tabanının oluşturulması, topolojik kontrollerin yapılması, tarım arazilerinin sayısallaştırılması

---

¹⁰⁷ Tarımsal İşletme Kayıt Sistemi, <http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/tikas/tikas.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2015)

¹⁰⁸ İsmail Hakan ERDEN, Türkiye'de Fonksiyonel Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin Kurulması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma, **Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi**, 2008, s.32.

¹⁰⁹ Entegre İdare ve Kontrol Sistemi Çalışmaları, <http://www.tarsey.gov.tr/sayfa/entegre-idari-kontrol-sistemi-calismalari> (Erişim Tarihi: 05.06.2015)

öngörülmüştür. Bu gelişmeler ışığında IACS sisteminin 2016 yılı sonunda kurulması hedeflenmektedir.

2.3.1.2. Hayvan Kimlik ve Kayıt Sistemleri

Hayvanların sağlıklı bir biçimde kayıt altına alınması, mevcut hayvan varlığının belirlenmesi ve şap, sığır vebası gibi ciddi hayvan hastalıklarını yayan ve bu sebeple ülke ekonomisine zarar veren kaçak hayvan girişini engellemek amacıyla ülkemizde hayvan kayıtlarını tutmak üzere bazı sistemler kurulmuştur.

Bu sistemlerden ilki büyükbaş hayvanların kayıt altına alınması çalışmaları kapsamında 2001 yılında çalışmalarına başlanan ve 2006 yılında devreye giren Türkvat yazılım sistemidir. Bahse konu sistemin oluşturulabilmesi için öncelikle 4 Haziran 2000 tarihinde “Geviş Getiren Büyükbaş Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği” yayımlanmış ve akabinde 1 Eylül 2001 tarihinde, hayvan hareketlerinin ve hayvan hastalıklarının daha etkin kontrolünün sağlanması; sağlık, ıslah ve destekleme ödeme kayıtlarının düzenli bir biçimde tutulabilmesi amacıyla büyükbaş hayvanların kayıtlarının tutulduğu Veteriner Bilgi Sistemi (VETBİS) oluşturulmuştur. AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında 2002 yılında yayımlanan “Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği”¹¹⁰ ile AB’ye tam uyum gözetilmiş olup, nihayet 2006 yılında verilerin daha düzenli bir şekilde kayıt altında tutulduğu Türkvat yazılımı işletilmeye başlanmış ve VETBİS verileri Türkvat’e aktarılmıştır. 2010 yılında ise Türkvat sistemi AB’ye tam uyumlu olacak şekilde yenilenmiş ve güncellenmiştir.¹¹¹ Bu kapsamda, 5996 Sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu”na yönelik hazırlanan ve 2 Aralık 2011 tarih ve 28130 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği”¹¹² ile bu sistemlerin AB’ye uyumlu olan halleri resmîyet kazanmıştır.

Diğer bir sistem olan Koyun ve Keçi Kayıt Sistemi ise, koyun ve keçi türü hayvanların küpelenerek kayıt altına alınması amacıyla, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri,

¹¹⁰ Bahse konu yönetmeliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/Eskiler/2002/07/20020728.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 05.06.2015)

¹¹¹ GKGM Bilgi Notu.

¹¹² Bahse konu yönetmeliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111202-9.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 05.06.2015)

Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na ilişkin hazırlanan ve 2 Aralık 2011 tarih ve 28130 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren “Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği”¹¹³ ile birlikte faaliyete girmiştir.

---

¹¹³ Bahse konu yönetmeliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111202-8.htm> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 05.06.2015)

3. AB SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE UYGULANABİLİRLİĞİ

3.1. Türkiye'nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyum Durumu

Tarım açısından uygun iklim ve coğrafyaya sahip, tarımsal nüfusu ve işgücü üst seviyelerde olan ve AB üyeliğine aday olan Türkiye için OTP oldukça önem taşımaktadır. Çünkü ancak OTP'ye uyum sonrası Türkiye ile AB arasında tarım ürünlerinde serbest dolaşım mümkün olacaktır. Bu durum, Türkiye gibi tarım ürünleri açısından zengin bir ülkenin, AB gibi önemli bir pazara yönelik ihracat potansiyelini de olumlu yönde etkileyecektir. Bu sebeple, üyelik süresince Türkiye, diğer tüm alanlarda olduğu gibi, tarım alanında da köklü reformlar gerçekleştirmek suretiyle, AB'ye tam uyumu hedeflemektedir. Bu sürecin elbette ülkemiz tarım politikaları üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Bu bölümde bu etkiler anlatılacaktır.

3.1.1. 1999 Öncesi Dönem

Türkiye ile AB arasında tarım alanındaki ilişkiler, 1963 yılında imzalanan ve 1964 yılında yürürlüğe girmiş olan Ankara Anlaşması¹¹⁴ ile şekillenmeye başlamıştır. Bu Anlaşma ile Türkiye ve AET arasında Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Nihai Aşama olmak üzere aşamalı biçimde bir gümrük birliği kurulması öngörülmüştür. Türkiye için Geçiş Dönemi'nde ham tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık ihracatının önemi göz önünde bulundurulup, Anlaşma'nın geçici protokolünün 2.maddesinde bu ürünlere ilişkin tarife kotaları belirlenmiştir. Böylece AB ile ticaretimizde uygulanmakta olan tercihli ticaret rejiminin temeli oluşturulmuştur.

---

¹¹⁴ Bahse konu anlaşma metni ve geçici protokollerine <http://www.dtd.org.tr/files/uluslararası/abankaraantlascca7masc4b1pdf.pdf> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

Anlaşma'da öngörülen “Hazırlık Dönemi”nin sona ermesi ile 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol'de¹¹⁵ ise “Geçiş Dönemi”nin hükümleri ve tarafların yükümlülükleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin OTP tedbirlerini dönem sonunda alabilmesi için tarım politikasını OTP'ye uyumlaştırması öngörülmüş olup, bu süreçte uyumlaştırılması tespit edilen unsurları tarafların birbirlerine bildirmesi; Ortaklık Konseyi'nin 22 yıllık dönem sonunda Türkiye'nin OTP tedbirlerini aldığını belirlemesini takiben, tarım ürünlerinin serbest dolaşımına yönelik hükümlerin belirleneceği belirtilmiştir. Protokol ile ayrıca ülkemiz menşeli birçok tarım ürünüde kademeli gümrük vergi muafiyeti öngörülmesi suretiyle tercihli ticaret rejiminin kapsamı genişletilmiştir.

1995 yılında ise Geçiş Dönemi'nin tamamlanması sonucu 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı¹¹⁶ ile birlikte gümrük birliği oluşturulmuş ve Kararın 25.maddesi uyarınca, Türkiye'nin tarım ürünleri serbest dolaşımı için gereken OTP önlemlerini alması ve tarım politikasını buna göre uyarlaması öngörülmüştür. Aynı Kararın 27.maddesi uyarınca ise Ortaklık Konseyi'nin Türkiye'nin OTP'ye uyumu için gerekli önlemleri aldığını tespit etmesinden sonra Topluluk ile Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması için gerekli hükümleri kabul edeceği belirtilmiştir.

Bunların yanı sıra, bu dönemde değinilmesi gereken bir diğer önemli belge de İlerleme Raporu'dur. AB, katılım sürecine dahil olan aday ve potansiyel aday ülkelerin, müktesebata uyum durumunu, her ülke için müstakil olarak yayımladığı İlerleme Raporları vesilesi ile tespit etmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporları, aday ve potansiyel aday ülkelerin müktesebatı benimseme ve uygulama kapasitelerindeki düzeyi göstermesi bakımından yüksek önemi haiz belgelerdir. Türkiye için ilk İlerleme Raporu, 1998 yılında düzenlenen Cardiff Zirvesi'nde alınan kararı müteakiben, 4 Kasım 1998 tarihinde yayımlanmıştır. Bu tarihten itibaren her yıl, Türkiye için İlerleme Raporu yayımlanmakta ve Türkiye'nin mevzuat uyumu konusundaki mevcut durumu tespit edilmektedir.

---

¹¹⁵ Bahse konu protokol metnine <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-ekonomik-toplulugu-ile-turkiye-arasinda-ortaklik-iliskisi-kurulmasina-dair-anlasmaya-katma-protokol---23-kasim-1970.tr.mfa> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

¹¹⁶ Bahse konu karara <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birliigi-karari.tr.mfa> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

İlki 1998 yılında çıkan İlerleme Raporu'nda¹¹⁷, Türk ekonomisinin geniş ve verimsiz bir tarım sektörü olduğu, tarım sektöründe birçok küçük işletmenin bulunduğu ve AB'ye üyelik durumunda bu işletmelerin, AB tarımının rekabetine dayanamayacakları; Türk ekonomisinin güçlendirilmesi için kamu harcamalarının azaltılması gerektiği ve bu sebeple de tarım sektörü kredilerinde sübvansiyon düzeyinin de aşamalı olarak azaltılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca tarımsal ürünlerde fiyatların belirlenmesinde devletin KİT'ler üzerindeki etkisi de sorgulanmış ve tarıma yönelik çok fazla fiyat desteği, müdahale fiyatları, sübvansiyonlu girdiler, yatırım kredisi, özel ödemeler, üretim primleri ve devlet yardımları olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda müdahale fiyatlarının önemli biçimde arttığını; sermaye malları, sulama teçhizatı, gübre, tohum, böcek öldürücü ilaçlar ve yem dahil bitkisel üretim ve hayvancılık girdileri için sağlanan sübvansiyonların, 1994'ten 1997 yılına kadar olan dönemde on kat artış gösterdiğini ve soğan, domates, patates, elma ve turuncgiller ihracatına devlet desteği verildiği belirtilmiştir.

1999 yılında çıkarılan İlerleme Raporu'nda¹¹⁸ ise, tarım sektöründe nispeten yüksek destek ve koruma politikalarının devam ettiği; destek artışlarının en çok tahıllar, şeker ve sığır etinde olduğu bildirilmiştir.

3.1.2. 1999-2005 Arası Dönem

10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi'nde, AB'nin Türkiye'ye adaylık statüsü vermesi ile birlikte Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit konumda sayılmıştır. Bu da Türkiye'nin diğer aday ülkeler gibi katılım öncesi stratejiden yararlanmasına olanak tanımıştır. Böylece Türkiye'nin üyelik yolundaki çalışmalarını desteklemek amacıyla özel bir mali yardım paketinden yararlanmasının da önü açılmıştır. Komisyon, Türkiye'nin adaylık statüsü kazanması ile birlikte Türk mevzuatının Topluluk mevzuatı ile uyumunun sağlanması için müktesebatın incelenmesi sürecini hazırlamakla görevlendirilmiştir.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 09.06.2015)

¹¹⁸ Bahse konu belgeye

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 11.06.2015)

¹¹⁹ ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası**, "AT ile İlişkiler", Cilt II, 2001, İstanbul, sf.351.

2000 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda¹²⁰, Türkiye'nin fiyat enflasyonlarına son vermek amacıyla destekleme fiyatlarını enflasyon hedefine uygun olarak azaltması ve tarım sektöründeki sübvansiyonlu kredilere son vermesi olumlu karşılanmış olup, tarım sektörünün rekabet gücünün ve sürdürülebilirliğinin artırılması için hedefin, çiftçiler için doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi olması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, tarımdaki destek ve koruma politikalarının hala yüksek düzeyde oldukları da Raporda yer alan bilgiler arasındadır. Bunların yanı sıra Raporda, çiftlik sübvansiyonlarının yılda 4 Milyar Avro'yu bulduğu bildirilmiştir. Bu rakamın Türkiye'yi reform politikası geliştirmeye yönelttiği ve bu çerçevede IMF ile imzalanan anlaşma sonucu Türkiye'nin mevcut destek politikalarını kademeli olarak kaldırmak ve yerine, yoksul çiftçilere yönelik bir doğrudan gelir desteği sistemi getirmek; Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine (TSKB) tam özerklik vermek; kredi ve gübre sübvansiyonlarını kademeli olarak kaldırmak ve tarımsal gıda sektöründeki KİT'lerden bazılarını özelleştirmek gibi taahhütlerini AB'nin olumlu karşıladığı görülmektedir. Zira Türkiye, bu tarihten sonra TEKEL, Çaykur, Türkşeker gibi tarım sektöründe faaliyet gösteren KİT'leri özelleştirmiştir.¹²¹ Raporda ayrıca, fındık, çay, şeker pancarı ve tütünde üretim fazlalarını azaltmak amacıyla alternatif ürün yetiştirilmesi kapsamında oluşacak gelir kaybı için telafi edici fonların verilmesi ve bu politikanın etkili olması ile birlikte sistemin tüm Türkiye'ye uygulanabileceği vurgulanmıştır. Son olarak yapılan değerlendirmede, Türkiye'de mevcut tarımsal destek sisteminin, müdahale ve girdi sübvansiyonları yoluyla esasen piyasa fiyat desteği üzerine odaklanmış olması ve AB'de esas amacın doğrudan ödemeler sisteminin yerleştirilmesi olması sebebiyle birbirlerinden oldukça farklı olduğu; Türkiye'de doğrudan gelir desteğine sınırlı miktarda bütçe ayrıldığı fakat Türkiye için birinci önceliğin aslında bu destek sistemini kurmak ve bu sistemin işlerlik kazanabilmesi için de AB'ye uyumlu arazi kayıt sistemini kurmak olduğu vurgulanmıştır.

Bu tarihten sonra Türkiye için önem taşıyan bir diğer belge de KOB olmuştur. Helsinki Zirvesi sonrası yayımlanan sonuç bildirisi, Türkiye için AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin koşulları öngören bir KOB hazırlanmasını ve bu belgeye paralel olarak Türkiye tarafından da bir Ulusal Program hazırlanmasını öngörmüştür. Bu belgenin

---

¹²⁰ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 11.06.2015)

¹²¹ Tarım Alanındaki Özelleştirmeler, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/b98dc0dbafde48e_ek.pdf?tipi=14 (Erişim Tarihi: 20.07.2015)

amacı, Türkiye'nin adaylık sürecinde AB mevzuatına uyum için yerine getirmesi beklenen hususları belli bir takvime oturtmak ve bu sürecin mali ve teknik yardımlarla desteklenmesi için belli bir çerçeve oluşturmaktır.¹²²

Bu şartlar altında Türkiye'nin OTP'ye uyum konusundaki mevcut yükümlülükleri, ilk kez 8 Mart 2001 tarihinde yayımlanan KOB¹²³ ile açıklanmıştır. Bahse konu belgede, tarımla ilgili olarak kısa vadede, işler halde bulunan bir toprak kayıt sistemi, hayvan tanımlama sistemi ve bitki sertifikası sisteminin geliştirilmesi ve tarım piyasalarının izlenmesi için idari yapıların geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Bu kapsamda, Topluluğun hayvan ve bitki sağlığı mevzuatının uyumlaştırılması için uygun bir stratejinin hazırlanması ve laboratuvar testleri, kontrol düzenlemeleri ve kurumları başta olmak üzere uygulama kapasitesinin yükseltilmesi öngörülmüştür.

Bu belgeye Türkiye'nin cevabı niteliğinde olan ve AB'ye uyum kapsamında yapmayı hedeflediği yasal ve idari düzenlemelerin yer aldığı Ulusal Program'ın¹²⁴ ilki, 2001 yılında yayımlanmıştır. Bu Program kapsamında, Türk tarımının OTP'ye uyumu sonrası Türkiye ile Birlik arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanacağı ve uyumlaştırılacak politikaların yalnızca tarım sektörü konusunda değil, dış ticaretten işletme yapılarına, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikalarından mali politikalara kadar birçok konu üzerinde etkili olacağı vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye'de mevcut kaynakların, AB tarımını tamamlayıcı nitelikte olduğu, fakat tarımsal işletmelerin kullandığı arazilerin küçük ve parçalı yapısı, teknoloji yetersizlikleri, düşük verimlilik gibi sorunlar olduğu tespit edilmiş olup, bu sorunların olası üyelik durumunda Türkiye'nin tarımsal üretiminde olumsuzluklar yaratacağına, bu sebeple üyelik öncesi uyumun çok önemli olduğuna değinilmiştir. Bu kapsamda, yapılacak düzenlemelerin, öncelikle arazilerin toplulaştırılmasına yönelik olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, şimdiye kadar yapılan arazi toplulaştırması çalışmalarının yetersiz kaldığı vurgulanmıştır. Bu hususta toplulaştırma çalışmalarının yalnızca parçalanmış arazilerin birleştirilmesi, köy

---

¹²² A.g.e. sf.355.

¹²³ Bahse konu belgeye

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 15.06.2015)

¹²⁴ Bahse konu programa <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 11.06.2015)

yenilemesi, tarla içi hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla değil, aynı zamanda işletmelerin arazi varlıklarını optimum büyüklüğe çıkarmayı da amaçlaması gerektiği vurgulanmıştır.

Bunların yanı sıra, uygulanan destek programları ile üretici gelirlerinde yeterince istikrar sağlanamadığı, dünya fiyatları üzerinde olan destekleme alım fiyatlarının bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine sebep olduğu, dolayısıyla üretim fazlalarının ve bütçeye yüksek stok maliyeti olduğu da mevcut olumsuzluklar arasında sayılmıştır. Bu olumsuzlukların giderilmesi için ise, çiftçilere yönelik doğrudan gelir desteği pilot projesinin başlatıldığı bildirilmiş olup, bu projenin diğer illere yaygınlaştırılması, üretici gelirlerinin yükseltilmesi ve istikrarın ön planda tutulması, tarım politikalarının DTÖ Tarım Anlaşması ve AB'ye tam üyelik süreci yükümlülükleri gözetilerek şekillendirilmesi, ÇKS, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA), tapu-kadastro ve coğrafi bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, tarım sektörü ile ilgili konuları düzenleyen Tarım Çerçeve Kanunu çıkarılması, kırsal ve tarımsal örgütlerin OTP yükümlülüklerini yerine getirebilecek şekilde güçlendirilmesi, yönetim ve idari bakımından bağımsız bir yapıya kavuşturulması gibi taahhütler verilmiştir.

Bu tedbirler çerçevesinde, tarım ve ekonomi çıkarları gözetilmek suretiyle Türkiye'nin OTP'yi en iyi şekilde uygulamasına imkan verecek biçimde uyum sağlama çalışmalarını yürütmesi ve bu kapsamda ilk aşamanın bitki-hayvan sağlığı kuralları, taze işlenmiş meyve ve sebze, su ürünleri, zeytinyağı ve şeker olacağı; ikinci aşamada hububat, pirinç, ayçiçeği, soya, kolza, keten-kenevir, nişastalık patates ve son aşamada ise hayvancılık başta olmak üzere diğer tarımsal konularda uyumun gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Programda ayrıca Türkiye'de toprak ve su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve tekniğe uygun biçimde kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Programda, uyumlaştırılması gereken diğer bir konu olarak "Tarımsal Üretici Birlikleri Mevzuatı"nın bulunmaması gösterilmiştir. Zira, çiftçilerin kooperatifler, ziraat odaları, birlikler, vakıflar ve dernekler şeklinde örgütlenmelerini sağlayacak hukuki altyapı bulunmasına rağmen, AB normlarına uygun üretici birlikleri mevzuatı bulunmamaktaydı. Bu bağlamda, üretici birliklerinin güçlendirilmesi amacıyla, konuya ilişkin bir kanun tasarısı Başbakanlığa gönderilmiş olmasına karşın, kanun ancak ileri bir tarihte, 06.07.2004 tarihli ve 25514 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Programda son olarak, 2000 yılında bir pilot proje olarak başlatılan ve 2001 yılında tüm Türkiye’ye yayılması amaçlanan “Çiftçilere Doğrudan Gelir Desteği Uygulaması”nın aktif bir şekilde işletilebilmesi için kurulması gereken ÇKS’nin kullanılacağı belirtilmiş; fakat tam uyumun sağlanması amacıyla fonksiyonel bir IACS sisteminin kurulması da hedeflenmiştir.

Bu kapsamda başlatılan çalışmalar, 2001 yılında sonuçlanmış ve 21.06.2001 tarih ve 24439 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2001/15 sayılı “Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılması ve Bu Amaçla Oluşturulacak Çiftçi Kayıt Sistemine İlişkin Uygulama Tebliği” ile doğrudan gelir desteği sistemi tüm Türkiye’de uygulanmaya başlamıştır. Bu Tebliğ uyarınca ödemelerin, Tebliğde yer alan usul ve esaslara göre, çiftçilere işledikleri tarım alanlarının büyüklüğü dikkate alınarak yapılacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte Tebliğ’de doğrudan gelir desteği için başvuran çiftçilerden alınacak çiftçi kayıt formlarının örnekleme yöntemiyle belirlenecek il, ilçe ve köylerde yapılacak denetimler vasıtasıyla doğrulanmasından sonra bir ÇKS oluşturulacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, ARIP’ten aktarılan fonlar ile desteklenen bir ÇKS oluşturulmuştur. 2001 yılında yalnızca çevrimdışı olarak kullanılabilen sistem, 2002 yılında çevrimiçi hale dönüştürülmüş ve her yıl çıkarılan uygulama Tebliğleri ile ÇKS’nin kapsadığı veri çeşitleri (ürün bilgileri, sulama durumu, örgütlü çiftçi sayısı vs. gibi veriler) artmıştır.

2001 yılında çıkarılan İlerleme Raporu’nda¹²⁵, tarım sektöründe devlet etkisinin azaltılmış olduğu, fiyat destekleme sisteminin aşamalı olarak kaldırılıp yerine doğrudan gelir desteği sisteminin getirilmesi sürecinde hükümetin Nisan 2001’de aldığı doğrudan gelir desteği sisteminin ülke genelinde uygulanması kararı ve bu kapsamda çıkarılan Tebliğ, tütün ve şeker piyasalarında mevcut serbestleşme, buğday desteklerinin azaltılması, tarım satış kooperatiflerini özertleştirme ve kamu bankalarındaki siyasi etkinin kaldırma çabaları olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte EAGGF ve diğer mekanizmalara ilişkin tedbirlerin uygulanmasına yönelik faaliyetlerin başlatılmaması, raporda yer alan olumsuz değerlendirmeler arasındadır.

---

¹²⁵ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 15.06.2015)

2003 yılında yayımlanan KOB'da¹²⁶ tarım ile alakalı olarak, kısa vadede tarım reformuna devam edilmesi, özellikle tütün ve şeker alanında piyasanın serbestleşmenin sürdürülmesi, Türkiye'nin IACS sisteminin ana unsurlarından olan hayvan kayıt sistemi kurulması kapsamında 2001 yılında başlattığı büyükbaş hayvanların kayıt altına alınması çalışmalarının sonuçlandırılması ve sistemin LPIS gibi diğer unsurları için çalışmalara başlanması gibi öncelikler bildirilmiştir. Bunun yanı sıra belgenin orta vadeli hedefleri arasında ise, IACS sisteminin kurulmasının tamamlanması, ortak piyasa düzenlerinin kurulması ve tarımsal piyasaların gözetimi için gerekli yasal temelin ve idari mekanizmaların kabul edilmesi gibi öncelikler yer almaktadır.

Bu belgeye cevaben oluşturulan 2003 yılı Ulusal Program'ında¹²⁷ ise, ilk Ulusal Program'ın yayımlandığı tarih olan 24 Mart 2001'den beri Türkiye'nin AB mevzuatına uyumuna ilişkin yapmış olduğu düzenlemeler bildirilmiştir. Belgede yer alan öncelikler listesinde ise, OTP'ye uyum için desteklerle ilgili bir takım unsurlar da yer almıştır. Bu unsurlar arasında, IACS sisteminin temel unsurlarının oluşturulması, ÇMVA'nın kurulması ve EAGGF'ye yönelik idari yapıların oluşturulması; hububat ve çeltik, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze, zeytinyağı, şarap, tütün ve şeker için ortak piyasa düzenlerinin kurulması ve tarım piyasalarının etkin biçimde izlenmesine yönelik yasal dayanağın ve idari yapılar ve uygulama mekanizmalarının oluşturulması da yer almaktadır. Dolayısıyla bu hususlar, 2003 yılı için AB mevzuatına uyumlaştırılacak öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir.

Belirtilen bu unsurlara uyum kapsamında öncelikle IACS hususuna uyum sağlamak amacıyla 2001 yılında Arazi ve Çiftçi Kayıt Sistemi Projesi'nin başlatıldığı vurgulanmıştır. IACS'ın diğer temel unsurlarından olan hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydı konusunda uyum açısından ise, 4 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği kapsamında bir veritabanı kurulduğu, hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydına başlandığı, bahse konu Yönetmelik'in 2002 yılında AB mevzuatına daha ileri düzeyde uyumu sağlamak üzere revize edildiği iletilmiştir. IACS sisteminin kurulmasına ilişkin olarak ayrıca, Türkiye-AB

---

¹²⁶ Bahse konu belgeye

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 15.06.2015)

¹²⁷ Bahse konu programa <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&l=1> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi: 15.06.2015)

Mali İşbirliği 2004 programlama yılı çerçevesinde “Türkiye’de AB ile Uyumlu Olacak Şekilde Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin Kurulmasına Yönelik Arazi Parsellerinin Tanımlanarak Nitelikleri ile Birlikte Kayıt Altına Alınması için Master Plan Hazırlama” Projesi sunulmuştur. Bu proje ile IACS ve LPIS ile ilgili hususların AB mevzuatı ile uyumlu olacak biçimde düzenlenmesi, IACS uygulama mevzuatının hazırlanması hedeflenmiştir.¹²⁸

Bunların yanı sıra, ÇMVA kurulması için çalışmaların devam ettiği de vurgulanmıştır. EAGGF’ye yönelik idari yapıların oluşturulması için ise ilgili mevzuata uyumun yalnızca üyelik vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği bununla birlikte, katılım öncesinde bu fonların kullanımı ve yönetimini sağlayacak idari yapıların ve uygulama mekanizmalarının ortaya konulması; bu amaçla da, EAGGF konuları kapsamında gerekli harcama ve düzenlemeleri gerçekleştirecek bir Ödeme Ajansının kurulması gerektiği belirlenmiştir. Fakat diğer aday ülkelerde bu konudaki yapılanmanın, Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı (SAPARD) çerçevesinde verilen fonların idaresinden sorumlu bir SAPARD Ajansı kurma şeklinde olduğu ve üyelikle birlikte bu kurumların Ödeme Ajansları’na dönüştüğü; Türkiye için henüz bu tarz bir programın uygulanmaya başlanmaması sebebiyle de bu maddeye uyumun halihazırda gerçekleştirilemeyeceği ifade edilmiştir.

3.1.3. Müzakere Süreci

17 Aralık 2004 tarihinde düzenlenen Brüksel Zirvesi’nde AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası yaşanmış ve bahse konu Zirve’de Türkiye’nin siyasi kriterleri yerine getirdiği belirtilerek, 3 Ekim 2005’te müzakerelerin başlamasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg’da yapılan Hükümetlerarası Konferans sonucu Türkiye ile AB arasında müzakereler resmen başlatılmıştır.

Başlatılan müzakere sürecinin temel çerçevesini, yine aynı tarihte yayımlanan Müzakere Çerçeve Belgesi belirlemektedir. Söz konusu Belge, müzakerelerde izlenecek yöntemi ve müzakere başlıklarını, bir başka deyişle fasıl başlıklarını belirlemektedir.

---

¹²⁸ Ferit Ömer TİRYAKİOĞLU, Avrupa Birliği’nde Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2003, sf.73.

Müzakere Çerçeve Belgesi'nde 35 müzakere faslı belirlenmiştir. Müzakere süreci Müzakere Çerçeve Belgesi'nde öngörüldüğü üzere, Türkiye'nin müzakere fasıllarındaki mevcut durumunun tespit edilmesi amacıyla, 2005 yılında başlatılan Tarama Toplantıları ile devam etmiştir. Tarama Toplantıları iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama Avrupa Komisyonu temsilcilerinin ilgili faslın kapsamını Türk tarafına aktardıkları ve Tanıtıcı Tarama adı verilen süreçtir. İkinci aşama ise Türk kamu kurumları temsilcilerinin, ilgili fasıllarda mevcut uyum durumlarını Avrupalı muadillerine aktardığı ve Ayrıntılı Tarama adı verilen süreçtir. Bu iki aşamalı toplantılar sonucunda Türkiye'nin ilgili alanda gerçekleştirmesi gereken reformların Komisyon tarafından hazırlanan Tarama Sonu Raporları vesilesi ile tespit edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin ilgili müzakere faslında AB'ye uyum için gerçekleştirmesi gereken reformları tespit eden Tarama Sonu Raporları, aynı zamanda müzakere süreci için yüksek önem taşıyan belgelerdir. Komisyon, Tarama Sonu Raporları'nda ilgili faslın müzakereye açılması için "Açılış Kriterleri" belirleyebilmektedir. Komisyon tarafından hazırlanan Tarama Sonu Raporları'nın Türkiye'ye iletilmesinin ardından, eğer açılış kriterleri belirlenmemişse ya da belirlenen açılış kriterleri yerine getirilmişse, Türkiye tarafından ilgili fasıl için uyum sürecinin anlatıldığı Müzakere Pozisyon Belgesi hazırlanmakta ve Komisyon'a iletilmektedir. Belgede Türkiye'nin öngördüğü planın olumlu bulunması halinde ilgili müzakere faslı müzakereye açılmaktadır. Müzakere faslına yönelik olarak, Konsey, "Kapanış Kriterleri" de getirebilmektedir.

Bakanlığımız görev alanına giren Fasıl 11 "Tarım ve Kırsal Kalkınma", Fasıl 12 "Veterinerlik Gıda Güvenilirliği ve Bitki Sağlığı" ve Fasıl 13 "Balıkçılık", Müzakere Çerçeve Belgesi'nde yer alan 35 müzakere başlığı arasında sayılmıştır. Bahse konu 3 müzakere faslında gerçekleştirilen tarama toplantıları ile ilgili tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3.1: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Sorumluluğundaki Müzakere Fasıllarında Tarama Toplantıları

Fasıl Başlığı	Tanıttıcı Tarama	Ayrıntılı Tarama
11- Tarım ve Kırsal Kalkınma	5-8 Aralık 2005	23-26 Ocak 2006
12- Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	9-15 Mart 2006	24 - 28 Nisan 2006
13- Balıkçılık	24 Şubat 2006	31 Mart 2006

Kaynak: AB Bakanlığı¹²⁹

Bu süreçte bahsedilecek bir önemli gelişme de AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin 11 Aralık 2006 yılında almış olduğu, Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirene kadar 8 faslın müzakereye açılmaması ve müzakereye açılan herhangi bir faslın geçici olarak kapatılmaması kararıdır. Müzakereye açılması engellenen fasıllar arasında, Bakanlığımız görev alanına giren Fasıl 11 ve Fasıl 13 de bulunmaktadır.¹³⁰

Daha önce bahsedildiği üzere Tarama Sonu Raporları'nda ilgili faslın müzakereye açılması için Açılış Kriterleri belirlenmektedir. Bu kapsamda Fasıl 11'e ilişkin açılış kriterleri aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır;

- Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı- Kırsal Kalkınma (IPARD) Ajansı'nın akreditasyonu,
- Tarım istatistiklerinin iyileştirilmesine ilişkin stratejinin hazırlanması,
- Canlı hayvan ve et ticaretinde kısıtlamaların kaldırılması,
- Tarım arazilerinin kontrolü için arazilerin tespiti sistemi ve ÇKS'nin nasıl geliştirilebileceğine ilişkin bir stratejinin hazırlanması,
- Desteklerin üretimden bağımsız hale getirilmesine ilişkin strateji hazırlanması,
- Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi (Kıbrıs Şartı).

¹²⁹ Müzakere Sürecinde Mevcut Durum,

http://www.abgs.gov.tr/files/KAPB/web_tr_yatay_tablo_05_11_2013.pdf (Erişim Tarihi:15.07.2015)

¹³⁰ Müzakereye kapalı olan diğer fasıllar ise Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Taşımacılık Politikası, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler fasıllarıdır.

3.1.4. 2005 Sonrası Dönem

Kasım 2005'te yayımlanan İlerleme Raporu'nda¹³¹, Türkiye'nin Dünya Bankası desteği ile yürütmekte olduğu ARIP'de doğrudan gelir desteklerinin yanı sıra, geçiş dönemindeki çiftçilere yardım amaçlı olarak arazi toplulaştırması, köye dayalı katılımcı yatırımlar, tarım satış kooperatifleri ve birliklerin kurumsal olarak güçlendirilmeleri gibi tedbirlerin getirilmiş olması olumlu karşılanmıştır. Aralık 2004'te kabul edilen ve Tarım Kanunu'na temel oluşturması beklenen, tarımsal desteklemenin stratejik amaç ve araçlarını ortaya koyan 2006-2010 dönemi stratejisi de aynı şekilde olumlu karşılanan bir başka gelişme olmuştur. Bununla birlikte bu strateji ile toplam tarım bütçesi içinde %76 paya sahip olan doğrudan gelir desteklerinin, Türkiye'nin kendi kendine yeterli olmadığı ürünlerde prim desteklerinin artırılması amacıyla %45'e indirilecek olması raporda eleştiri konusu olmuştur. Zira bu uygulamanın yalnızca Türkiye'de son on yıldır uygulanmakta olan reform programına zarar vermesi değil, aynı zamanda OTP'nin yapısına da aykırı olduğu vurgulanmıştır.

2006 yılında çıkarılan KOB'da¹³² tarım ile alakalı olarak kısa vadede gerekli yasal tedbirlerin kabul edilmesi ve kırsal kalkınma konusunda AB araçlarına işlerlik kazandırılması için ilgili idari yapıların kurulması ve hayvan kayıt sisteminin AB'ye daha uyumlu hale getirilmesi gibi öncelikler bildirilmiştir. Bu kapsamda AB'den sağlanan kaynaklar da dahil olmak üzere kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri geliştirmek amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun¹³³, 18.05.2007 tarih ve 26526 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiş ve böylece Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kurulmuştur. Hayvan kayıt sistemine ilişkin olarak ise 2001 yılında oluşturulan hayvan kayıt sistemi, 2006 yılında AB ile uyumlu olacak şekilde güncellenmiş ve Türkvet veritabanı oluşturularak, tüm kayıtlar bu veritabanına aktarılmıştır.

---

¹³¹ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:15.07.2015)

¹³² Bahse konu belgeye

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:15.07.2015)

¹³³ Bahse konu kanuna <https://www.tkd.gov.tr/Content/File/Mevzuat/KurulusKanunu.pdf> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:15.07.2015)

Bu sırada çıkarılan ve daha önceki bölümde bahsedilen 5488 Sayılı Tarım Kanunu da Türkiye’de ilk defa tarım politikalarının çerçevesini çizmesi, AB’ye uyum sürecinde yürütülecek çalışmalardan doğacak ihtiyaçlar için gerekli idari ve hukuki düzenlemelerin yapılmasını öngörmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu dönemde ayrıca AB’ye üye olunması durumunda Ödeme Ajansı olarak kullanılacak bir kurumun oluşturulmasına yönelik çalışmaların başlatılmış olup, Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı¹³⁴’nda da buna ilişkin olarak “Tarım Ürünleri Piyasası Ödeme Ajansları Kanun”u çıkarılması öngörülmüş; fakat konuya ilişkin karar alınmadığı için çalışmalar sonuçlandırılmamıştır. Bu süreçte ayrıca, IACS sistemi kurulumuna ilişkin olarak yürütülmekte olan çalışmalara hukuki bir zemin sağlamak amacıyla, yine bahse konu Program’da bir Yönetmelik çıkarılması öngörülmüş olup, projenin tamamlanamaması sebebiyle Yönetmelik çıkarılmamıştır.

2007 yılında, Fasıl 11 için açılış kriterlerinden biri olan “desteklerin üretimden bağımsız hale getirilmesine ilişkin strateji hazırlanması ve Komisyon’a sunulması”na yönelik olarak çalışmalar başlatılmış olup, Bakanlığımız tarafından bir taslak Strateji Belgesi hazırlanmış; ancak diğer kurumlardan alınan görüşler doğrultusunda bu belgenin ilk aşamada bir ilerleme notu olarak sunulmasının daha doğru olacağına karar verilmiştir. Bununla birlikte diğer kurumlar ile birlikte yürütülen çalışmalar doğrultusunda, 2009 yılında belgeye son hali verilmiş ve belge Komisyon’a sunulmuştur. Komisyon, hazırlanmakta olan Strateji Belgesi’ne yönelik olarak, Türkiye’nin ileride uygulayacağı tarımsal destek politikalarının etki analizlerinin yapılması ve belgeye eklenmesini önermiştir. Bu kapsamda bir çalışma grubu oluşturulmuş ancak çalışmalar yetersiz kalmış ve konunun net olarak anlaşılabilmesi için 2011 yılı Tarım ve Balıkçılık Alt Komite Toplantısı’nda görüşülmesine karar verilmiştir.

---

¹³⁴ 2006 yılında çıkarılmış olan KOB sonrası bu kez Türkiye tarafından bir Ulusal Program hazırlanmamış olup bunun yerine tarama süreci sonrasında düzenleme yapılacak tüm fasılları kapsayan Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı hazırlanmıştır. Bahse konu programa <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=6&l=1> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi: 17.07.2015)

2007 yılında IPARD Ajansı olarak kurulan TKDK'nın henüz akredite olmaması sebebiyle, açılış kriteri yerine getirilmiş sayılmamıştır. Yine de bu durum 2008 yılında çıkarılan KOB'da¹³⁵ olumlu karşılanmıştır.

2008 yılı KOB'a cevaben oluşturulan 2008 yılı Ulusal Program'ında¹³⁶ yine aynı şekilde Türk mevzuatının AB'ye uyumunu sağlamak üzere yapılması öngörülen değişiklikler ve bu değişikliklere ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Desteklere ilişkin olarak ise Fasıl 12 ile alakalı kısımda AB ile uyumlu olarak büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi sisteminin işlerliğinin sağlanması ve koyun ve keçilerin hareketlerinin izlenmesi için uygun bir sistemin uygulanmaya başlanması hususunda Küçükbaş Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği'nin 2009 yılında çıkarılması taahhüdü verilmiştir. Bu Yönetmelik ise 2011 yılında çıkarılabilmektedir.

Bu dönemde doğrudan gelir desteklerinin uygulanmasına ilişkin sorunlar iyice artmış ve ÇKS'ye kayıtlı olan üreticilerin ekim yapmaları koşuluyla yararlanılabilen doğrudan gelir destekleri, koşul olarak yalnızca üretim yapılmasını içerdiği için zaman içinde üretim yapandan çok tarla sahiplerini desteklemeye dönüşmüştür. Ödeme yapılacak arazi büyüklüğü artırılmış; bu vasıta ile ödenen destek miktarı azaltılmaya çalışılmış olmasına rağmen yine de sistemde bozulmalar gerçekleşmiştir. Ayrıca bu uygulama, bölgeler, işletmeler ve ürünler arasında dengesizlik yaratmıştır. Ortalama işletme büyüklüğü daha fazla olan İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi bölgelerdeki üreticiler, diğer bölgelere oranla işletme başına daha fazla destek almışlardır.¹³⁷ Bu sebeple bütçedeki payı %78 olan doğrudan gelir destekleri 2008 yılında %45'e indirilmiş; bu durum 2008 yılı İlerleme Raporu'na¹³⁸ olumsuz bir gelişme olarak yansımıştır.¹³⁹ Doğrudan gelir destekleri, 2009 yılında tamamen kaldırılmıştır.

---

¹³⁵ Bahse konu belgeye

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:17.07.2015)

¹³⁶ Bahse konu programa <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=1> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:17.07.2015)

¹³⁷ YALÇINKAYA, A.g.e., s.112.

¹³⁸ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:18.07.2015)

¹³⁹ HATUNOĞLU, A.g.e. sf.45

2009 yılında yayımlanan İlerleme Raporu¹⁴⁰ ile tarım alanında yine sınırlı ilerlemenin söz konusu olduğu, bununla birlikte kayda değer tek gelişmenin 22 Ocak 2009 tarihli ve 27118 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş Ve Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik”¹⁴¹ ile birlikte ÇMVA’nın uygulanmasında 9 pilot ilde başarılı şekilde test edilmesi olduğu gözlenmiştir.

2010 yılındaki İlerleme Raporu’nda¹⁴² Türkiye’nin doğrudan gelir desteği sistemini 2009 yılında tamamen sonlandırması ve üretimle bağlantılı desteklere ağırlık vermesi konusunun Türkiye’nin uyum süreci için endişe yarattığı, Türkiye’nin AB’nin destekleme sistemine uyum sağlamaya yönelik bir strateji hazırlamasının olumlu karşılandığı fakat rapor döneminde bir gelişme kaydedilemediği, fındık için devlet müdahalesi yerine arazi bazlı ödemede önemli bir artış olması ve sığır, koyun ve keçi desteği ile ilgili olarak bir yönetmeliğin kabul edilmesi ile OTP tedbirlerine kısmen uyum sağlandığı dile getirilmiştir.

2011 yılında çıkarılan İlerleme Raporu¹⁴³ ile OTP’ye uyum konusunda birtakım gelişmelerin kaydedildiği, ÇMVA sisteminin 9 ilden 12 ile çıkarılmasının, olumlu bir gelişme olarak yansıdığı belirtilmiştir. Ayrıca araziye dayalı desteklerde ve hayvan başına yapılan ödemelerde bir miktar artış gözlenmesi, fark ödemelerinin azaltılması da olumlu gelişmeler arasında sayılmıştır.

Ayrıca, 2011 yılında düzenlenen Tarım Balıkçılık Alt Komitesi Toplantısı’nda destek stratejisi hazırlıkları da gündeme getirilmiş ve bu kapsamda konunun ayrıntılı biçimde ele alınabilmesi için Türkiye ve AB arasında teknik çalışma grubunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Bir çalışma grubu oluşturulmasına rağmen üreticilere

---

¹⁴⁰ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:18.07.2015)

¹⁴¹ Bahse konu Yönetmeliğe <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/01/20090122-2.htm> adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:18.07.2015)

¹⁴² Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:18.07.2015)

¹⁴³ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:20.07.2015)

doğrudan destek sistemine ilişkin OTP ile uyumlu bir strateji hazırlanmaması da 2012 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'na¹⁴⁴ olumsuz olarak yansımıştır. Bununla birlikte, 2012 yılında düzenlenen Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi Toplantısı'nda destek stratejisine ilişkin olarak bir etki değerlendirmesi yapılabilmesi için SEI¹⁴⁵ kapsamında bir Üretimden Bağımsız Desteklemenin Etki Değerlendirmesi İçin Kurumsal Kapasite Geliştirme Projesi yürütülmesi kararı alınmıştır. Bu kapsamda hazırlanan proje, 2012 yılında Komisyon'a sunulmuş olup, proje AB Delegasyonunca değerlendirilme aşamasındadır. Bu durum, 2013 yılında çıkarılan İlerleme Raporu'nda¹⁴⁶ olumlu bir gelişme olarak kaydedilmiştir.

Son olarak 2014 yılında çıkarılan İlerleme Raporu¹⁴⁷ ile ÇMVA sisteminin 54 ile yayılması ve bir sonraki yıl için 81 ile yayılmasına yönelik çalışmaların devam etmesi ve LPIS sisteminin geliştirilmesine yönelik adımların atılması olumlu karşılanmış olup, genel olarak yapılan değerlendirmede tarım alanında mevzuat uyumu konusunda düzensiz bir ilerleme gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Ayrıca tarımsal desteklere ilişkin stratejinin henüz hazırlanmamış olması da Türkiye'ye mevzuat uyumu konusunda getirilen eleştirilerden biri olarak sunulmuştur.

2008 yılı sonrası, Türkiye-AB ilişkilerinde müzakerelerdeki mevcut sorunlar sebebiyle Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'ye ilişkin bir KOB çıkarılmamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de de cevabi nitelikte bir Ulusal Program hazırlanmamıştır. Ulusal Program'ın yokluğunda, reform sürecinin disiplinli bir şekilde yürütülmesi amacıyla Türkiye'de, AB Bakanlığı koordinasyonunda ilgili Bakanlıklardan toplanan veriler ışığında UEP hazırlanmıştır. Bahse konu UEP, Kasım 2014-Haziran 2015 dönemini kapsayan İlk Aşama ve Haziran 2015-Haziran 2019 dönemini kapsayan İkinci Aşama'dan oluşmaktadır.

---

¹⁴⁴ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:20.07.2015)

¹⁴⁵ Kurumların proje hazırlama ve müktesebat uyum çalışmaları için kısa dönem teknik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla "AB Entegrasyon Sürecinin Desteklenmesi Faaliyetleri (Support Activities to Strengthen the European Integration Process- SEI) isimli proje, 2002 yılında AB Katılım Öncesi Mali Yardım Programları (IPA)'na dahil edilmiştir. Bu kapsamda sağlanan fonlar, öncelikle müktesebat uyum ve uygulama yükümlülüğü projeler için kullanılmaktadır.

¹⁴⁶ Bahse konu rapora

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:20.07.2015)

¹⁴⁷ Bahse konu rapora http://www.abgs.gov.tr/files/ilerlemeRaporlari/TR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:20.07.2015)

İlk Aşama'da¹⁴⁸ Kasım 2014-Haziran 2015 tarihleri arasında AB mevzuatı ile uyumlaştırılması öngörülen mevzuat yer almaktadır. Bu kapsamda, desteklere ilişkin olarak, AB ortak piyasa düzenleri kapsamında şeker sektörü için uygulanan düzenlemelere uyum sağlamayı amaçlayan Şeker Kanunu'nun, 2015 yılı I. döneminde çıkarılması uygun bulunmuştur. Belgede, Fasıl 11 ve 12'ye ilişkin uyumlaştırılması gereken mevzuatın içinde desteklerle ilgili başka bir husus bulunmamaktadır.

UEP'nin İkinci Aşaması'nda¹⁴⁹ ise Haziran 2015-Haziran 2019 tarihleri arasında AB mevzuatı ile uyumlaştırılması öngörülen mevzuat yer almaktadır. Bu kapsamda, destekler ile bağlantılı olarak, tarımsal ürünlerde ortak bir piyasa düzeni kurulmasına ilişkin 1308/2013 sayılı Tüzük'e uyum sağlanması öngörülmüştür. Bunu gerçekleştirmek amacıyla 2017 yılının II. dönemine kadar 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 5200 sayılı Üretici Birlikleri Kanunu ve 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunların değiştirilmesi ya da yeni ve/veya ilave bir düzenleme yapılması yoluyla, ülkemizde tarım sektöründe faaliyet gösteren üretici örgütlerinin AB'ye uyumlu güçlü bir örgütsel yapı kazanmaları ve üretici örgütlerinin yetkili kamu kurumu tarafından tanınmasına yönelik AB ile uyumlu bir sistem geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

UEP'de çıkarılması öngörülen bir diğer mevzuat, Tarımsal Desteklere Yönelik Çapraz Uyum Kurallarının Esaslarına İlişkin Yönetmelik'tir. Bu Yönetmeliğin amacı, AB desteklerinden faydalanma şartı olan hayvan refahı, bitki sağlığı, halk sağlığı ve çevre koruma ile ilgili kuralları içeren çapraz uyum kurallarını tesis etmektir. Konuyla diğer bir çalışma, çapraz uyum kurallarına ilişkin idari kapasitenin oluşturulmasıdır. Bu kapsamda, AB'de tarımsal desteklerin alınabilmesi için getirilen hayvan refahı, hayvan, bitki ve kamu sağlığı ve çevre ile ilgili kuralların uygulanması için gerekli idari kapasitenin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla da TRGM tarafından bir eşleştirme projesi hazırlanmış olup, proje seçim aşaması tamamlanmış ve kontrat hazırlama süreci başlamıştır. Bu çalışmaların da 2017 yılı II. döneminde sonuçlandırılması hedeflenmektedir.

---

¹⁴⁸ Bahse konu belgeye <http://www.ab.gov.tr/files/uepwebsontr.pdf> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:21.07.2015)

¹⁴⁹ Bahse konu belgeye <http://www.abgs.gov.tr/files/uepii.pdf> adresinden ulaşılabilmektedir. (Erişim Tarihi:21.07.2015)

Uyum kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan bir diğer çalışma, tarımsal ürünlerde ortak bir piyasa düzeni kurulmasına ilişkin 1308/2013 sayılı Tüzük uyarınca belirlenen ortak piyasa düzeni kurallarına uyuma yönelik yol haritasını belirlemek amacıyla “Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Stratejisi”nin hazırlanmasına ilişkin Bakanlığımız tarafından 2014 yılı IPA programlaması için sunulan proje teklifidir. Projenin 2017 yılı II. Döneminde tamamlanması beklenmektedir.

Fasıl 11 kapsamında destek ile alakalı uyum çalışmalarının sonucusu da LPIS hazırlıklarının tamamlanması ve ÇMVA sisteminin tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilmesidir. LPIS ile ilgili olarak yapılacak çalışmanın amacı daha önce ifade edildiği üzere, desteklerden faydalanabilmek amacıyla kurulacak IACS sisteminin kurulmasına katkı sağlamaktır. Bu hazırlıkların 2017 yılı I. dönemi itibariyle tamamlanması hedeflenmektedir. ÇMVA sisteminin genişletilmesindeki temel amaç ise, tarımsal üretime ilişkin verilerin toplanmasına yönelik bir sistemin kurulmasını öngören 1217/2009 sayılı AB Tüzüğü uyarınca kurulan sistemi Türkiye geneline yaymaktır. Bu çalışmaların da 2016 yılı I. döneminde tamamlanması beklenmektedir.

3.2. AB Tarımsal Destek Sistemi'nin Türkiye'ye Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi

Türkiye, daha önce bahsedildiği üzere, 8 faslın müzakerelere kapalı olmasına rağmen AB üyeliği yolunda ilerlemekte ve bu kapsamda AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla OTP'ye uyum sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda, kapasitenin geliştirilmesine ve uyumun sağlanmasına yönelik AB destekli birçok proje de bulunmaktadır. Bu projelerden bir kısmı hayata geçirilmiş olmakla birlikte, bahse konu projelerin üyelik yolundaki Türkiye'ye önemli katkıları olmuştur.

AB'ye üyeliği ile Türkiye'nin tarımsal olarak büyümesi, çiftçilerin gelirlerinin ve refahının artması, tarım sektörünün sürdürülebilirliğinin sağlanması, tarımsal veriminin artması gibi olumlu birçok gelişme yaşaması öngörülmektedir. Zira AB'ye yeni Üye Devletlerde, çiftçi gelirlerinde önemli artışlar gözlenmiştir. 2000-2011 yılları arasında bir çiftçinin geliri Letonya'da 5 kat, Estonya'da 3 kat, Polonya'da ve Çek Cumhuriyeti'nde 2 kat ve Slovakya'da %50'den fazla artmıştır. 2007-2011 yılları arasında ise Romanya'da

çiftçi gelirleri iki katına çıkarken, Bulgaristan'da % 40 oranında artış göstermiştir.¹⁵⁰ Dolayısıyla benzer artışın Türkiye'de de yaşanabilmesi olasılık dahilinde olup bu sebeple Türkiye'nin OTP'ye uyumu özellikle çiftçiler açısından önem taşımaktadır.

Türkiye için AB uyum yolunda düzenlenmesi gereken en önemli husus verilecek desteklerin niteliğidir. Zira Türkiye, AB'nin 2003 OTP Reformu sonrası uygulamaya başladığı üretimden bağımsız destek sisteminin aksi yönde, üretimle bağlantılı prim destekleri vermektedir. Bununla birlikte, gerekli idari kontrol ve denetim mekanizmaları kurulmadan AB'deki destek sisteminin Türkiye'de uygulanması, doğrudan gelir desteği sisteminde olduğu gibi desteklerin ihtiyacı olmayanlara verilmesine sebep olacak; dolayısıyla verilen desteklerin etkinliğini azaltacaktır. Zira Dünya Bankası tarafından yapılan bir çalışma, uygulanan bu doğrudan gelir desteği sisteminin çiftçileri olumsuz yönde etkilediği, çiftçi gelirlerinde azalmalar yaşandığı, tarım ürünleri fiyatlarının düştüğünü, doğrudan gelir desteklerinin çiftçilerin gelir kaybının yalnızca %35-45'ini karşıladığını ve çiftçilerin yıllık zararlarının yaklaşık 4 Milyar Dolar civarında olduğunu göstermektedir.¹⁵¹

AB destek sisteminin Türkiye'de uygulanabilirliği sorgulanırken gündeme gelebilecek en önemli konulardan biri, Türkiye'de tarımsal arazilerin çok parçalı olmasıdır. Dolayısıyla, AB'de uygulanmakta olan üretimle bağlantısız destekler, Türkiye'de büyük sıkıntılar doğurabilecektir. Zira verilecek bu tarz desteklerden küçük çiftçiler, arazilerinin parçalı olması sebebiyle az miktarda yararlanacakken; asıl hedefte olmayan büyük işletmeler, desteklerin çok büyük bir miktarını alacaktır. Bu amaçla, ilk olarak 1961 yılında başlatılan arazi toplulaştırma faaliyetleri, AB süreciyle birlikte 2002 yılından itibaren ivme kazanmıştır.¹⁵² Arazi toplulaştırması vasıtasıyla tarımda üretimin artırılması, tarım sektörünün geliştirilmesi ve modern tarım tekniklerinin kullanılabilmesi amacıyla küçük parseller halinde bulunan elverişsiz arazilerin üretime kazandırılması planlanmaktadır.¹⁵³ Bunların yanı sıra, "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 2014 yılında yasalaşması ile birlikte arazi toplulaştırmasının etkilerini

---

¹⁵⁰ Gökhan KİLİT, Türkiye'de Tarım Büyürken Sorunlar Azalıyor mu? AB Ortak Tarım Politikası'na Uyum Sürecinin Etkileri, **İKV Değerlendirme Notu**, Ağustos 2014, s.5.

¹⁵¹ YALÇINKAYA, **A.g.e.** s.111.

¹⁵² TRGM verileri.

¹⁵³ Arazi Toplulaştırması, <http://ankara.tarim.gov.tr/Belgeler/liftet/arazitoplulastirmasi.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2015)

yok eden arazinin miras yoluyla bölünmesi durumu da ortadan kalkmıştır.¹⁵⁴ Türkiye’de arazi toplulaştırmasına yönelik çalışmalar hala sürdürülmektedir.

AB’ye 2020 yılı öncesi üyeliği durumunda Türkiye büyük ihtimalle, 2003 Reformu ile getirilen ve 2013 Reformu ile gözden geçirilen Temel Ödeme Planı yerine Tek Alan Ödemesi Planı’nı uygulayacaktır. Zira daha önceki bölümlerde ifade edildiği üzere idari, teknik ve lojistik zorluklar dikkate alınarak, yeni Üye Devletlerin Temel Ödeme Planına geçişlerinin zor olacağı düşüncesiyle, yeni Üye Devletler için öngörülmüş olan Tek Alan Ödemesi Planı’nın uygulanmasının 2020 yılına kadar sürdürülmesi hedeflenmiştir. Bu planın uygulanması durumunda, Türkiye’de faaliyet gösteren çiftçilerin beyan ettiği her uygun hektar için yıllık olarak destek verilecektir. Bu miktar, Türkiye için her yıl belirlenecek mali zarfın, Türkiye’de beyan edilen toplam uygun hektar sayısına bölünmesi ile hesaplanacaktır. Bilindiği üzere doğrudan ödemeler konusunda, 100 Avro’dan az ödemeler ve 1 hektardan az araziler, ödeme kapsamı dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla, bahse konu planın arazi toplulaştırması çalışmaları tamamlanmadan uygulanması durumunda küçük çiftçilerin uygulamadan zarar görmesi ve yukarıda da bahsedildiği üzere, desteklerin doğrudan gelir desteklerinde olduğu gibi yalnızca büyük arazi sahiplerinde yoğunlaşması olasıdır.

AB’ye uyum sürecinde bahsedilebilecek bir diğer konu da OTP’de Yeşil Ödeme olarak yer alan çevre dostu tarımsal uygulamalar için verilecek desteklerdir. Daha önceki bölümlerde ele alındığı üzere, tarım sektörünün sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla çiftçilere, ürün çeşitlendirmesi, kalıcı meraların korunması ve arazilerinin en az %7’lik bir kısmını ekolojik amaçlar için kullanılması şartıyla destek verilebilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de bu sisteme benzer olarak ÇATAK destekleri gösterilebilir. Fakat toprak ve su kalitesinin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, erozyonun önlenmesi ve tarımın olumsuz etkilerinin azaltılmasını öngören ve şu an yalnızca 51 ilde uygulaması bulunan bu programın, kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

2013 OTP Reformu kapsamında çıkarılan 1307/2013 Sayılı Doğrudan Ödemeler Tüzüğüne göre Üye Devletler, açıkça belirlenmiş durumlarda, doğrudan ödemelere yönelik

---

¹⁵⁴ “Tarım Arazilerinin Miras Yoluyla Bölünmesi Sona Erdi” - <http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=412&Liste=Haber> (Erişim tarihi: 25.07.2015)

ulusal tavanlarının bir kısmını, belirli sektörlerdeki ya da bölgelerdeki üretimle ilişkili destekler için kullanabilmektedirler. Herhangi bir üretimle ilişkili destek için kullanılacak kaynaklar, uygun bir düzeyle sınırlandırılmış ve bu desteğin Üye Devletlerin ekonomik, çevresel ve/veya sosyal sebeplerden ötürü spesifik çiftlik veya spesifik tarım türlerinin önem kazandığı belirli durumlarla karşı karşıya olan spesifik sektör ya da bölgelere verilmesine izin verilmiştir. Türkiye’de mevcut prim desteklerinden aspir destekleri, İç Anadolu’da buğday, arpa, çavdar gibi hububat destekleri, zeytinyağı destekleri bu kapsamda ele alınıp, bu ürünlere istisnai olarak üretim ile bağlantılı destek sağlanabilmesi mümkündür. Fakat bu destekler üretimi artırmak için değil, yalnızca mevcut üretim seviyelerini korumak üzere verilebilmektedir.

Ortak piyasa düzenleri kapsamında öngörülen destek sistemlerinden olan okul meyve ve süt planlarına uygun olarak, Türkiye’de de okullarda süt ve öncelikle pilot illerde uygulanması öngörülmüş olan kuru üzüm planları geliştirilmiştir. Süt planı başarılı bir şekilde uygulanmakta olup, gençler arasında beslenme alışkanlıklarını düzenlemeye yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. Kuru üzüm planı ise bu sene uygulanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla üyelik durumunda, ortak piyasa düzenlerine ilişkin olarak verilen bu desteklerin ülkemizde halihazırda altyapısı bulunmaktadır.

Ortak piyasa düzenleri kapsamında, sektör bazlı olarak verilecek destekler daha önce de ifade edildiği üzere üretimi artırmaya yönelik olarak değil, sektörün iyileştirilmesine ve kapasitesini artırmaya yönelik olarak verilmektedir. Bu desteklerin verilebilmesi için zeytin ve zeytinyağı sektöründe veya meyve ve sebze sektöründe AB tarafından tanınmış olan üretici örgütleri aracılığıyla programlar/projeler hazırlanmakta; destekler bu programlar/projeler üzerinden verilmektedir. Hazırlanan programlar/projeler sayesinde bu sektörlerde rekabet gücü, kalite gibi kavramlar hakkında iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. Türkiye için bu planın uygulanması, üretici örgütlerinin güçlendirilmesi ve çiftçilerin üretici örgütlerine üyeliğinin teşvik edilmesi sayesinde mümkün olacaktır. Zira Türkiye’de mevcut üretici örgütleri AB ile kıyaslandığında istenilen düzeyde gelişmemiştir. Bu kapsamda yürütülen çalışmaların bir neticesi olarak, 2004 yılında “Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu” çıkarılmıştır. Bahse konu Kanun öncesi, bu alanda tüm birlikleri kapsayan üst bir kanun bulunmamakta; bunun yerine fazla sayıda farklı mevzuat bulunmaktaydı. Kanun ile birlikte üretimi talebe göre şekillendirmek, ürün

kalitesini artırmak gibi nedenlerle ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelmek suretiyle üretici birliklerinin kurulması öngörülmüştür. Buna rağmen, Türkiye’de hala eski mevzuata dayanarak oluşturulmuş, adı birlik olan birçok üretici örgütü, kooperatif gibi kuruluş bulunmaktadır. Dolayısıyla, öncelikli olarak bu yasa bolluğunun ve bunun sebebi olarak ortaya çıkan karmaşanın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Zira farklı mevzuata dayanarak kurulmuş olmaları sebebiyle yetki alanları da farklılık gösteren çok sayıda üretici örgütünün ve kooperatifin olması ve buna rağmen bu örgütlerin kapasitelerinin yetersiz olması ve AB’dekinin aksine bu örgütlerin kısıtlı yetkileri olmaları, Türkiye’deki üretici örgütlerini zayıf kılmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de üretici örgütlerinin zayıf olma nedenlerinden biri olarak, çiftçiler arasında örgütlenme bilincinin düşük olması sebebiyle, bu örgütlere üyeliğin düşük seviyede olması da gösterilebilir. Bu sebeple, çiftçiler arasında örgütlenme bilincinin geliştirilmesi de bu süreçte önem taşımaktadır.¹⁵⁵

Türkiye’de bitkisel üretim sektörüne yönelik olarak çoğunlukla ürün bazlı destekler verilmesine karşın, sektörün kapasitesinin ve altyapısının geliştirilmesine yönelik olarak da halihazırda IPARD fonları kullanılmakta ve bunun yanı sıra Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP) destekleri verilmektedir. Buna göre, KKYDP destekleri, kırsal ekonomik koşulların iyileştirilmesi amacıyla, 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Bu kapsamda oluşturulan projeler aracılığıyla, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin makine ve ekipman alımları %50 oranında finanse edilmekte; böylece sektörün devamlılığının sağlanması öngörülmektedir.¹⁵⁶ Türkiye tarımının sürekliliğinin sağlanması açısından oldukça önem taşımakta olan bu programların, daha kapsamlı hale getirilmesi, ülkemiz açısından faydalı olacaktır. Zira, girdilere erişimi düşük seviyede olan küçük ölçekli çiftçiler, bu programlar vasıtasıyla üretimlerine devam edebilmekte ve piyasaya ayak uydurabilmektedir.

Desteklerin idaresi ve kontrolüne ilişkin olarak AB’de uygulanan mekanizmaların kurulmasına Türkiye’de de başlanmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Türkiye’de IACS sistemi kurulmasına ilişkin proje tamamlanmış ve ardından sistemin bileşenlerinden olan LPIS

---

¹⁵⁵ Hasan YILMAZ, “Türkiye’de Tarım Politikalarının Demokratikleşmesi ve Alternatif Tarım Politikaları Oluşturulması Sürecinde Baskı Grupları Olarak Üretici Örgütleri”, **2.Ulusal İktisat Kongresi Belgeleri**, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.

¹⁵⁶ “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150430-12.htm> (Erişim Tarihi: 26.07.2015)

projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje, işler bir IACS sistemi kurulması sürecinin en önemli aşamasıdır. IACS sistemine ilişkin olarak yine aynı şekilde Türkiye'nin ÇKS ve hayvan kayıt sistemleri gibi destekleri kayıt altında tutmasını sağlayacak araçlar da üyelik yolunda önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda değerlendirilebilecek bir diğer sistem de ÇMVA'dır. AB'de tarımsal işletmelerin üretim ve faaliyet analizleri vasıtasıyla tarımsal politikaları belirlemek için kullanılan ve gönüllülük esasına dayalı bu sistem, daha önce de belirtildiği Türkiye'de de uygulanma aşamasındadır. Bu projeler sayesinde Türkiye'de tarımsal destekler kontrol altında tutulup, desteklerin esas ihtiyacı olanlara gitmesi sağlanacak ve böylece sahteciliğin önüne geçilmiş olacaktır.

Desteklerin ödenmesi konusunda AB'de Ödeme Ajansları sistemine uyum sağlamak amacıyla, Fası 11'in açılış kriterlerinden biri olarak kurulan ve akredite olan, fakat üyelik sürecine kadar yalnızca IPARD fonlarının dağıtılması görevini üstlenmiş olan TKDK'nın, ileriki dönemlerde desteklerin verilmesinden sorumlu Ödeme Ajansı'na dönüştürülmesi öngörülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye ve AB'nin tarımsal destekleri kapsamında yapılan incelemeler sonucu, destek biçimlerinin büyük oranda uyumsuz olduğu görülmektedir. Bunun sebebi öncelikli olarak Türkiye ve AB'nin birbirinden farklı sosyo-ekonomik ve tarımsal yapısı ve öncelikleri ile desteklerin gelişim süreçlerindeki mevcut mali koşullardır. Zira AB'de yaşanan arz fazlaları gibi sorunlar, AB'nin bugünkü destek sisteminin oluşmasında en büyük etken iken Türkiye'de bunun aksine arz açığı olan ürünlere prim destekleri verilmekte olup, sistem bu doğrultuda geliştirilmiştir.

Bilindiği üzere Türkiye, özellikle doğu bölgelere doğru gidildikçe artan engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Bu sebeple tarım alanları da parçalı olmakla birlikte, tarım sektöründe esasen bu parçalılık sebebiyle küçük topraklara sahip çiftçiler çoğunluktadır. Bu sebeple, Tek Alan Ödemesi Planı gibi alan bazlı olarak kurulacak bir destek sistemi, Türkiye'nin tarımsal arazi yapısı göz önüne alındığında, destek verilmesine ilişkin sıkıntılar yaratabilecektir. Zira AB'deki üretimden bağımsız doğrudan ödemeler destek sisteminde verilen destekler alan bazlı olarak verilmektedir. Dolayısıyla, sistemin Türkiye'de uygulanması durumunda desteklerin, genelde büyük arazi sahiplerine verilmesi, küçük ve parçalı topraklara sahip çiftçilerin bu desteklerden çok az oranda faydalanabilmesi olasıdır. Bunun önüne geçmek için daha önceki bölümde bahsedildiği üzere arazi toplulaştırması çalışmaları yürütülmektedir. Çıkarılan "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", yürütülen çalışmaları oldukça ileri taşımıştır. Yine de arazi toplulaştırma çalışmalarına hız kazandırılması ve çalışmaların bir an önce sonlandırılması vasıtasıyla toprakların bölünmesinin engellenmesi, çiftçilere verilecek destekler ve bu kapsamda çiftçilerin üretim sürekliliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, AB'de desteklerin asıl ihtiyacı olanlara verilmesini temin etmeye yönelik olarak belirlenen aktif çiftçi tanımı kapsamında destek sağlanması ve çiftçilerin ilk

30 hektarlık arazileri için ilave verilen yeniden dağıtım ödemeleri, AB'ye üyelik durumunda ülkemiz için de yararlı olabilecektir.

Yukarıda bahsedilen soruna bağlı olarak, Türkiye'de mevcut arazi yapısı ve işletme büyüklüklerinin yeterli olmayışı sebebiyle, tarımsal üretim genellikle piyasaya yönelik değil, çiftçi aileleri içinde gerçekleştirilmekte ve olası üyelik durumunda Türkiye'deki bu işletmeler AB'de mevcut rekabetçi ortama dayanamayabilecektir. Dolayısıyla bu sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla, tarımsal üretimin piyasaya yönelik olarak yapılması için yönlendirilmesi, tarımın modernizasyonu yolundaki çalışmalara hız verilmesi ve çiftçilerin arz zincirindeki konumlarının güçlendirilmesi, adaylık sürecine hazırlık açısından önem taşımaktadır.

Daha önce bahsedildiği üzere, Türkiye'de tarımsal destekler esas olarak, özellikle ürün arzının az olduğu ürünlerde prim desteği şeklinde, üretim miktarı başına, üretimi artırmaya yönelik olarak verilmektedir. Her ne kadar AB üyelik süreci boyunca çeşitli düzenlemeler yapılmış olsa da, AB'deki mevcut destek kontrol mekanizmalarını tam olarak kurmadan, Türkiye'de AB tarımsal destek sistemine geçilmesi uygun değildir. Bu durum 2001 yılında uygulanmaya başlanan ve kısmen AB destek sistemiyle benzerlikler taşıyan doğrudan gelir destekleri sisteminde de açıkça görülmüştür. Sistemin uygulandığı süre boyunca tarımsal destekler hedef kitleye ve ihtiyacı olanlara değil, üretim bile yapmayan çiftçilere verilmiş; böylece haksız kazançlar elde edilmiştir. Süreklilik arz eden denetim ve kontrol sistemleri mevcut olmadığı için de bu durum kontrol altına alınamamıştır. Türkiye açısından bu durum kaynakların israfına yol açmıştır. Yaşanan kaynak israfı sebebiyle sistemin 2009 yılında sona erdirilmesi, AB tarafından eleştirilmiştir. Bununla birlikte yapılan bu eleştirilerin, 3.bölümde bahsedilen Dünya Bankası tarafından hazırlanan çalışma kapsamında değerlendirildiğinde, haksız olduğu görülmektedir.

Doğrudan desteklere ilişkin olarak AB'de mevcut zorunlu destek kalemlerinden, "Yeşil Ödeme" olarak adlandırılan ve çevre dostu tarımsal uygulamalarla tarım ve çevre sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaçlayan ödeme kaleminin Türkiye'de uygulanması, Türkiye'de ürün çeşitliliğinin sağlanması ve kalıcı meraların korunması açısından faydalı olacaktır. AB'de bir diğer zorunlu ödeme planı olan genç çiftçiler için verilen desteklerin

Türkiye’de uygulanması da Türkiye’de tarımsal nüfusun gençleşmesi açısından önem taşımaktadır. Buna göre 40 yaşın altında olan ve çiftçiliğe yeni başlayan çiftçiler için verilen bu destekler aynı zamanda tarıma teşvik niteliği taşıyabilmektedir. Bu planların yanı sıra, ihtiyari olan destek kalemlerinden küçük çiftçiler için öngörülen destek sisteminin, özellikle Türkiye’nin küçük işletmelerin çoğunlukta olduğu yapısı dikkate alındığında, ülkemiz için faydalı olduğu görülmektedir. Zira bu kapsamda verilecek destekler vasıtasıyla, küçük çiftçiler, daha az bürokratik ve çevresel gereklilikle desteklerden faydalanabileceklerdir.

Yapılan tüm değerlendirmelere rağmen, AB’deki destek sistemlerinin Türkiye’de uygulanmasının etkileri öngörülemezle birlikte, daha önceki bölümde bahsedildiği üzere üretimden bağımsız desteklemelerin Türkiye’ye olası etkilerinin değerlendirilmesinin yapılması amacıyla, Komisyon’a bir proje sunulmuş olup, proje henüz başlamamıştır. Projenin hayata geçmesi ile ilerleyen tarihlerde etki değerlendirmesi yapılabilecek ve bu vesileyle verilecek desteklerin üretimle bağlantısının kesilmesinin Türkiye’ye ne gibi etkilerinin olabileceği görülebilecek ve uygulama buna göre gerçekleştirilebilecektir. Dolayısıyla, projenin sonuçlanması Türkiye açısından önem taşımaktadır. Zira Türkiye bu projenin çıktılarına göre AB tarımsal destek sistemine nasıl daha sıkıntısız biçimde geçebileceğine yönelik verilere sahip olacak ve bu süreçte neler yapabileceğini görebilecektir. Bu kapsamda, projenin gerçekleştirilebilmesi amacıyla Delegasyon ile sürekli iletişim halinde olunması ve projenin bir an önce hayata geçirilmesi yönünde mesajların verilmesi faydalı olacaktır.

Olası üyelik durumunda üretici birlikleri, ortak piyasa düzenlerine ilişkin destekler ve çiftçilerin ürün arzı konusunda rekabetçiliklerinin artırılması hususunda gündeme gelebilecek sorunlu alanlardan biridir. AB’de üretici birlikleri AB tarafından tanınmakta ve ortak piyasa düzenleri kapsamındaki tarımsal desteklerden bazıları, bizzat bu birliklerin oluşturdukları programların finansmanı için verilmektedir. Bir önceki bölümde bahsedildiği üzere, Türkiye’de üretici örgütlerinin zayıf yapıda olması sebebiyle, örgütlerin güçlendirilmesine yönelik politikaların yürütülmesi, tarım politikasını yönlendirmede etkili olan bu örgütlerin, çiftçilerin ihtiyaçları ile devlet arasında köprü görevi göreceği olması sebebiyle önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, güçlü üretici örgütleri, Türkiye’de sayısı oldukça fazla olan küçük ölçekli tarım işletmelerini korumak açısından da ayrıca önem

taşımaktadır. Zira bu işletmelerin, girdi, finansman, teknoloji gibi unsurlara erişimlerinin yetersiz olması, pazarlama açısından zayıf olmaları, piyasayı yeterince takip edememeleri gibi sorunları, oluşturulacak güçlü üretici örgütleri vasıtasıyla çözülebilecektir.

AB’de tarımsal ürünlerin geliştirilmesi ve kreş, anaokulu, ilkokul veya ortaokul seviyesindeki çocukların beslenme alışkanlıklarını geliştirmek amacıyla okullarda meyve ve süt dağıtılması programları oluşturulmuş olup, projeler devam etmektedir. Türkiye’de de benzer şekilde okullarda süt ve kuru üzüm planları geliştirilmiştir. Süt planı okullarda halihazırda uygulanmaktadır. Kuru üzüm planının da uygulanmasına bu sene başlanılmıştır. Bu destekler hem tarımsal ürünlere olan talebin artırılması suretiyle tarımsal üretimin de artırılmasına katkıda bulunmak hem de çocukların beslenme alışkanlıklarını düzenlemek açısından önem taşımaktadır. Projelerin devam etmesi ve kuru üzüm planının yanı sıra diğer meyve ve sebzelerin dağıtımı için de projelerin oluşturulması, Türkiye’nin tarım ürünlerine olan talebi artırmak açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’nin ve AB’nin tarımsal destek sistemi genel olarak değerlendirildiğinde sistemlerin büyük oranda uyumsuz olduğu; fakat Türkiye’nin uyum yönünde çalışmalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu çalışmalar özellikle tarımsal destek denetim ve kontrol sistemlerinin kurulmasına ilişkindir. Bu sistemler, son teknolojinin kullanıldığı ve hata payının en az düzeyde olduğu sistemlerdir. Dolayısıyla, AB üyelik sürecinden bağımsız olarak bu sistemlerin kurulması Türkiye için önemlidir. Zira Türkiye’de verilen destekleri kontrol edecek ve denetimleri sağlayacak stabil bir sistem yoktur. Verilen desteklerin kontrolünün sağlanması, desteklerin ihtiyacı olanlara gitmesini sağlayacak, kaynak israfının önüne geçecek ve bu da Türkiye ekonomisine olumlu etkide bulunacaktır. Bu sebeple, sistemlerin kurulma sürecinin hızlandırılması ve bir an önce bu sistemlerin kurulması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, AB üyelik sürecinde AB mevzuatına uyum için atılan adımlar, üyeliğin gerçekleşmemesi durumunda dahi Türkiye için fayda sağlayacaktır. Zira bu bölümde detaylandırıldığı üzere, üretici birliklerinin güçlendirilmesine yönelik olarak atılacak adımlar vasıtasıyla bu kuruluşlar güçlenecek ya da doğrudan ödemeler kapsamında Türkiye’de uygulanabilecek olan genç çiftçi veya küçük çiftçi planları vasıtasıyla, Türkiye’de tarım nüfusunun gençleştirilmesine ve Türkiye’deki mevcut küçük çiftliklerin

desteklerden faydalanmaları sağlanarak tarım sektörünün sürdürülebilirliğine katkıda bulunulacaktır.

KAYNAKÇA

1. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (Gümrük Birliği Kararı), <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birligi-karari.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.06.2015).
2. 5488 Sayılı Tarım Kanunu, 25.04.2015 Tarihli Resmi Gazete No:26148.
3. 5648 Sayılı Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun, 18.05.2007 Tarihli Resmi Gazete No:26526.
4. 2001/15 sayılı “Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılması ve Bu Amaçla Oluşturulacak Çiftçi Kayıt Sistemine İlişkin Uygulama Tebliği, 21.06.2001 Tarihli Resmi Gazete No:24439.
5. 2001 Yılı Ulusal Programı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1> (Erişim Tarihi: 11.06.2015).
6. 2003 Yılı Ulusal Programı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&l=1> (Erişim Tarihi: 15.06.2015).
7. 2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının kapsadığı ilkeler, öncelikler ve koşullara dair bir Konsey Kararı (2008/157/EC).
8. 2008 Yılı Ulusal Programı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=1> (Erişim Tarihi:17.07.2015).
9. 2011/24 Sayılı Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, 27.04.2011 Tarihli Resmi Gazete No:27917.

10. 2011/2526 Sayılı Kaliteli Çay Yaprağı Temini Amacıyla Budamaya Tabi Tutulan Çaylıklar Nedeniyle Üreticilerin Uğradığı Gelir Kaybının Tazminine Dair Karar, 28.12.2011 Tarihli Resmi Gazete No: 28156.
11. 2013/4 Sayılı Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği Ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, 12.02.2013 Tarihli Resmi Gazete No:28557.
12. 2014/62 Sayılı Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilen Tarımsal Ürünler İçin Kira Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ, 17.01.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29239.
13. 2015/16 Sayılı Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 30.04.2015 Tarihli Resmi Gazete No: 29342.
14. 2015/17 Sayılı Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği, 12.05.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29353.
15. 2015/18 Sayılı Organik Tarım Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2014/45)'De Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 14.05.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29355.
16. 2015/19 Sayılı Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ, 30.05.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29371.
17. 2015/24 Sayılı Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemine Dâhil Olan Tarımsal İşletmelere Katılım Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ, 7.06.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29379.
18. 2015/25 Sayılı Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeline Göre Yaş Çay Üreticilerine 2015 Yılı Yaş Çay Ürünü İçin Fark Ödemesi Desteği Yapılmasına Dair Tebliğ, 10.07.2015 Tarihli Resmi Gazete No:29412.

19. 2008 Impact Assessment of Health Check, http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/impact-assessment/cap-health-check/documents/sumimpact_en.pdf (Erişim tarihi: 16.04.2015).
20. 2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası, **Avrupa Birliği Bakanlığı Bilgi Notu**, Temmuz 2012, <http://www.abgs.gov.tr/files/TarimBalikcilikBsk/otpreformu.pdf> (Erişim tarihi: 16.04.2015).
21. AB’de Destekler, <http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Menu/6/Tarim-Ve-Kirsal-Kalkinma-Fasli> (Erişim tarihi:28.04.2015).
22. Arazi Toplulaştırması, <http://ankara.tarim.gov.tr/Belgeler/liftet/arazitoplulastirmasi.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2015).
23. ATAY, Ahmet, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracının Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin İrlanda Örneği Çerçevesinde İncelenmesi, **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi**, Mayıs 2004.
24. ATILGAN, şahika Gülizar, “Ortak Tarım Politikası Reformu”, **Uzman Gözüyle**, Eylül 2013 Sayı:1, Sayı:7.
25. Avrupa Birliğinde Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu’nun (FEOGA- EAGGF) İncelenmesi, <http://www.tepge.gov.tr/Dosyalar/Yayinlar/f5d5e2ca65054fb8bf82d264fe460ba8.pdf> (Erişim tarihi: 14.04.2015).
26. Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği’ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı I.Aşama, Kasım 2014-Haziran 2015, <http://www.ab.gov.tr/files/uepwebsontr.pdf> (Erişim Tarihi:21.07.2015).

27. Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı II.Aşama, Haziran 2015-Haziran 2019, <http://www.abgs.gov.tr/files/uepii.pdf> (Erişim Tarihi:21.07.2015).
28. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye Arasında Ortaklık İlişkisi Kurulmasına Dair Anlaşmaya Katma Protokol, <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-ekonomik-toplulugu-ile-turkiye-arasinda-ortaklik-iliskisi-kurulmasina-dair-anlasmaya-katma-protokol---23-kasim-1970.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 09.06.2015).
29. BAŞ, Erhun, ‘‘Avrupa Birliğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Adaylığı Gz nne Alınarak İncelenmesi’’, **Avrupa Birliği Bakanlığı Uzmanlık Tezi**, 2004.
30. Bitkisel retim Genel Müdürlüğü verileri.
31. BULUTCU, Ahmet Berkay, ‘‘IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılık Açısından Değerlendirilmesi’’, **Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2015.
32. CANTORE, Nicola, KENNAN, Jane & PAGE, Sheila, ‘‘Cap Reform and development: Introduction, reform opinions and suggestions for further research’’, **Overseas Development Institute Research Paper**, May, 2011.
33. CAP Post-2013: Key Graphs&Figures, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/graph3_en.pdf (Erişim Tarihi: 24.04.2015).
34. CAP Reform – an explanation of the main elements, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-621_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_en.htm) (Erişim Tarihi: 27.04.2015).
35. Changes in the Distribution of Direct Payments, http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2015).

36. Common Agricultural Policy After 2013, Library of European Parliament, **Library Briefing**, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI\(2013\)130524_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI(2013)130524_REV1_EN.pdf) (Erişim tarihi: 28.04.2015).
37. Council Regulation (EC) No 1782/2003 of 29 September 2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers and amending Regulations (EEC) No 2019/93, (EC) No 1452/2001, (EC) No 1453/2001, (EC) No 1454/2001, (EC) 1868/94, (EC) No 1251/1999, (EC) No 1254/1999, (EC) No 1673/2000, (EEC) No 2358/71 and (EC) No 2529/2001.
38. Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı, <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/CATAK> (Erişim Tarihi: 24.05.2015).
39. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş Ve Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 22.01.2009 Tarihli Resmi Gazete No:27118.
40. Definitive allocation of aid per Member State participating in the School Fruit Scheme established for the period from 1 August 2014 to 31 July 2015, http://ec.europa.eu/agriculture/newsroom/163_en.htm (Erişim Tarihi: 21.07.2015).
41. Delegated acts on the CAP Reform- an explanation of the main elements, [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-14-180_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-180_en.htm) (Erişim tarihi:06.06.2015).
42. Direct Payments post 2014, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/docs/implementation-decisions-ms_en.pdf (Erişim tarihi: 09.07.2015).
43. DİŐBUDAK, Kutay, Avrupa Birliği'nde Tarım-Çevre İlişkisi ve Türkiye'nin Uyumu, **Tarım ve Köyİşleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2008.

44. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol, http://www.dtd.org.tr/_files/uluslararası/abankaraantlascca7masc4b1pdf.pdf
(Erişim Tarihi: 09.06.2015).
45. Devlet Planlama Teşkilatı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).
46. Devlet Planlama Teşkilatı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).
47. Devlet Planlama Teşkilatı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).
48. Devlet Planlama Teşkilatı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).
49. Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).
50. Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/qSUF6+plan6.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015).
51. Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf>
(Erişim Tarihi: 16.05.2015).

52. Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, [http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci Kalkınma Planı.pdf](http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci_Kalkinma_Planı.pdf) (Erişim Tarihi: 16.05.2015).
53. Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2015).
54. Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi Nisan 2003, [http://www.abgs.gov.tr/files/AB Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye Kat Ort Belg_2003.pdf](http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf) (Erişim Tarihi: 15.06.2015).
55. DOĞAN, Zeki, ARSLAN, Seçkin, BERKMAN, Ayberk Nuri, “Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, Ocak 2015.
56. ELÇİ, Seda, Avrupa Birliği Yapısal Fonları, **Tarım ve Köyşleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2007.
57. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi Çalışmaları, <http://www.tarsey.gov.tr/sayfa/entegre-idari-kontrol-sistemi-calismalari> (Erişim Tarihi: 05.06.2015).
58. ERAKTAN, Gülcan, Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikası, **Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Değerlendirme Notu**, 2009.
59. ERAKTAN, Gülcan, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Değişim Doğrultuları ve Türkiye İçin Önemi”, **Ankara Avrupa Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 5, No:2, 2006.

60. ERDEN, İsmail Hakan, Türkiye’de Fonksiyonel Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin Kurulması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma, **Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi**, 2008.
61. EŞİYOK, B.Ali, **Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri**, Türkiye Kalkınma Bankası Genel Araştırmalar, Cilt II, 2004.
62. First pillar of the CAP: I — Common Organisation of the Markets (CMO) in Agricultural Products,
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.4.html (Erişim tarihi: 28.04.2015).
63. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Bilgi Notu.
64. HATUNOĞLU, Emrah, ELDENİZ, Feyza, 2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:86, Temmuz-Eylül 2012.
65. Historical Development of the CAP, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/cap-history-large_en.png (Erişim Tarihi: 24.04.2015).
66. Integrated Administration and Control Systems,
http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/iacs/index_en.htm (Erişim tarihi: 10.07.2015).
67. Implementing Authorities, http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/general-info/whos-who/implementing-authorities/en/implementing-authorities_en.html (Erişim Tarihi: 09.07.2015).
68. JONES, Carys, “EU Common Agricultural Policy: 2008 CAP Health Check”, **National Assembly for Wales Research Paper**, No:08/007, February 2008.

69. KARACAÖREN, Leyla, ÖZTÜRK, Betül, KARCIOĞLU, Ayşe, GÜNEY, Döne, **Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Bilgi Notu**, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, 2014.
70. KARAYAZ, Didem, Ortak Tarım Politikası: Polonya ve Türkiye, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, 2007.
71. KATSAROVA, Ivana, “Common Agricultural Policy After 2013”, **Library Briefing of the European Parliament**. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI\(2013\)130524_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130524/LDM_BRI(2013)130524_REV1_EN.pdf) (Erişim tarihi: 24.06.2013).
72. KİLİT, Gökhan, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Reform Çalışmaları, **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, Mayıs 2012.
73. KİLİT, Gökhan, “Sorularla AB Politikaları ve Türkiye: Ortak Tarım Politikası”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını**, No:266.
74. KİLİT, Gökhan, Türkiye’de Tarım Büyürken Sorunlar Azalıyor mu? AB Ortak Tarım Politikası’na Uyum Sürecinin Etkileri, **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, Ağustos 2014.
75. Koyun Ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili Ve İzlenmesi Yönetmeliği, 02.12.2011 Tarihli Resmi Gazete No:28130.
76. MATTHEWS, Alan, Two Steps Forward, One Step Back:Coupled Payments in the CAP, <http://capreform.eu/two-steps-forward-one-step-back-coupled-payments-in-the-cap/> (Erişim Tarihi: 21.07.2015).
77. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum, http://www.abgs.gov.tr/files/KAPB/web_tr_yatay_tablo_05_11_2013.pdf (Erişim Tarihi:10.08.2015).

78. ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası**, “AT ile İlişkiler”, Cilt II, 2001, İstanbul.
79. Ortak Tarım Politikası’nın Finansmanına İlişkin 25/1962 Sayılı Tüzük, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31962R0025&qid=1425557077158&from=EN> (Erişim Tarihi: 14.04.2015).
80. Political Agreement on the CAP Reform, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/agreement/index_en.htm (Erişim tarihi: 22.04.2015).
81. Regulation (EU) No 1306/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 17 December 2013 on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy and repealing Council Regulations (EEC) No 352/78, (EC) No 165/94, (EC) No 2799/98, (EC) No 814/2000, (EC) No 1290/2005 and (EC) No 485/2008 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0549:0607:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 10.07.2015).
82. Regulation (EU) no 1307/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy and repealing Council Regulation (EC) No 637/2008 and Council Regulation (EC) No 73/2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0608:0670:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 10.07.2015).
83. Regulation (EU) No 1308/2013 Of The European Parliament And Of The Council of 17 December 2013 establishing a common organization of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0671:0854:EN:PDF> (Erişim tarihi: 28.04.2015).

84. SAVCI, Yrd.Doç.Dr.Serpil, Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımı, <http://abis.bozok.edu.tr/dosya/dosyalar/215/Yap%C4%B1sal%20Tar%C4%B1m%20Politikas%C4%B1%20Ara%C3%A7lar%C4%B1.pdf> (Erişim tarihi: 24.06.2015).
85. Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği, 28.07.2002 Tarihli Resmi Gazete No:24829.
86. Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili Ve İzlenmesi Yönetmeliği, 02.12.2011 Tarihli Resmi Gazete No: 28130.
87. Single Farm Payment, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:111089> (Erişim Tarihi: 20.07.2015).
88. şAHİN, Dr. Afşın, BERK, Ali, “Avrupa Birliği’nde Tek Çiftlik Ödeme Yöntemi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2008.
89. şENTÜRK, M. Utku, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları ve Türkiye, **Bahçeşehir Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, 2007.
90. Tarım Alanındaki Özelleştirmeler, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/b98dc0dbafde48e_ek.pdf?tipi=14 (Erişim Tarihi: 20.07.2015).
91. Tarım Arazilerinin Miras Yoluyla Bölünmesi Sona Erdi, <http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=412&Liste=Haber> (Erişim tarihi: 25.07.2015).
92. Tarım Strateji Belgesi, http://www.kalkinma.gov.tr/Igili%20Mevzuat%20Belgeleri/30_11_2004%20tarih%20ve%202004-

[92%20say%C4%B1%C4%B1%20YPK%20Karar%C4%B1%20Tar%C4%B1m%20Stratejisi%202006-2010.pdf](#) (Erişim Tarihi: 17.05.2015).

93. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Kayıtları.

94. Tarımsal Destekler Bülteni, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Sayı:2, Nisan 2015, <http://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/2015%20tar%C4%B1msal%20destekler%20bulteni.pdf> (Erişim Tarihi: 20.05.2015).

95. Tarımsal İşletme Kayıt Sistemi, <http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/tikas/tikas.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

96. TİRYAKİOĞLU, Ferit Ömer, Avrupa Birliği'nde Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı AB Uzmanlık Tezi**, 2003.

97. The 1992 Reform ("MacSharry reform"), http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/1992-reform/index_en.htm (Erişim Tarihi:15.07.2015).

98. The Common Agricultural Policy After 2013- Public Debate Executive Summary of Contributions, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/debate/report/executive-summary_en.pdf (Erişim tarihi: 24.06.2015).

99. The CAP in perspective: from market intervention to policy innovation, **Agricultural Policy Perspectives Briefs**, Brief:1, January 2011.

100. The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0672:FIN:en:PDF> (Erişim tarihi: 24.06.2015).

101. The Common Market Organisation of the CAP, http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/21/04/?all=1 (Erişim Tarihi: 15.07.2015).
102. TUNÇSİPER, Prof.Dr. Bedriye, SÜREKÇİ, Dilek, KAN, Elif Öznur, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarımına Yansımaları: Balıkesir İli Örneği”, **2.Ulusal İktisat Kongresi Belgeleri**, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.
103. Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 8 Mart 2001 tarihli Konsey Kararı (2001/235/AT).
104. Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesinde Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin 23 Ocak 2006 tarihli Konsey Kararı (2006/35/AT).
105. Türkiye 2005 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf (Erişim Tarihi:15.07.2015).
106. Türkiye 2006 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf (Erişim Tarihi:17.07.2015).
107. Türkiye 2008 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (Erişim Tarihi:18.07.2015).
108. Türkiye 2009 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (Erişim Tarihi:18.07.2015).
109. Türkiye 2010 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (Erişim Tarihi:18.07.2015).

110. Türkiye 2011 İlerleme Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi:20.07.2015).
111. Türkiye 2012 İlerleme Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi:20.07.2015).
112. Türkiye 2013 İlerleme Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi:20.07.2015).
113. Türkiye 2014 İlerleme Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf
(Erişim Tarihi:20.07.2015).
114. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2015).
115. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf (Erişim Tarihi: 09.06.2015).
116. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli Raporu,
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2015).
117. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu,

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2015).

118.Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013),
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=6&l=1> (Erişim Tarihi:17.07.2015).

119.YALÇINKAYA, Neslihan, YALÇINKAYA, Dr. M. Hakan, ÇILBANT, Dr. Coşkun, “Avrupa Birliği’ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:13, Sayı:2, 2006.

120.YAVUZ, Prof. Dr. Fahri, Türkiye’de Tarım, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Aralık 2005, http://www.tarim.gov.tr/SGB/Belgeler/yayinlar/turkiyede_tarim.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2015).

121.YILMAZ, Hasan, “Türkiye’de Tarım Politikalarının Demokratikleşmesi ve Alternatif Tarım Politikaları Oluşturulması Sürecinde Baskı Grupları Olarak Üretici Örgütleri”, **2.Ulusal İktisat Kongresi Belgeleri**, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 2008.

**EK 1- 2017 YILI İÇİN HEKTAR BAŞINA ORTALAMA DOĞRUDAN
ÖDEMELER – MEVCUT MEVZUAT**

Üye Devlet	Doğrudan Ödemeler (Mevcut mevzuat 2017)	Potansiyel Olarak Uygun Arazi (2009)	Doğrudan Ödemeler (Mevcut mevzuat 2017) / ha	Faydalanıcılar (2009)	Doğrudan Ödemeler (Mevcut mevzuat 2017) / Faydalanıcı
	Milyon Avro	Hektar	Avro		Avro
Belçika	568,98	1 308 6	434. 8	38 233	14 882,0
Bulgaristan	814,30	3 492 3	233. 2	81 980	9 932,9
Çek Cumhuriyeti	903,03	3 511 0	257. 2	23 400	38 591,1
Danimarka	964,32	2 655 5	363. 1	56 790	16 980,4
Almanya	5 372,19	16 864 1	318. 6	352 780	15 228,2
Estonya	101,16	865 061	116. 9	17 232	5 870,3
İrlanda	1 255,50	4 637 1	270. 7	124 416	10 910. 2
Yunanistan	2 133,77	5 563 6	383. 5	872 524	2 445,5
İspanya	4 814,89	21 027 3	229. 0	909 010	5 296,8
Fransa	7 849,16	26 496 0	296. 2	388 750	20 190,8
İtalya	4 121,57	10 199 2	404. 1	1 253 4	3 288,2
GKRY	53,50	143 703	372. 3	38 350	1 395,0
Letonya	146,44	1 546 3	94. 7	70 463	2 078,2
Litvanya	379,83	2 640 7	143. 8	182 159	2 085,2
Lüksemburg	34,15	124 371	274. 6	1 840	18 559,6
Macaristan	1 313,13	5 056 5	259. 7	185 060	7 095,7
Malta	5,10	7 328	696. 3	4 780	1 067,4
Hollanda	830,59	1 815 5	457.5	62 815	13 222,9
Avusturya	715,57	2 729 3	262. 2	122 351	5 848,5
Polonya	3 043,42	14 150 5	215. 1	1 405 8	2 164,9
Portekiz	566,10	2 917 9	194. 0	193 980	2 918,3
Romanya	1 780,41	9 720 8	183. 2	1 077 3	1 652,6
Slovenya	144,24	443 905	324. 9	59 966	2 405,4
Slovakya	385,68	1 876 0	205. 6	15 730	24 518,6
Finlandiya	539,23	2 278 2	236. 7	64 875	8 311,8
İsveç	717,46	3 053 5	235. 0	79 853	8 984,8
Birleşik Krallık	3 649,85	15 941 6	229. 0	180 680	20 200,6
AB-27	43 203,57	161 066 8	268.2	7 864 6	5 493. 4
AB-15	34 133,3	117 612 2	290. 2	4 702 3	7 258,8
AB-12	9 070,2	43 454 5	208. 7	3 162 2	2 868,3

Kaynak: AB Komisyonu

EK 2- 2005-2015 YILLARI ARASINDA VERİLEN TARIMSAL DESTEKLER

Destek Konusu	2005 Yılı	2006 Yılı	2007 Yılı	2008 Yılı	2009 Yılı	2010 Yılı	2011 Yılı	2012 Yılı	2013 Yılı	2014 Yılı	2015 Yılı
	1000 TL										
ALAN BAZLI TARIMSAL DESTEKLER	2.352.748	2.661.316	2.461.938	1.953.132	1.078.558	1.858.665	1.996.346	2.166.841	2.189.675	2.406.329	2.431.301
Doğrudan Gelir Desteği	1.674.700	2.653.276	1.640.897	1.137.905	1.169	1.319	318	303	89	32	
Mazot Desteği	406.829		478.769	473.168	469.526	506.478	508.000	580.501	608.384	647.056	681.228
Gübre Desteği	271.219		342.272	342.057	595.192	613.569	620.540	694.628	717.469	780.597	816.857
Toprak Analizi Desteği					1.627	69.218	83.679	97.537	98.326	101.814	93.688
Alan Bazlı Diğer Destekler					0	0					
Alternatif Ürün Desteği (tütün)					4.352	7.309	7.261				
Organik Tarım					6.349	7.350	60.721	68.080	37.986	68.817	1.117
İyi Tarım					342	1.807	5.349	6.418	10.816	18.839	3
Fındık Üretici Alan Bazlı Gelir Desteği						650.542	709.201	709.706	716.549	788.979	838.242
Fındık Alternatif Ürün Desteği						537	1.278	1.042	56	195	166
Fındık Söküm Tazminatı						537					
Patates Don Afeti								8.627			
FARK ÖDEMESİ DESTEKLERİ	928.509	1.290.119	1.782.203	1.646.502	2.002.145	2.071.451	2.503.427	2.378.701	2.642.385	2.690.977	2.430.890
Kütlü Pamuk	457.051	565.809	827.902	647.839	512.577	520.564	797.070	1.123.688	960.792	1.336.337	1.715.670
Yağlık Ayçiçeği	107.366	165.301	203.107	141.124	179.668	200.970	252.764	225.977	262.200		
Soya Fasulyesi	2.420	3.669	8.349	4.057	5.461	10.569	19.300	27.800	37.181		
Kanola	377	86	1.190	3.682	10.418	15.297	16.670	17.884	25.033		
Aspir	0		52	381	987	6.805	4.540	4.689	5.044		
Dane Mısır	57.321	191.398	209.373	71.414	152.559	163.559	182.275	180.812	194.522		225.733

Zeytinyağı	25.713	3.650	6.838	2.775	9.363	11.788	19.111	37.846	53.040	50.570	1.003
Çay Primi	69.572	81.923	88.238	102.092	112.698	126.259	148.910	147.467	137.544	140.288	151.812
Buğday Desteği	208.689	278.283	300.471	590.523	837.744	835.288	857.349	501.999	778.221	938.049	439.140
Çeltik Desteği			10.000	48.896	87.141	52.589	73.504	45.517	75.943		
Diğer Hububat Desteği			126.683	33.718	79.299	103.366	108.642	52.704	84.288		
Bakliyat Desteği (Kuru fasulye)						5.051	5.038	5.168	3.018		5.790
Bakliyat Desteği (Mercimek)					1.986	9.969	10.485	6.036	15.900		
Bakliyat Desteği(Nohut)					7.194	9.390	7.639	3.264	6.888		
HAYVANCILIK DESTEKLERİ	352.224	678.983	722.676	1.330.322	895.827	1.192.617	1.727.529	2.216.210	2.721.993	2.589.106	2.099.237
Yem Bitki Üretim Desteği	106.332	337.381	404.470	676.095	288.118	231.606	257.054	293.504	311.533	334.501	338.153
Alet ve Makine Desteği			7.976	15.819	203	2					
Sertifikalı Yem Bitkisi Tohum Üretimi Desteği			143	0							
Damızlık Büyükbaş Hayvan Desteği (Düve)	3.363	2.684	2.475	4.044	17						
Suni Tohumlama Desteği	17.576	42.047	25.572	59.533	246	124	19				
Suni Tohumlama Ekipman Teşviki	320		0	0							
Buzağı Desteği	10.471	34.523	25.731	67.487	40.500	42.126	52.280	82.871	91.561	95.534	97.230
Arıcılık ve Bal Desteği	5.922	17.285	22.666	22.785	11.628	21.986	25.679	34.568	40.341	45.887	60.739
Bombus Desteği						1.775	2.583	4.224	5.092	6.175	6.782
Su Ürünleri Desteği+ Balıkçı Tekneleri	33.071	49.997	27.799	93.256	93.147	116.912	148.129	181.340	164.277	158.455	107.769
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi Desteği	424	1.710	5.767	14.022	199	0					
Islah Amaç Küçükbaş Hay Yetiştirici Desteği		106	1.432	40.846	112.050	137.150	180.256	281.573	359.170	421.020	478.916
Tiftik Üretimi Desteği		1.500	0	2.811	0	3.297	1.922	2.565	3.126	4.164	
İpek Böceği Desteği		1.332	0	1.307	3.026	2.052	3.194	2.847	2.593	2.519	
Aşı Desteği	1.390	1.574	2.374	707	613	8.737	13.166	32.530	1.427	1.065	55
Akredite veteriner hekim						1.904	331				
Hayvan Kimlik Sistemi	8	529	2.135	470	0	0					

İtlaf Edilecek Kümes Hayvanları		7.498	25	0							
Çıkma Tavuk Desteği		14.890	0	0							
Hastalıktan Ari İşletmelere Verilen Destekler	123	2.606	11.540	14.138	16.650	26.250	58.096	73.932	114.377	114.276	70.977
Gıda Güvenliği		11	1.136	1.742	1.652						
Süt Desteği	116.027	161.516	177.487	310.252	177.814	334.077	449.674	434.814	533.592	487.459	181.261
Et Desteği	56.730	94	940	1.210	6.424	2.018					
Hayvan Gen Kaynakları	467	1.700	3.006	3.798	2.540	4.098	24.131	45.292	58.648	57.470	9.572
Büyükbaş Hayvan Desteği (anaç sığır + manda)					128.666	246.187	349.841	495.680	566.950	577.338	643.489
Süt Analizi Desteği										789	
Çiğ Sütün Değerlendirilmesi (Süt Tozu)					12.335	12.314	40.948	95.028	93.663	19.765	65.855
Büyükbaş Hayvan Besi Desteği							58.631	150.063	370.788	253.846	30.421
Biyolojik Mücadele							413	1.733	4.858	8.841	3.924
Yem Desteği (Van ili deprem nedeniyle)							61.182	3.646			
TARIM REFORMU PROJESİNE İLİŞKİN DESTEKLER	570	1.572	24.341	33.716	9.289	0	0	0	0		
Çevre Amaçlı Tarımsal Alan KorDes (çatak dış kaynak)		1.434	2.405	4.863	2.526	0					
Alternatif Ürün Desteği (Tütün)	512	23	20	0							
Alternatif Ürün Desteği (Fındık)	59	115	0	0							
Kurumsal Kapasite Geliştirme Desteği (İRFO)			21.916								
Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Desteği				28.853	6.763						
Kurumsal Kapasite Geliştirme Desteği (İRFO)											
Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Desteği											

TARIMSAL SİGORTA HİZMETLERİ		1.990	31.512	55.064	59.933	80.896	239.006	263.274	290.387	357.407	142.700
Bitkisel Ürün Sigorta Desteği		1.238	19.603	27.000	26.305	49.696	141.706	148.998	180.170	221.752	
Hayvan Hayat (Süt- Erkek Besi Sığırı) Sigorta Desteği		450	7.124	11.490	13.518	8.988	82.827	97.669	85.311	105.000	
Sera Sigorta Desteği		161	2.551	3.100	7.951	4.205	8.663	7.926	4.595	5.655	
Kümes Hayvanları Sigortası Desteği		53	842	3.000	5.409	3.006	2.203	1.215	4.062	5.000	
Hasar Fazlası Desteği		0	0	0	0	9.018			4.062	5.000	
Diğer Tarım Sigortası Destekleri		88	1.392	10.474	3.510	2.977	1.000		4.875	6.000	
Su Ürünleri Sigortası Desteği					3.240	3.006	2.607	7.466	7.312	9.000	
TELAFİ EDİCİ ÖDEMELER	47.411	72.906	84.592	80.491	76.751	76.732	90.324	98.806	120.042	122.563	132.647
Çay Budama Tazminatı Desteği	35.265	39.200	45.069	53.115	56.827	61.989	68.341	82.761	93.605	104.917	118.639
Çay Budama Masrafları		20.676	16.392	10.072	12.681	14.742	13.864	16.046	18.046	17.413	14.008
Patates Siğili Hastalığı	12.146	13.030	23.131	17.304	7.244	1	8.120		8.391	233	
Şeker Pancarı Telafi Ödemeleri	0	0	0	0	0						
Mısır	0	0	0	0	0						
Ayçiçeği	0	0	0	0	0						
Soya	0	0	0	0	0						
Yem Bitkisi	0	0	0	0	0						
DİĞER TARIMSAL AMAÇLI DESTEKLER	515	36.822	90.249	92.900	99.735	123.900	145.005	194.013	212.663	276.017	203.903
Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	212	17.857	28.133	36.512	46.398	54.336	66.954	87.214	62.356	116.715	113.751
Sertifikalı Tohum Üretim Desteği					10.244	18.079	18.285	34.505	33.829	38.034	24.362
Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği	302	18.965	62.116	55.587	38.319	29.945	19.365	18.638	16.465	18.348	21.008
ÇATAK (iç kaynak)					2.413	10.347	16.098	23.180	35.087	52.887	1

ÇATAK (sermaye Transferi)Alet Ekipman Desteği							845	1.453	1.676	1.900	
AR-GE Desteği			0	800	1.623	2.845	3.998	4.760	5.821	7.903	3.249
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Desteği					162	106	170	286	261	367	
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri					576	8.243	19.291	23.978	57.167	39.863	39.067
Lisanslı Depoculuk											2.466
KIRSAL KALKINMA AMAÇLI DESTEKLER		0	79.987	109.396	246.628	284.263	249.048	195.864	307.944	312.630	57.839
KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARI (GAP İLLERİ) (Sermaye Transferi)					59.908	59.999	60.849	57.027	64.793	75.922	18.639
KIRSAL KALKINMA KURUMU (IPARD)								39.000	174.017	303.000	
KURAKLIK DESTEĞİ			264.497	548.984	2.169	17		2	4		
Hayvancılık GAP-DAP İlleri (Sermaye Transferi)						4.628	72.942	25.346	24.881	8.519	
Don Afeti						127.836	248		18		
Bitki Tazminatı						65					
GENEL TOPLAM	3.681.977	4.743.708	5.541.995	5.850.507	4.530.942	5.881.069	7.084.725	7.635.085	8.748.800	9.142.471	7.517.156

Kaynak: BÜGEM Verileri

EK 3- 2015 YILINDA YAPILACAK TARIMSAL DESTEKLEMELERE İLİŞKİN KARARDA FARK ÖDEMESİ KAPSAMINDA DESTEKLENEN ÜRÜNLER

No	Havza Adı	Fark Ödemesi Kapsamında Desteklenen Ürünler
1	Güney Marmara Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
2	Batı Karadeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane, Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
3	Kuzeybatı Anadolu Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
4	Doğu Karadeniz Havzası	Buğday, Çavdar, Çay, Dane Mısır, Kanola
5	Karasu – Aras Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
6	Kuzey Marmara Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Kanola, Kuru Fasulye, Dane Mısır, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
7	Büyük Ağrı Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Yağlık Ayçiçeği, Çeltik
8	Söğüt Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kum Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
9	Çoruh Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çay, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yulaf
10	Yukarı Fırat Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
11	Kıyı Ege Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
12	Van Gölü Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Yağlık Ayçiçeği
13	Erciyes Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kum Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
14	Kaz Dağları Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
15	İç Ege Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
16	Gediz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale,

		Yulaf, Zeytinyağı
17	Meriç Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
18	Yeşilirmak Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
19	Orta Karadeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çay, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kum Fasulye, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
20	Karacadağ Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
21	Zap Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut
22	GAP Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
23	Batı GAP Havzası	Arpa, Buğday, Dane Mısır, Kum Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
24	Doğu Akdeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
25	Kıyı Akdeniz Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kum Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
26	Ege Yayla Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kum Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
27	Orta Kızılırmak Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
28	Orta Anadolu Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
29	Fırat Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
30	Göller Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı,

ÖZGEÇMİŞ

Neslihanecce **KORKMAZ TEZCAN**
neslihanecce.korkmaz@tarim.gov.tr

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi: 08.11.1989

Doğum Yeri: Keçiören/ANKARA

Uyruk: Türkiye Cumhuriyeti

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans:

Eylül 2011- : Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Lisans:

Eylül 2007- Temmuz 2011 : Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü

Lise:

Eylül 2005- Haziran 2007 : Ordu Anadolu Lisesi

Eylül 2003 – Haziran 2005 : Tabeetha School – Tel Aviv

İŞ DENEYİMİ

14.07.2012- ... **Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı**
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
Avrupa Birliği Uyum Daire Başkanlığı- Fasıl 11 Çalışma Grubu
Pozisyon: Avrupa Birliği Uzman Yardımcısı

YABANCI DİL

İngilizce- İleri Düzey

Fransızca- Orta Düzey

ETİK BEYAN

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Neslihanecce KORKMAZ TEZCAN

.../.../2015